Orison Swet Marden:

Samopouzdanje vodi k pobjedi.

1918.
Kr. zemaljska tiskara u Zagrebu.

22647

Orison S. Marden

ORISON SWET MARDEN:

SAMOPOUZDANJE VODI K POBJEDI

HRVATSKI PRIREDILA:

JELKA PLIVELIĆ.

ZAGREB 1918.
TISAK KR. ZEMALJSKE TISKARE.

Svima onima, koji se u životu
bilo na koj način bore

posvećuje

Prevoditeljica.

SADRŽAJ:

1. Samopouzdanje i sposobnost 9
2. Buđenje duha 16
3. Kako da usavršujemo svoju naobrazbu? 20
4. Uklanjaj zapreke! 26
5. Što sve imade svijet da zahvali mašti? 32
6. Ispravno shvaćanje našega rada 38
7. Odgovornost jača čovjeka 42
8. Jasno određeni cilj 48
9. Odobrava li tvoja savjest izbor tvoga zvanja? 53
10. Budi pouzdan! 57
11. Jesi li sretan? Ako nisi — zašto nisi? 61
12. Osebujnost 66
13. Na koj način gubimo svoj novac? 70
14. O poznavanju ljudi 73
15. Je li dužan svijet, da te uzdržaje? 77
17. Sreća i slučaj 82
18. Okaljani uspjeh 85
18. Borba sa siromaštvom 90

Kad oko nas puca, krši se i lomi,
Dublje pada, svijet se goni;
Strašan ponor pred nama kad zijeva,
Ništa više nade ne ulijeva;
Kada crni oblak zastire nam sunce
Te ni tračak svjetla ne zlati vrhunce;
Kad nas, rek' bi, cio svijet ostavlja
Sve na nama dobro sasvim zaboravlja;
Strašan očaj kada hoće, da i nas utuče
I u propast vječnu, groznu nas uvuče.
Od mnogoga jednog prijatelja nij'
Jer se razbjegoše, posakriše svi;
Trgnimo sē, ne dajmo se, uzdignimo čelo
I borbu života nastavimo smjelo!
Sve će dobro biti, dok je s nama Bog,
Vedro i veselo mi ustrajmo stog!

J. P.

1. Samopouzdanje i sposobnost.

»Obećao sam svome Bogu to provesti«.

Ove je riječi napisao Lincoln u svoj dnevnik mjeseca rujna 1862., kad je izdao proglas o oslobođenju robova, koje je jedno od najvećih djela devetnaestoga vijeka.

»Obećao sam svome Bogu to provesti«.

Može li tkogod posumnjati, da je ta čvrsta odluka snagu divnoga tog čovjeka znatno povećala i podala mu srčanost i jakost, da dovrši započeto djelo?

Ni poruga, ni prijetnja neprijatelja, ni otpad prijatelja ne mogahu mu oduzeti nepokolebivo osvjedočenje, da će svoj narod sretno provesti kroz najveću borbu njegove povjesnice.

Napoleon, a i svi politički velikani imadahu samopouzdanje, koje im je snagu podvostručilo, potrostručilo, da i početverostručilo. Samopouzdanje razjašnjuje uspjehe svih slavnih ljudi. Bi li Djevica Orleanska dovela francusku vojsku do pobjede, da nije toli čvrsto vjerovala u svoje poslanje? Samopouzdanje učini je tako jakom, da joj je i kralj vjerovao, te da su se i surovi vojnici dali od nje voditi kao djeca.

Kada su Willima Pitta otpustili od službe, reče on vojvodi od Devonshira:

»Uvjeren sam, da ću samo ja i nitko drugi zemlju spasiti«. Bankroft piše:

»Engleska jedanaest sedmica nije imala ministra«. Tada priznadoše kralj i plemstvo nesporivo pravo Pitta na upravu državnih posala, te mu povjeriše vladu. Benjamin Disraeli, prezreni Židov, prisili svojim neograničenim samopouzdanjem Englesku ne samo, da mu izrazi svoje priznanje, već da mu povjeri upravu zemlje.

Srčanost ga ne ostavi ni onda, kada su mu u parlamentu odgovorili psikanjem i porugama. Dok je dvorana ozvanjala smijehom, on mirno sjedne i reče: »Doći će vrijeme, te će me rado poslušati«. Osjećao je u sebi snagu, koja ga je doista poslije učinila upravljačem

državnikom Engleske i pretvorila psikanje i porugu u divljenje i povlađivanje.

I predsjednik Roosevelt zahvaljuje mnogi svoj uspjeh svome ogromnom samopouzdanju. On vjeruje u Roosevelta kao što Napoleon vjeruje u Napoleona. U njemu nema ništa malodušna ni mlitava. On započinje svoj rad veličajnom sigurnošću i orijaškim samopouzdanjem, što čini, da već u početku smatra svaku bitku napola dobivenom. Čudno je, kako svijet pred odlučnim duhom uzmiče i kako nestaje svih zapreka na putu čovjeka, koj se uzdaje u sebe. Ali tkogod misli, da stanovitu stvar ne može provesti, taj svakako ne će naći sredstava, da mu ista uspije. Što bi moglo biti zaprekom snažnoj volji, koja se nikakovom porugom, bilo pisanom, bilo rečenom uzdrmati ne da?

Njega ne plaši niti siromaštvo niti zla kob. Ni jedna poteškoća ne može ga prisiliti, da i za vlas uzmakne od puta, što ga je sebi označio. Dogodilo se što mu drago, njegov pogled čvrsto je upravljen u određeni cilj i on sigurno kroči napred:

Stoji čvrsto na kormilu,
Lađom igra val i vjetar,
Al' ne igra njegovim srcem.
Oštro gleda u tamnu dubinu
Izlazeći ili tonući
U Boga se uzda svoga.

Što bismo držali o mladiću, koji se želi posvetiti pravnim naucima, a okružuje se liječničkom atmosferom i cijelo svoje vrijeme ispunja čitajući liječnička djela?

Čini li vam se, da će na taj način postati glasovit odvjetnik ili sudac? Ne. On se mora okružiti pravničkom atmosferom, mora se sasvim posvetiti pravničkoj nauci, u nju zaroniti, dok se u njoj tako rekavši ne raspline.

Što misliš, kako će dugo trebati mladiću, da bilo u čemu napreduje, ako se okruži atmosferom neuspjeha i ako je proniknut mišlju, da ništa postići ne može. Kako će dugo trebati, da čovjek dospije do cilja, ponizuje li sam sebe, zbori li o neuspjehu, misli li na neuspjeh, izgleda li kao utjelovljeni neuspjeh i govori li neprestano o nesavladivim zaprekama, ukratko, ako ustraje na putu, koji vodi do neuspjeha?

Može li tkogod povjerovati takvome čovjeku i očekivati, da će bilo u čemu pobijediti? Oni, koji ne imađahu uspjeha, pošli su ponajviše onda natraške, kad su započeli sâmi o sebi sumnjati, sebe ponizivati i gubiti pouzdanje u svoje sposobnosti i uspjeh. U času, kada počinješ sumnjati o sebi i izgubiš samopouzdanje, predaješ tvrđavu

neprijatelju. Kadgod priznaš, da si slab i nesposoban, slabiš svoje samopouzdanje i drmaš temeljem svakoga uspjeha.

Doklegod te atmosfera neuspjeha okružuje, a sumnja se i malodušnost na tebi opaža, tako ti dugo ništa ne će poći za rukom. Prihvati se protivnoga: odbaci odlučno od sebe svaku pomisao na neuspjeh i svaku sjenku malodušja. Ne metni s vida svoj cilj, ponosno i srčano približuj se njemu i opazit ćeš, kako će zapreka nestajati i tvojoj se misli sve priklanjati. Prije nego li novim životom počmeš živjeti, moraš si ga živahno predočiti. Samo ono, što živo svojim duhom tvojoj se misli sve priklanjati. Prije nego li novim životom počneš sasvim sigurno postići.

Poznajem osobe, koje su mjesece i mjesece uzalud tražile namještenje. Kada ulaze u sobu čovjeka, kojemu se predstavljaju, priznaju svoje slabosti, a po njihovom ponašanju vidi se, da u njih samopouzdanja nema. Njihovo lice, njihovo držanje kazuje, da se od njih uspjehu nadati ne može, oni se predaju bez borbe, te tako rekuć svjedoče sami protiv sebe.

Tražiš li namještenje, tada onaj, tko ti ga dati imade, ne smije o tebi dobiti dojam kao da mu govoriš: »Molim, namjestite me, ne bacite me napolje, sudbina me proganja, nemam sreće, niti srčanosti, moje samopouzdanje je uništeno«.

Opaža li se to i slično na tebi, tada će te onaj, o kome taj čas ovisi tvoja sudbina, prezreti i uvidjeti, da nisi za njega, da mu od pomoći biti ne ćeš, te će nastojati, da te se što prije riješi.

Obratno: Kada tražiš namještenje, stupi već u sobu kao pobjednik i gledaj da uliješ povjerenje, inače ne ćeš uvjeriti nikoga o svojim sposobnostima. Tvoja prisutnost treba da te prikaže kao čovjeka jaka, koji svoj posao može radosno i s oduševljenjem obavljati.

Samopouzdanje jest najbolja zamjena za dobru preporuku, za odlično porijeklo, za upliv i novac.

Već sam mnoge plašljive ljude pitao, zašto su propustili ovu ili onu priliku, koju su drugi mnogo slabijih sposobnosti prihvatili i izrabili. Odgovor bio je uvijek otprilike ovaj: »Nemam srčanosti, manjka mi samopouzdanje; ne usuđujem se pokušati, jer se bojim, da ću biti nespretan, što će mi se kasnije predbacivati; čini mi se sebičnim kome narivavati se; izgleda mi, da nije u redu zauzeti mjesto, na koje nemam pravo; bolje da pričekam, dok me potraže ili dok se još bolje za to mjesto spremim i t. d. — Ovako obično glasi ljestvica isprika onih, kojima manjka samopouzdanje. Ova plahost, ova bojažljivost, ovo ponizivanje sama sebe jeste često veći neprijatelj uspjeha od prave nesposobnosti. Uzmi svjetlo u ruke, ono će ti rasvijetliti prvi korak. Ne brini se zato, što je ostali dio puta u tami, jer svjetlo

nosiš uza se. Nije nužno, da ti odmah u početku cijeli put bude jasan: za početak dostaje jedan korak.

Učitelj tjelovježbe neke djevojačke škole kaže: da je njemu najglavnije u djevojaka probuditi najprije samopouzdanje.

Zato ih upućuje, da imadu pred očima samo cilj, ne misleći pri tom na sredstva, kojima taj cilj postići žele. On njima veli, da najveća snaga nije u mišicama, već u duhu, i podsjeća ih na poznatu činjenicu, kako čovjek u opasnosti vatre ili druge koje nesreće pokazuje snagu, koja ne stoji u nikakovom razmjerju s njegovom snagom u običnim prilikama. Na taj način uči ih svladavati svaku bojazan, što je uvijek najveća zapreka uspjeha.

Uvjeren sam, kada bismo o onome, što smo kadri učiniti, imali bolje mijenje, kada bismo više vjerovali sami sebi, tada bismo mnogo više uraditi mogli. To pouzdanje dobili bismo, kad bismo naš vez sa Božanstvom jasnije upoznali. U čovjeku, kojega je Bog stvorio, nema ništa neznatnoga. Sve, što je Bog stvorio, savršeno je. Pogrješka je u nama, jer smo često iskrivljena slika onoga, što je Bog od nas htio i snovao.

Neki čovjek, koji je živio u Havardu i tamo položio svoje ispite, a kasnije otišao odanle, piše mi, da do danas, i ako je tome već dosta godina, nije nikad više zaslužio od pedeset maraka nedjeljno.

Drugi neki iz Pricetona veli, da je sa malom iznimkom uvijek zasluživao dnevno samo četiri marke. Takovi ljudi nemaju srčanosti, ne usuđuju se zauzeti odgovorno mjesto. Svoje sposobnosti uništuju bojažljivošću i nepouzdanjem. Mnogi ljudi ne napreduju, jer ne vjeruju u se, ne poznavaju svoju snagu. Čovjek je zato stvoren, da glavu ponosno diže kao pobjednik, a ne da ju objesi kao rob.

On je stvoren za uspjeh, a ne za nesreću. On je određen, da Bogom mu dano, prirođeno pravo dokaže i postigne.

Hoćeš li štogod osobita postići, to moraš neprestano misliti na to. Poznavao sam čovjeka, koji je bio prekomjerno čedan i povučen, te nitko nije mogao o njemu misliti, što zaista vrijedi. Njegova bojažljivost pred javnošću, njegova sklonost ponizivanja samoga sebe bila je tolika, te je izgledao posve neznatan. Taj čovjek pripovijedao mi je jednoga dana, kako se je oslobodio ove pogrješke. On je šetao ulicama, naročito u onome dijelu grada, gdje je bio nepoznat, držeći se kao gospodin visokoga položaja, te kraj toga zamišljao, da je gradonačelnik, guverner ili ćak predsjednik Sjedinjenih država. Već samim nastojanjem, da ga ljudi drže osobitom ličnošću, pošlo mu je za rukom promijeniti ne samo spoljašnost već i unutrašnjost svoju: njegovo samopouzdanje raslo je od dana u dan i on osjeti upliv toga u cijelome svome biću. Kada je prije prolazio ulicama, plašio se je i samoga pogleda prolaznika i bojao se, da ih ne upozori na sebe. Sada upravo izazivlje svojim izgledom pozornost ljudi, kao čovjek, koji svakoga zanima. Drugima riječima: on je upoznao svoj vez sa Božanstvom, on osjeća, da je u njemu nešto osobita i posebna, a to se odrazuje u njegovom samopoštovanju i držanju.

Budi uvjeren, da će tvoj uspjeh uvijek odgovarati tvome samopouzdanju.

Najveći svjetski umjetnik ne bi mogao naslikati sliku Majke Božje, kad bi mu duša bila pokvarena. Doklegod o sebi samome dvojiš, dok na neuspjeh misliš, tako dugo ne ćeš ništa postići. Zato uvijek misli na uspjeh. Ispuni duh svoj radosnim i nadobudnim slikama, slikama uspjeha i pobjede. To rastjerava sjene straha i sumnje i daje snagu, koja zajamčuje konačni uspjeh. Da si ne znam kako siromašan i potišten ne dopusti, da te siromaštvo i nesreća nadjača. Dokazuj bez prestanka svoju premoć nad okolnostima. Uzdaj se u sebe, drži čvrsto, da si stvoren, da upravljaš prilikama, odluči biti gospodar, a ne rob prilika.

Ova tvrdnja nadmoći, ovo dokazivanje vlastite snage i spretnosti, uvjerenje, da ćeš ostati pobjednik; sigurnost, da ćeš uspjeti, da na uspjeh imadeš pravo — to je vrelo snage, to jača tvoje sposobnosti, protiv kojih se bore strah, dvojba, nepouzdanje.

Samopouzdanje postaje zapovjednik te u zajednici sa silama naših sposobnosti moćno oružje, koje vodi do pobjede. Ono čini da i drugi vjeruju u nas.

Uzdaš li se sâm u sebe,
Uzdat će se i drugi u tebe.

Što li se sve nije postiglo tom čudnovatom silom? Ona je uzrok izuma, otkrića i raznih umjetnosti. Kako li zahvalna treba da je civilizacija nepobjedivom samopouzdanju izumitelja, obretnika, mjernika i drugih velikana?

U znanosti kao i u ratu izvojštila je ta sila hiljade pobjeda, koje su se slabićima pričinjale nemogućima. Sjetimo se dugotrajnoga, na oko uzaludnoga rada Zeppelina i njegovoga konačnoga divnoga uspjeha! Je si li uvjeren, da bi ti zacijelo nešto izvesti mogao, što se drugima nemogućim ili preteškim čini, znaj, da je u tebi snage savladati i prividnu nemogućnost.

Mnogi, koji su načinili velika djela, često puta ne mogu ni sami sebi razjasniti, odakle im samopouzdanje, odakle im uvjerenje, da će baš oni ovo ili ono veliko djelo izvesti — ali uspjeh svjedoči, da je u njima nešto, što iz vrela skrovite, neizmjerne njihove snage proizlazi.

Često, kada su mislili, da je nestalo svega svjetla na njihovom putu, kročili su napred držeći čvrsto, da će doći do cilja. U tom ih

je krijepila njihova vjera. — Njihovo samopouzdanje obreklo im je uspjeh, ono je bilo u savezu sa nutarnjom snagom, koja prekoračuje granice dostiživoga i prelazi u carstvo neizmjernosti.

U samopouzdanju treba, da se vježbamo: Na taj način jačamo sposobnosti, koje su nam potrebne, da izvedemo ono, što smo preduzeli. Pouzdanje nam najviše pomaže kod naših poduzeća. Čvrsto pouzdanje dovest će nas pustinjom nesigurnosti i muke u obećanu zemlju uspjeha.

Vjera je božanski vođ, koji nas nikada na stramputicu dovesti ne će, po njoj biva nam jasno, da je ono, za čim težimo moralno i dobro.

Ta vjera spaja nas sa neizmjernim. Ona nam otvara puteve do bezgraničnih mogućnosti i beskrajnih sila. Ona je smisao našega bića. Sigurno je, da po njoj zalutati ne ćemo.

Nepokolebivo samopouzdanje uništuje najveće neprijatelje uspjeha: strah, dvojbu, krzmanje. Ono svladava tisuće zapreka, koje zatvaraju putove slabima i neodlučnima. Uvjerenje, da smo Bogom određeni, i da možemo, da ispunimo životnu zadaću, koju osjećamo u našoj krvi i koju nam naš razum propisuje — to je tajna i najveće naše snage.

Siromaštvo i neuspjeh dolaze k nama tek kao pozvani gosti. Opasnosti, kojih se bojimo, stići će nas zacijelo. Briga i bojažljivost slabe snagu našega duha i tupe naše stvaralačke sposobnosti. Strah, da ne ćemo uspjeti i pomanjkanje samopouzdanja jesu glavni uzroci neuspjeha. Mnogi ljudi postigli su uz sjajne sposobnosti vrlo malo, neki upravo ništa, i to samo zato, jer su mislili, da ne mogu svladati zapreka.

Oni skučuju svoju moć, stvaraju sebi sami zapreke, idu za određenim ciljem i proriču sebi neuspjeh. Oni svoje darove omalovažuju umjesto, da ih visoko cijene.

Time, što svoje sposobnosti umanjuju postaju zaista manje vrijedni.

U mislima je snaga. Ako bez prestanka tvrdimo, da imademo pravo na uspjeh kao i snagu, da ga postignemo, tada nam i ti nepovoljni uvjeti i neprijatne okolnosti služe da dođemo do uspjeha. Odlučiš li čvrsto, pod svaku cijenu uspjeti, tada ćeš se za kratko okružiti atmosferom uspjeha, koja je već gotovo uspjeh. Tako postaješ privlačivom silom za uspjeh.

Tvoja je želja, da se okolnosti promijene. A što će ih promijeniti? Želja ili zapovijed? San ili java? Kako možeš očekivati, da će se promijeniti samom željom? Što misliš, je li dosta, da sjedeći na temeljnom kamenu kuće samo želiš, da ona iz njega gotova poraste? Želja ne koristi, ako je poduzetni duh i odlučnost ne prate.

Otac Daniela Webstera zabrinuo se je vrlo, kada mu sin nije htio nastupiti mjesto pisara s godišnjom plaćom od šest hiljada maraka, koje mu je on velikim naporom isposlovao: »Daniele«, reče mu: »zar zbilja ne ćeš, da primiš to mjesto?« »Ne ću, oče« glasio je odgovor, »hoću, da postanem sâm poslovođa, a ne, da bilježim poslove drugih«.

Samopouzdanje odlučilo je o sudbini ovoga znamenitoga muža.

Svako dijete treba, da ide za uspjehom. Kao što je žir određen, da postane hrastom, tako i ono mora biti uvjereno, da je određeno za uspjeh. Okrutno je, ako učitelj ili roditelj dijete naziva glupim, ako mu kaže, da nije za nikakav rad, te se ne ugleda na marljivu djecu.

Nasuprot treba, da u njemu njeguje nadu, pouzdanje i da mu prizna pravo na uspjeh. Djecu treba tako uzgajati, da se nadaju velikim stvarima, da su spremna upotrebiti Bogom im danu snagu za velike čine.

Bez samopouzdanja, bez željezne volje čovjek je igračka slučaja, rob okolnosti. S tima svojstvima je on rođeni vladar. Već u djetinjstvu mora u njemu biti zasijano sjeme jakosti, iz kojega će izrasti kao pobjednik života.

Misliš li nešto osobita postati, znaj, da to ne ćeš postići, budeš li se čimgod zadovoljio i mislio, da nijesi mnogo vrijedan, da ovo ili ono ne možeš izvršiti.

»Ja ne mogu«, to je misao, koja uvijek razara, a nikada ne sagrađuje. Hoćeš li štogod u svijetu postići, uzdigni glavu i reci sam sebi: »Ja nijesam prosjak, nijesam siromah, nijesam nesposoban — ne, ja hoću, dakle ja mogu doći do uspjeha«.

Pravo samopouzdanje nije zlo, naprotiv ono je dobro i sveto. Cijeniti samoga sebe znači vidjeti u sebi neumrlost, gledati savršenu sliku onoga, što je Stvoritelj gledao u nama, kada nas je stvarao. On je gledao savršenoga čovjeka, a ne bogalja, kojega ja vidim u času, kada mi manjka samopoštovanje i samopouzdanje. Gledamo li u sebi dio neumrlosti, tada otkrivamo mogućnosti, o kojima inače ne bismo smjeli niti snivati.

Osjećaj cjeline, snage, samopouzdanja ulazi u naše nesređeno biće i preporađa ga.

Ako sebe sami tako prosuđujemo, tada osjećamo sklad sa beskrajnošću, naše sposobnosti su u svezi sa vrelom, iz kojega izbija neograničena naša snaga i mi ne tapkamo dublje u mraku, dvojbi i slabosti, već kročimo u svjetlu i kadri smo izvojevati pobjedu za pobjedom.

O p a s k a p r e v.: Samopouzdanje treba da proizlazi iz pouzdanja u Boga, jer bi se inače moglo izroditi u oholost i bahatost. Kraj samopouzdanja često je gdje kojemu čovjeku potrebna ponizna, poslušnost, da svoj sud uzmogne podvrći sudu kreposnih i iskusnih ljudi. Na taj je način siguran, da ne će zalutati.

2. Buđenje duha.

»Kako je sa dječakom, Davis?« upita gazda John Field, kada je gledao svoga sina Marshalla, kako poslužuje mušteriju. »Ta, John, mi smo stari znanci«, odgovori Deakon Davis, pružajući Marshallovu ocu iz bačve lijepu jabuku u znak staroga prijateletva. »Mi smo stari prijatelji, pak ne bi htio, da te ražalostim, ali ja sam iskren čovjek i hoću, da ti kažem istinu. Marshall je dobar i pouzdan mladić, to moram priznati, ali pravi trgovac ne će postati, pa da i hiljadu godina u mojoj trgovini ostane.

On nije iz kamena, iz kojega se trgovci klešu. Uzmi ga u gospodarstvo i pusti ga, neka krave muze!«

Da je Marshall Field ostao kao naučnik u trgovini Deacona Davisa u Pittsfieldu, gdje je nastupio svoje prvo mjesto, tada zaista ne bi postao onaki kraljevski trgovac, kakov je postao.

Ali kad je došao u Chikago i vidio basnoslovne primjere siromašnih mladića, koji su postigli najveće uspjehe, probudi se u njemu plemenito častoljublje i odluka, da i sam postane veletrgovac prvoga reda. Znao bi reći: »Kada su drugi uspjeli, zašto da i ja ne uspijem?« Naravno Field je već i prije imao dara, da postane znamenitim trgovcem, ali tek vanjske prilike i okolina u Chikagu podražavala je njegovu težnju i doprinijela vrlo mnogo, da se istakla njegova dosada jalova energija i pojavila skrovita snaga. Veliko je pitanje, bili gdje drugdje osim u Chikagu tako brzo napredovao. Kada je mladi Field g. 1856. tamo stigao, počeo je ovaj čudnovati grad neprispodobivo napredovati. Već tada brojaše od prilike 85.000 stanovnika, dok je prije nekoliko godina bio indijansko trgovačko selo. Rastao je tako silno, da je nadmašio i očekivanje svojih najoduševljenijih stanovnika.

Napredak je ležao tako rekavši u zraku. Svaki je osjećao, da je ovdje, kao nigdje drugdje, moguć nedostiživi uspjeh.

Mnogi misle, da je želja za napretkom sposobnost, koja se s nama rađa, da nam je metnuta u kolijevku, da se sama od sebe razvija, te

da se ne može odgojiti niti uvećati. Nu tome nije tako. Uzgoj je upravo kod ove sposobnosti važan i bezuvjetno potreban kao otprilike kod glazbenoga dara, koji bez njega doskora zakržljavi.

Ako ništa ne činimo, da iz ove dobre želje nikne čin, tada ona gubi snagu i otupi. Kako bismo i očekivati mogli, da ona ostane svježa i krepka, ako više godina provedemo u neradu, lijenosti i nehaju? Naša će težnja postati mlitava, ako promašimo svaku nam pruženu priliku, a ne nastojimo, da je izrabimo.

Emerson kaže: »Najpotrebniji mi je čovjek, koji bi me potakao, da učinim sve, što učiniti mogu«. Moja je zadaća upravo sve ono učiniti, što ja učiniti mogu, a ne što su učinili ljudi kao Napoleon ili Lincoln, sve ono, što je u mojoj, a ne što je u njihovoj snazi.

Radi se o tom, da iz sebe izdjelam najbolje. Vrlo je velika razlika, hoću li deset, petnaest, dvadeset i pet ili devedeset postotaka mojih darova upotrijebiti. Imade bezbroj ljudi, koji su dostigli već polovicu svoga života, a još se nijesu pravo probudili. Oni su razvili i upotrijebili tek maleni dio svojih sposobnosti i žive kao u snu. Najbolje u njima zakopano je tako duboko, da ne može na površinu. Sukobimo li se sa takovim ljudima, živo osjećamo, da u sebi kriju zalihu snage bez prave djelatnosti. Dalekosežne mogućnosti drijemaju besvijesne i neupotrebljene u njima i polagano propadaju.

Pred nekoliko se godina čitalo u novinama o nekoj petnaestgodišnjoj djevojčici. Njezine duševne sposobnosti bijahu još u povoju kao u malena djeteta. Ništa je nije zanimalo. Ona bijaše besposlena sanjarka te ravnodušna za sve, što ju je okruživalo. Tada, jednoga dana, kada su do nje doprli sa ulice zvuci orguljica, probudi se u potpunoj svijesti.

Naglo dođe k sebi, njezine sposobnosti ožive i za malo dana razvije se za čitav niz godina. Ne prođe godina dana, a djevojka postane zrela žena. Kao ova djevojka sakrivaju mnogi ljudi u sebi čitavu zalihu snage, koja ne djeluje, jer nije probuđena, ali koja bi izvanredno mogla djelovati, kad bismo je bili u stanju probuditi.

Najviši sudac nekoga zapadnoga grada, danas jedan od najslavnijih pravoslovaca, bio je nevještim kovačem sve do sredine svoga života, dok se nije probudila u njemu snaga. Sada mu je šezdeset godina, posjeduje najbolju knjižnicu cijeloga grada, drže ga za najobrazovanijega stanovnika, te uživa glas velikoga dobrotvora. Što je bilo uzrokom te promjene? Čuo je predavanje o vrijednosti naobrazbe. To je probudilo njegovu snagu, raspalilo u njemu plemenito častoljublje i potaklo ga, da se što više naobrazi.

Sreo sam mnoge ljude, koji su tek u kasnijim godinama upoznali, kakove sposobnosti u njima drijemaju. Tada se probudiše kao iz du-

bokoga sna. Uzrokom probuđenja bijaše ili čitanje zgodne knjige ili slušanje kakvoga predavanja ili propovijedi, a kadšto i sastanak s čovjekom velikih težnja, koji ih je razumio, njima povjerovao i obodrio ih.

Mnogo zavisi o tome, kakove ljude susrećeš, da li takove, koji tvoje darove i sposobnosti opaze, imaju povjerenje u tebe, bodre te i hvale, ili takove, koji u tebi unište sve ideale, razore nadu i poliju hladnom vodom vatru tvoga oduševljenja.

Predsjednik nekoga dječjega suda u New-Yorku pripovijeda u svome izvještaju od g. 1905.: »Odstranjenje djeteta iz opasne okoline prvi je korak njegova popravka«. U newyorškom društvu za zaštitu djece došlo se nakon tridesetgodišnjega istražnoga rada do uvjerenja, da je mnogo više djece propalo djelovanjem zle okoline negoli naslijeđenim porocima.

Niti najsnažniji se ne može sasvim oteti utjecaju svoje okoline. Pa bili mi i te kako nezavisni i odlučni, naša volja od najjačih, mi se ipak pomalo mijenjamo prema onome, što nas okružuje. Uzmimo dijete najboljega porijekla, prirođene plemenštine i pustimo ga, da odraste među divljacima — vidjet ćemo, kako će malo ostati od onoga, što je bilo u njemu. Raste li od malena u surovoj, divljoj okolini, postat će i ono divlje. Nije sasvim nemoguće, što kazuje priča o ukradenome ili izloženome djetetu, koje je sisalo vučicu, te tako poprimilo sva vučja svojstva, četveronoške puzalo i urlalo poput vuka.

Većini od nas nijesu od potrebe tako drastična sredstva, da nas preobraze. Mi se malo ne svi lako povodimo za primjerom, koji nam daje naša okolina, dižemo se i padamo valovima, posred kojih plivamo. Riječi pjesnika: »Od svega, što gledam, ja sam dio — —« nijesu prazna igra mašte, već prava istina. Sve, što si doživio, svaka propovijed, svaka knjiga, svaki razgovor, svaki čovjek, s kojim si općio — sve je ostavilo u tebi dojam.

Poslije svakoga tvoga iskustva nijesi više onaj isti čovjek, već se u tebi i na tebi nešto promijenilo. — Tako Beecher kaže, da je postao drugim čovjekom, otkada je pročitao Ruskina.

Pred više godina poslala je uprava ruske brodogradnje više radnika u Ameriku, da vide, kako Amerikanci rade, i da si prisvoje njihov duh. Za šest mjeseci postali su Rusi malone kao amerikanski radnici, s kojima su kroz to vrijeme radili.

Samopouzdanje, osobnost, samostalnost, spretnost, sve su to sebi prisvojili. Kada su se u Rusiju povratili i tamo opet godinu dana radili, pokaza se na njima djelovanje trome, mirne koline: izgubili su volju za napredak i postali ravnodušni radnici, strojevi, kojima nije

stalo do uspjeha. Bez pobudne okoline Amerikanaca ugaslo je u njima plemenito častoljublje, kao što gasne i vatra bez drva.

Indijanske škole slikahu od vremena do vremena indijanske mladiće u doba, kada stupe u školu i onda, kada je ostavljaju. — Mogli bismo očekivati štošta dobra i važna od lijepo odjevenih mudrih i ponosnih mladića, koji nam se tu prikazuju. Nu žalibože, doskora se opet snizuju polagano do neukosti svojih poludivljih zemljaka, premda se još neko vrijeme bore, da se održe na visini stečene naobrazbe. Ima doduše nekih izuzetaka, ali to su rijetki, osobito jaki značajevi, koji odolijevaju pogubnome utjecaju.

Kada bismo mogli govoriti sa tisućama onih ljudi, koji zapravo nijesu nikada ništa postigli, — uvidjeli bismo, da je uzrok tome njihova okolina, koja ih nije nikada poticala i bodrila, niti u njima probudila težnju za traženjem viših ciljeva.

U sebi nijesu nikad osjećali otporne snage, jer se za ništa osobito nijesu borili. Većina kažnjenika ili ubogara žalosni su primjeri, kako utjecaj okoline pospješuje sazrijevanje zla umjesto dobra. Bilo kako mu drago, pa stajalo te i žrtava, nastoj, da dospiješ među ljude, koji će poticati tvoje plemenito častoljublje i nukati te, da se što više naobraziš. Drži se ljudi, koji te razumiju, vjeruju ti i pomažu, da se pridigneš, i sokole te, da iz sebe što više izdjelaš. O tome često zavisi, da li ćeš štogod osobito postati ili zakržljaviti. Opći sa ljudima, koji i sami teže za nečim višim, žele da u svijetu zauzmu odlično mjesto, ljudima visokih ciljeva i smionih težnja. Drži se onih, koji za plemenitim ciljevima ozbiljno teže. I dobro je priljepčivo.

Duh, koji vlada tvojom okolinom, prijeći će i na tebe. Uspjeh onih, koji se pokraj tebe uzdižu, obodriti će te i ponukati, da od sada još revnije žudiš za velikim stvarima.

Skup ljudi, koji žele postići visok cilj, slični su električnoj bateriji. Oni razvijaju jaku struju, koja i tebi pomaže, da se približiš onome, za čim težiš. Dobro je za čovjeka, ako je sa ljudima, koji idu istim pravcem. Kada ti uzmanjka srčanosti, sustaneš li, postaneš li ravnodušan, objestan ili lakomislen, tada će te tvoji, onoga časa jači suputnici, obodriti i potisnuti naprijed.

3. Kako da usavršujemo svoju naobrazbu?

Od nedavno osnovano je neko donekle pustolovno poduzeće. Iz španjolskih lađa, koje već preko pedeset godina leže na dnu mora, imali bi ronioci izvući potonule zlatnike. I John Wonamaker bje pozvan, da se pridruži tome poduzeću. On odgovori: »Dragi mladići, ja poznajem mnogo uncsnije poduzeće. Nedaleko od vas sakriveno je neizmjerno blago, poštenim radom možete ga steći. Nijedan od vas neka se ne zadovolji time, da što više ugljena iskopa, što više željeznica izgradi, što više sagova satka. Usred sve te buke lopata, udaraca čekića i micanja razboja ne smetnite s uma, da spasite vašu od Boga vam danu dušu, a srce oplemenite za najvišu i najčišću službu!«

Čovjek, koji nije uživao pravu naobrazbu, uvijek i svagdje trpi štetu. I ako posjeduje množinu naravnih darova, ne može se za ništa pravo upotrijebiti, dok mu ovi nijesu izglađeni. Sposobnosti same po sebi ništa ne vrijede, dok naobrazbom ne postanu uporabive. U svakoj zemlji, u kojoj se ljudi brinu za naobrazbu slijepih, gluhih, bogalja i za rad nesposobnih, sramota je, da zdrav čovjek ostane nenaobražen.

Mnogi mladić griješi, jer prezire manju priliku i pomoć za daljnju naobrazbu, samo zato, što mu nedostaje obilna i dalekosežna pomoć. On propušta godinu za godinom, a da ozbiljno ne poradi oko svoje naobrazbe. Tek u zreloj dobi uvidi — na svoju žalost — da ne može napredovati, jer ne zna onoga, što mu je potrebno, a što bi već odavno mogao znati.

Posvuda nalazimo ljude i žene, osobito u dobi između dvadesetipet i četrdeset godina, koji su osjetljivo spriječeni u napretku, jer se upravo u toj dobi opaža nedostatak prijašnje obrazovanosti na njima. Dobivam od takovih ljudi mnogo pisama sa pitanjima, bi li još sada mogli nadoknaditi, što su zanemarili. Srećom imade zavoda, koji pismima podučavaju, večernjih škola, predavanja, knjiga, javnih knjižnica, časopisa. Svaki, tko samo hoće, imade dovoljno prilike za dalnju naobrazbu.

Dok jadikuješ, da u tvojoj mladosti nijesi imao prilike biti temeljito podučen i umišljaš sebi, da je sada prekasno započeti učenjem, sigurno imade u tvojoj blizini mladića i djevojaka, koji se najvećom revnošću dalje obrazuju, ako i ne žive u tako povoljnim prilikama kao ti.

Prvo je, da stvoriš čvrstu odluku: »Ja hoću, da se podučim i naobrazim. Ne ću dalje tako živjeti, da me radi moga neznanja neprestano ponizuju i zapostavljaju. Ako i nijesam prije stekao potrebito znanje, sada ću se u tom popraviti. Ne ću, da mi bude u životu zaprekom nešto, što mogu popraviti«.

Ako svoje stanovište prema svijetu promijeniš, doskora ćeš uvidjeti, kako će se i on prema tebi promijeniti. Bit ćeš iznenađen svojim brzim napretkom, čim se čvrsto odlučiš za nj! Samo treba, da se toga posla latiš isto takvom eneržijom, kao kada bi se radilo o tome, da zaslužiš velike svote novaca kakvim unosnim poslom. Svaki zdrav, razvijen čovjek osjeća u sebi božanski glad za daljnom naobrazbom, za napretkom, za razvitkom. Pazi, da ne ugušiš u sebi ovaj naravni nagon.

Čovjek je stvoren, da raste. To je smisao njegova bića. Pravo častoljublje sastoji u tom, da žarko želimo dnevice napredovati duhom, smanjivati obzor neznanja, bogatiti se znanjem, postajati mudriji i muževniji. Naša naobrazba nije dovršena svršetkom školovanja. Najučeniji su oni ljudi, koji uvijek dalje uče, koji iz svakoga vrela i svakom zgodom crpu znanje.

Poznajem mladiće, koji su se dopisivanjem ili time, što su neprestano nosili kraj sebe knjigu i svaki slobodni časak upotrijebili na to, da iz nje čitaju, više i temeljitije naobrazili od mnogih, koji su svršili sveučilište. Mladi ljudi, koji misle lako i brzo, te često dolaze u doticaj sa duhom bistrijim od sebe, nemaju samo duševni poticaj, već im se razvija i znatna stvaralačka snaga.

Svijet je veliko sveučilište. Od kolijevke pa do groba uvijek smo u Božjoj školi. Sve ide za tim, da nas nauči nešto novo i da nam otkrije kakovu tajnu. Neki se ljudi koriste tim učilištem i sakupljaju neprestano novo zvanje. Sve zavisi o tome, da očima zaista gledamo, ušima slušamo, a duhom shvaćamo.

Nu malo ljudi razumije zaista gledati. Oni prolaze svijetom posmatrajući površno stvari, a slike, koje vide njihove oči, tako su nejasne, da se pojedinosti izgube. Njihov duh ostaje radi toga bez krepkih dojmova. Oko je uzgojitelj mozga. Sâm mozak je zatočenik, koji se nikada ne sastaje sa svijetom, već zavisi o sjetilima kao svojim slugama. Koliko mu ovi hrane donose, toliko prima, a najveći dio prima očima. Tko umije pravo gledati, taj gleda mozgom.

Poznajem oca, koji po stalnoj osnovi upućuje svoga sina, da se vježba u zrijenju. Sad ga šalje u nepoznatu ulicu, sad mu pokazuje velike izloge i razne zbirke, tada ga o svemu kod kuće ispituje, da se osvjedoči, što je sin tamo vidio, od viđenoga upamtio i što znade opisati. Otac tvrdi, da na taj način sin stvari ne samo vidi, već doista gleda. Kada koji od učenika dođe k znamenitome prirodoznancu Agassizu u Hawardu, on mu pruži ribu ili koju drugu životinju i kaže mu, neka je pola ili cio sat promatra, a onda točno opiše. Kada posmatralac misli, da je opisao životinju u najtanje tančine, tada učenjak običaje reći: »Vi nijeste pravo gledali, gledajte točnije, pa ćete mi reći, što ste jošte opazili«. Čestim ponavljanjem takovih i sličnih vježbi razvija u svojim učenicima dar zrijenja, koji je prirodoznancu osobito potrebit.

Hodamo li svijetom neprestano pitajući, držimo naš duh živ i svjež, sakupljamo blago znanja, koje je vrednije od zlata i srebra.

Ruskinov je duh postao veoma bogat neprestanim promatranjem. Ptice, kukce, druge životinje, drveće, rijeke, gore, zapad sunca, krajolike — sve je to gledao i točno promatrao. Zbog toga mogao je svaki čas predočiti na tisuće umjetnina, slika, građevina, kipova, tvari, koje je vidio i kojima je obogatio svoj duh.

Sjetimo se Leonarda da Vincia ili Menzela! Njima nije bilo ništa suviše neznatno. I Goethe je kazao, da je oko najvažnije čutilo, kojim svijet u sebe prima. »Ako dobro otvorim oči, tada vidim znatan dio svijeta«. Zato pjeva u visokoj starosti o vidu oštrooka svoga zvonara:

Čovjekom se rodih
Da gledam i vidim,
S visine zvonika
Promatram taj svijet.

Gledam daljinu,
Vidim blizinu,
Mjesec i zvijezde
Šumu i dol.

Gledam u svemu
Vječnu krasotu,
Ona mi draga
Život mi drag.

Sretne vi oči
Vidjele što ste
Pa ma što bilo
Lijepo sve bje.

Običaj, uvijek i svagda učiti, jeste od neprocjenjive vrijednosti. Čovjek postaje sve slabiji i nesposobniji, što više sam za sebe živi. Nasuprot između ljudi, kojima je duh živahan i pristupačan, struji jakost od jednoga k drugome. Općenjem sa drugima neprestano dajemo i uzimamo. Stoga treba da ostanemo u doticaju sa svojim bližnjima. Samo ako svojom rukom pipamo bilo svijeta, njegov život osjećamo, ostajemo dio cijelosti, inače će naše duševne sile presahnuti.

Jedan dobro upotrebljeni dar više vrijedi od deset darova, koji su neznanjem umrtvljeni. Naobrazba se sastoji u tom, da znanje prisvojimo, te ga djelomično priključimo svojoj osobnosti. Napredak je sposobnost, kojom nutarnju svoju snagu upotrebimo i saopćujemo drugima.

Neupotrebljeno je znanje posve bez vrijednosti.

Samouk biti nije bez opasnosti. Takav učeći lako luta amo tamo i stječe nesuvislo znanje. Ovo pak nije ni izdaleka od tolike vrijednosti kao kad se radi prema stalnoj osnovi. Tko se dakle želi izvan škole dalje naobražavati, neka se najprije o tome posavjetuje sa razboritim čovjekom. Naravno da taj mora točno znati, što ti je potrebno, što možeš i što hoćeš. Svako će, pa bio on gdje i što mu drago, lako naći naobražena čovjeka — učitelja, svećenika ili koga drugoga, koji će mu u tom pogledu pomoći.

Za samouka je to dobro, što može lakše udesiti svoje učenje prema svojim ličnim potrebama, nego što bi to mogao učiniti bilo u kojoj školi. Svakako neka usavršuje svoje znanje najprije u granicama svoga znanja, a tek onda može prijeći u drugo područje. Mnoge predmete može čovjek učiti sam, primjerice: povijest, književnost, govorništvo, crtanje, matematiku, a današnjom metodom može i u tuđim jezicima toliko napredovati, da ih lako čita sa razumijevanjem.

Sakupljamo li svaki dan znanje, koje ćemo kasnije trebati, čitamo li knjige, koje nas oduševljavaju i ispunjuju plemenitim častoljubljem — to je od veće vrijednosti, nego li da imademo u banci novaca. Koliko mladih djevojaka ima kod nas, koje samo zato ne mogu napredovati, jer nijesu polazile višu školu. I danas bi jošte imale dosta vremena i prilike prisvojiti sebi izvrsnu naobrazbu, kad ne bi potratile snagu i vrijeme ispraznim zabavama, koje za izobrazbu značaja ništa ne vrijede.

I kod kuće bi mogle naučiti sve, što se u svakoj višoj djevojačkoj školi uči. Svaki sat napornoga duševnoga rada kod kuće vrijedi isto, koliko jedan školski sat.

Oni, koji kod kuće žele raditi, treba da nađu mirno mjestance. Lako je za dugih zimskih večeri posvetiti jedan sat tihome radu. U

to vrijeme može svaki svoj duh bez smetanja zabaviti stanovitim poslom.

Nu ima dosta i takovih kuća, u kojima stanuju ljudi, koji se vole i koji bi se rado međusobno pomogli, pa je ipak gotovo nemoguće pojedincu među njima raditi, učiti ili čitati. Mnogi je od ukućana tako nepromišljen, te nas neprestanim prekidanjem sprečava, da se ne možemo sabrati. Drugi pak, ne znajući za naše nakane, dođe u nevrijeme, da nas pohodi i zavede nas, da potratimo brbljanjem cijelo lijepo veče. Taj niti ne sluti, da nam smeta u radu.

Svaki član vedre i prijazne obitelji neprestano je izvrgnut napasti, da sprovede svoje večeri bez posla. Samo želja, da se oslobodimo poprečnosti, daje nam snage istrgnuti se iz takove okoline. Običaj, sabrati naš duh i po osnovi se naobražavati, pa bilo to i na mahove, od neizmjerne je vrijednosti. On nam pomaže da ispunimo i izrabimo kratke stanke, kojih uvijek dosta imade.
Mnogi čovjek ne zna te upotrijebiti, jer se ne može brzo sabrati i misliti samo o stanovitoj stvari. Vještina, da upotrijebimo te kratke odlomke vremena, koji se često ponavljaju, čvrsto je jamstvo za dobar upjeh.

Već to, ako se o tebi pripovijeda, da uvijek nastojiš o svom usavršivanju, da upotrebljuješ svaku zgodu za svoju dalnju naobrazbu, da imadeš ozbiljnu nakanu postati čestitim čovjekom i što više uraditi — već je to za tebe od neprocjenjive vrijednosti. Svatko rado pomaže onome, koji doista nastoji o svom napretku, pak će i tebi pomoći mnogi, kada opaze, da pripadaš toj vrsti ljudi.

Ima ih, koji trpe zbog svoje nedostatne naobrazbe samo zato, jer ne znaju, koliko vrijedi, ako se razborito upotrijebi svaki slobodan časak.

Kao što mnogi ne smatraju vrijednim, da štede filire, jer ne pojme, da bi te male svotice mogle porasti do velike svote, tako i ti ljudi ne misle, da ovdje dobro upotrebljen časak, ondje satić podaje veliki dio vremena za učenje.

Poznajem čovjeka, koji nikad nije polazio više škole, pa se ipak sâm tako izvrsno podučio i naobrazio, da su mu ponudili mjesto učitelja na jednom višem zavodu.

Najviše je naučio u kratkim odlomcima vremena, koje bi izvojštio kraj svoga napornoga zvaničnoga rada.

U nekim državama uvedena poduka dopisivanjem, zato je toli korisna, jer namještenicima raznih poduzeća pruža priliku, da svaki časak slobodna vremena mogu korisno upotrijebiti, umjesto da ga prodangube.

Mnogome je novac, koji je potrošio na ovu vrstu dopisivanja,

donio velike kamate, prikratio put k cilju i zaštedio mu mnogo godina, koje bi bez toga dopisivanja proveo u nižem namještenju.

Mudrost i znanje ne otvara svoja vrata nikome, koji se žaca žrtava; ono ne nagrađuje svojim biserjem ljude, koji su nemarni i bez pregnuća.

Odluka, da se pod svaku cijenu oslobodiš bremena neznanja, prvi je korak pravoj naobrazbi.

Kad je netko u album Goetheova unuka napisao rečenicu Jean Paula: »Čovjek raspolaže samo sa dva i po časa: jedan je određen za smiješak, drugi za uzdah, a polovina trećega za ljubav, jer u drugoj polovici zadnjega časa umire« tada je zabilježio sedamdesetgodišnji Goethe ispod toga ove riječi:

Preko šeset ima satić,
Preko tisuć ima dan:
Mnogo sine, možeš postić
Život ipak nij' ko san.

4. Uklanjaj zapreke!

Uzmimo, da ti je za svoju čast, sreću i budućnost izvojštiti pobjedu nad tjelesnim i duševnim silama. U tom slučaju ne samo, da bi se zacijelo već dulje spremao, da se raznim vježbama za tu borbu ojačaš, već bi se sigurno i svega kanio, što bi razvitku tvojih sposobnosti moglo škoditi.

Svaki čovjek, koji svoj život dostojno i s uspjehom želi udesiti, mora se doista spremiti za takovu borbu. Samo se sobom razumije, da mu se treba prije nego li započne taj boj, osloboditi svega, što njegovo nastojanje zatomljuje, njegovu srčanost smanjuje, njegov napredak zaustavlja, njegovu snagu troši, njegove sposobnosti otupljuje i njegovu enerziju nepotrebno izrabljuje.

Natjecatelju utrke ne koristi samo častoljublje i revnost. On će sigurno izgubiti okladu, ako se prije utrke ne riješi nepotrebne debljine, ako je sputan nespretnim odijelom, ili ako mu noge nijesu sasvim zdrave.

Mnogi uspjeh, koji želimo, ne postizavamo ponajviše zato, jer ne činimo sve ono, što je za nj potrebito i ne odričemo se svega, što nam u tom smeta.

Prvi dakle uvjet uspjeha jest, da se svega oslobodim, o, što bi nam moglo biti zaprekom a ponajprije okoline, koja slabi našu snagu. Dosta imade ljudi, koji posjeduju potrebite sposobnosti, da se uzdignu nad prosječnost, ali ih ne mogu pravo upotrijebiti, jer ne mogu raskinuti okove, koji ih sprečavaju u gibanju. Većina je nesposobna, jer je vezana pa bilo čim mu drago i zato ne može stvoriti ono, što bi joj inače vrlo lako pošlo za rukom. Njezino je djelovanje maleno i neznatno i ako bi moglo kraj sposobnosti, koje posjeduje, postati veliko i važno.

Svaki čovjek imade u sebi skrovitu silu, kojom bi mogao potpuno svoj život urediti, kad ne bi bio sputan bilo kakvim okovom tjelesnim ili moralnim.

Ako i jakoga konja zauzdamo i držimo pa bilo i tankim užetom, on ne može pokazati svoju čitavu snagu, dok ga istoga ne riješimo. Tako je i s čovjekom najsjajnijih sposobnosti, ako ga vežu prividno i neznatne zapreke. One ga sprečavaju u napretku, dok se od njih ne oslobodi.

I orijaš bi bio slab, kad bi ga zatvorili u uzani prostor, u kome bi se jedva mogao micati. Tako biva i sa većinom ljudi u tjesnogrudnoj okolini. Ona slabi njihovo oduševljenje, ugušuje njihovo plemenito častoljublje i troši bez koristi njihovu snagu. Ti ljudi nemaju srčanosti, da raskinu okove, koji ih vežu, te da se smjeste u okolinu, u kojoj bi lako izveli ono, na što ih nuka njihova nutrinja. Posljedica neprestane klonulosti i nerada jeste, da njihova želja za napretkom konačno izumre.

Mislim ovdje na sudbinu jednoga svoga znanca. To je bio čovjek osobita glazbenoga dara. Ravnajući se prema vanjskim prilikama mijenjao je mjesto za mjestom, a da ni pokušao nije od Boga darovane mu sposobnosti njegovati. Zapreke, koje su njegovoj sjajnoj budućnosti smetale, nijesu nipošto bile nesavladive.

Neprestano je osjećao vruću težnju za razvitkom svojih darova. Istina, on je ispunjavao savjesno zvanične dužnosti, ali njegovo srce nije bilo kod njih. Njegovi umjetnički darovi kao da su se silom htjeli ispoljiti. Uvijek ga je nješto tjeralo od svakdanjega posla, koji ne samo da nije odgovarao njegovim naravnim sposobnostima, već im je bio protivan.

Njegova vruća želja bijaše da napusti sve i da se upiše u umjetničku školu. Siromaštvo mu to nije dopustilo. I ako se je njegova nutrinja bunila proti posla, koji je obavljao, bojao se borbe i nevolje, sa kojima bi se morao uhvatiti u koštac, kad bi slijedio nutarnji glas. Često je odlučio, da prekine sve veze i da slijedi nutarnji poziv, a onda bi opet čekao na povoljniju zgodu.

Nizom godina postale su zapreke jače, njegova težnja sve slabija, a nutarnji glas sve tiši. Danas jedva da i govori o sanjama svoje mladosti. Njegova plemenita želja, da postane umjetnik. umrla je zauvijek. Tko ga poznaje, uviđa, da je iz njega iščezlo nešto veliko i sveto. On je doduše marljiv i pošten čovjek, ali je ipak promašio pravi smisao i zadaću svoga života.

Poznajem i jednu gospođu, koja je u svojoj mladosti imala osobit sluh i prekrasan glas. Bila je lijepa i otmena pojava. Bog ju je najobilnije obdario posebnim darom, a njena težnja bila je, da razvije taj dar. Okolina, u kojoj je živjela, nije je niti najmanje u tome bodrila. Ne samo, da nije imala razumijevanja za opravdanu joj težnju, već joj je bila protivna. Naposljetku popusti i odrekne se svoje želje.

Neka glasovita svjetska pjevačica, kad ju je čula pjevati reče, da bi i ona svojim glasom mogla postati glasovita. Ali ona popusti želji roditelja i utjecaju svoje okoline i tako nestane njene težnje. Meni je priznala, da je ovaj prijegor bio za nju veoma bolan. Sada ispunja svoje dužnosti kao domaćica, ali posve sretna nije nikada. Na njezinom se licu opaža neko razočaranje. Time što ta osoba nije upotrijebila svoje darove, izgubio je svijet veliku umjetnicu, a ona svoje zadovoljstvo. Još danas žali, što se nije više i jače borila, da se posveti umjetnosti.

Druga zapreka razvitku jeste m a l o d u š n o s t. Malodušnost i pomanjkanje samopouzdanja uzrokom su, da tisuće mladih ljudi ne postanu ono, zašto su određeni. Oni osjećaju u sebi izvjesnu i jaku snagu, koja se bori, da dođe do izražaja, ali se boje, da ne će uspjeti, te da će izgledati nečedni i sebični. Ta im bojazan zatvara usta, slabi ruku, sprečava ih u djelatnosti tako, da ova propada u neradu. Oni se ne usuđuju istupiti niti ostaviti sigurno, da idu za nesigurnim. Oni čekaju i čekajući se nadaju, da će ih kakva tajna moć osloboditi i uliti im samopouzdanje i nadu.

Drugi pak zaostaju zbog n e z n a n j a.

Neznalice nikad ne postignu onu nutarnju i vanjsku slobodu, koja je posljedica naobrazbe i znanja. Njihova duševna snaga uvijek je vezana, a k tome tako neznatna, da po njoj ne mogu izvojštiti slobodu i popraviti manjkavosti prijašnje naobrazbe. Kadšto im se čini, da su prestari, da time započnu, a napor, ta cijena slobode, previsoka im je za njihove godine. Tako se vlastitom krivnjom povlače nizinom, dok bi se mogli popeti do visine, gdje stoluje premoć.

Ima i takovih, koji su sputani p r e d r a s u d a m a i p r a z n o v j e r j e m. Zbog toga ostaje njihov život nizak i jednoličan. Ti su ljudi obično tako zaslijepljeni, da niti ne opažaju, da su vezani, nasuprot drže vezanima one, koji misle drugačije od njih. Od ovih se možemo najmanje nadati napretku. Hoćeš li daleko doći, dobro se razviti i svoje sposobnosti, kako valja, upotrijebiti, to se pod svaku cijenu moraš osloboditi svega, što ti smeta. Ništa te ne će odštetiti za to, budeš li najbolji dio samoga sebe zanijekao. Gledaj svakako, da izađeš na površinu. Često stoji mnogo napora, mnogo patnje, mnogo borbe, dok postigneš ono, u čemu se očituje prava jakost tvoga bića. I alem-kamen ne postiže svoj sjaj, dok se ne izbrusi o tvrd kamen, koji njegovu površinu tako izgladi, da svijetlo dopre u nj i otkrije skrovitu mu vrijednost. Brušenje je cijena njegova oslobođenja iz tame.

Upitaj slavne muževe i žene, kome imadu zahvaliti svoju snagu, svoj dalekosežni pogled i množinu iskustva, koje ih je učinilo sretnima.

Većina će ti odgovoriti: »Borbi«.

Svoje sposobnosti i svoj značaj uzgojili su time, što su se oslobodili okoline, koja je bila nepovoljna za njihov razvitak, raskinuli veze, kojima su bili sputani, snabdjeli se potrebitim znanjem, oslobodili siromaštva, izveli zamišljenu osnovu, te tako konačno postigli svoj cilj.

Dok nastojimo, da se oslobodimo okova siromaštva, strasti i predrasuda, otvaraju nam se vrela tjelesne i duševne snage, koja bi inače po svoj prilici zauvijek ostala neotkrivena i neupotrebljena.

Nezasićena težnja i zatomljena želja za napretkom razara našu snagu, ostavlja nas bez nađe i oduzimlje nam naše ideale.

Mi postajemo prazni sudovi, jer nam je oduzeto ono, što je sačinjavalo našu budućnost.

Ne mogu sebi predočiti čovjeka zaista sretnim, ako ne zadovolji jakoj i plemenitoj težnji, koja sve drugo u njemu nadglašava. »Nijedan čovjek ne može biti zadovoljan, ako je uvjeren, da mu je život polovičan«, veli Phillips Brooks. Kada počinjemo slutiti o višemu i boljemu životu od onoga, što ga provodimo, tada moramo ili prekinuti spone, koje nas vežu i boriti se, da ostvarimo ono, što slutimo — ili naš cio razvitak prestaje, te se naše biće izrodi. Čežnja za idealom umire doskora, ako ne nastojimo, da joj zadovoljimo. Ako baš neotklonivim razlozima nije na to ponukan, neka se nitko ne laća zvanja, koje ga sprečava, da se slobodno razvije njegova nutrinja. Nitko neka svojevoljno ne ostane u okolini, koja ga zaustavlja u napretku. Muževi i žene, koje su se iskreno borile, da se riješe okova i zapreka, doprinijeli su najviše napretku svijeta.

Nije moguće živjeti potpunim životom ako i jedan dio našega bića ostaje nerazvijen. Hoćemo li, da se razvijemo do potpune snage potrebna nam je isto tako sloboda u mišljenju, kao i sloboda u djelovanju.

Stoga ne smijemo, da trpimo ugnjetavanje svojih najboljih sila.

Ne oslanjaj se na druge. Živi vlastitim životom, ali se zato nikome ne ispričavaj. Malo ima ljudi, koji se usuđuju živjeti svojim posebnim životom. »Najljepše je«, veli Goethe, »biti nezavisan u djelovanju, ali takovih ljudi nađe se među tisućama jedva dvojica«. Većina su robovi onih, od kojih su primili dobročinstva, ili onih, s kojima su drugima obvezama vezani. Takovi često ne čine ono, što bi rado činili, već ono, na što ih ljudi ili okolnosti sile. Svu svoju najbolju snagu potroše samo na to, da namaknu, što im je potrebito za život, te nemaju snage, da se posvete višim ciljevima života.

Mnogi ljudi, koji rade za druge, bili bi i te kako sposobni, da posve samostalno vode posao, nu jer su vezani lažnim vezama ili ne-

ugodnim okolnostima, ne mogu izvojštiti slobode, koja bi im pomagala, da razviju svoje sposobnosti.

Što je u svijetu toliko vrijedno, da otšteti mladoga čovjeka za onō, što se odrekao svoje slobode u djelovanju, govoru i mišljenju? Može li ga najveće bogastvo otštetiti za to, što svijetom mora da prolazi potišten i gmižući, dok bi imao snage, da svoju glavu ponosno digne i svijetu neustrašivo gleda u oči?

Ne uzmi nikada mjesto, na kojem ne možeš sačuvati nutarnju nezavisnost.

Ne daj se na to zavesti niti velikom plaćom, niti nadom na kasniji utjecaj. Nikakav obzir neka tvoja usta ne zatvori, niti tvoje mnijenje ne promijeni. Sjeti se svoje nutarnje nezavisnosti i svoga prirođenoga prava, te od njega nikako ne odustaj. Jedan jedini dar, koji se upotrijebi, više vrijedi od veleuma, koji je sputan. Što koristi veleum orijašu, koji vezan jedva može vršiti poslove patuljka?

Hoćemo li od sebe što više učiniti, moramo se lišiti svega, što slabi našu tjelesnu i moralnu snagu i čuvati se nepotrebnoga rasipanja njezina.

Mi se moramo zauvijek otresti svega, što uzrokuje suvišno trvenje, što krnji naš uspjeh, što ponizuje naše ideale, što smanjuje vrijednost naših ciljeva, što ubija našu želju za napretkom i slabi nas tako, da se zadovoljavamo i osrednjim radom.

Tisuće ljudi postalo je zlim navikama nesposobnima, da svojim radom oživotvore ono, što je u njima najbolje. Uobičajeno osjetljivo pomanjkanje eneržije sprečava životnu snagu.

Mnogima su zaprekom razvitka v l a s t i t e p o g r j e š k e: tvrdoglavost, osveta, ljubomor, zavist. To sve su klipovi na putu života. Drugi prolaze svijetom puni ogorčenosti zbog okova, koji ih stežu, ali se ne naprežu ozbiljno i trajno, da ih se riješe, kao što se i divlje zvijeri u zvjerinjaku opiru ispočetka i pokušavaju, da pobjegnu, nu s vremenom priviknu robovanju i konačno se sasvim izmire s njime.

I p r e v e l i k o p o u z d a n j e često škodi. Tko vjeruje svakome bez razlike, taj se često zaplete u neugodnosti. On jamči, posuđuje svoj novac, pomaže svakome, dok se konačno sasvim ne zaduži. Neki gospodin moga poznanstva, koji je uživao veliko poštovanje, izgubi sav svoj imetak jamčeći za druge i posuđujući novac uludo. Kasnije je morao kroz mnogo godina svaki višak, koji u svojoj obitelji nije neophodno trebao, davati, da opet dođe u pravu kolotečinu.

Treba zato, da dobro promislimo, što je razumno, a što ludo. Samo onaj ostaje pobjednikom, koji hladno i zdravo prosuđuje u svim prilikama i poslovima života.

Pa bilo što mu drago, čuvaj se obveza i dugova. Kada što važna poduzimlješ, misli na svršetak. Ne stavljaj nikada na kocku što vrijedna, svoju kuću ili svojih nekoliko ušteđenih grošića misleći, da ćeš bez posla štogod privrijediti. Ne daj se zavesti od onih, koji ti pričaju, kako su malenim novcem bez muke postigli mnogo. Od stotinu, koji ovako rade, jedva jedan uspije.

Ako ti ne pođe za rukom, da u zvanju, kojemu si se posvetio, zaslužiš novaca i postaneš bogat, ne misli, da ćeš bez vlastita truda, samo pukim slučajem, doći do bogatstva.

Nastoj, da izoštriš svoj sud, vježbaj se u opreznosti, doklegod se u sebe pouzdati ne možeš. Tvoj sud je tvoj najbolji prijatelj, zdrav razum najbolji drug u poslu života. Njega imaš, da štitiš svoj posjed. Pouzdaj se u vrsne prijatelje, tada će lađica tvoga života i protiv najnepovoljnijega vjetra veselo ploviti.

5. Što sve imade svijet da zahvali maštи?

Kada je Emerson u nekom društvu poduzetnika dulje vremena oduševljeno razgovarao o željeznicama, vrijednosnim papirima i drugim trgovačkim poslovima reče: »Sada ćemo, gospodo moja, razgovarati o zbiljskim stvarima«.

O Emersonu govorili su naime, da sanja, jer je gledao proročkim očima svijet buduće, više kulture. Stanovište, koje je on zauzimao, zauzimlju danas tisuće.

I o Edisonu bismo mogli kazati, da uveličava, jer vidi u budućnost za pedeset godina unaprijed, gleda, gdje čovjek posjeduje i upotrebljava izume i otkrića, pored kojih će se svaki današnji napredak pričinjati zastarjelim. Uredbe, koje nam danas još izgledaju čudnovatima, vidi njegovo proročansko oko kao starine izložene u muzeju. Ljudi poput ove dvojice to su pravi proroci. Oni vide vrhunac buduće kulture mnogo prije, nego što se je zaista razvila.

Ova vrsta ljudi sagradila je stari San Francisko i načinila ga najvećom lukom zapadne Amerike. A kada je za posljednjega potresa i vatre grad bio pretvoren u pepeo i razvaline i kada je tri stotine tisuća stanovnika ostalo bez krova, videše isti oni, koji ga sagradiše, već novi grad ondje, gdje drugi gledahu samo razor.

Neukrotivom energijom i nesavladivom voljom, koja je prije 50 godina bila obilježje »Pionira« razviše osnovu za novi grad mnogo veći i ljepši od prijašnjega. Poduzetnici velikih željeznica cijeloga svijeta zanosili su se također za idealima. Oni vidješe cvatuće gradove i veličajna trgovačka poduzeća ondje, gdje ljudi bez maštanja gledahu samo nepregledne američke pustinje, beskrajne stepe i nesavladive bregove.

Collis Huntigton i Leland Stanford spojiše željezničkom prugom istok sa zapadom, zbližiše oceane, napučiše pustinje i sagradiše bogate gradove tamo, gdje prije bijaše pustoš.

Ustrajna volja sličnih ljudi pobijedila je kod kongresa članove nesposobne, da vide u budućnost. Posljednji su naime predložili za otpravljanje pošte preko velike američke pustinje deve i izjavili, da je smiješna i glupa rastrošnost graditi željeznicu do Tihoga oceana, jer na tome cijelome putu nema ničega, od čega bi narod mogao živjeti.

Njihovi drugovi gledahu na mjestu siromašnoga indijanskoga sela svjetski grad Chikago.

Kasnije opet vidješe samo oduševljeni, gdje iz pepela toga izgorjeloga grada, niče već drugi veći i ljepši.

Odstranimo li ovo i slično oduševljenje iz svjetske povjesnice — tko bi je tada čitao? Bez njega nestalo bi predstraže čovječanstva, radnika, koji sagnutom šijom, te u znoju lica svoga krče putove za napredak budućega naraštaja.

Veći dio onoga, što podaje životu vrijednost i diže ljudstvo iz običnoga toka, sve životne pogodnosti — zahvaljujemo oduševljenju. Sadašnjost je samo svota — zbroj svih sanja prošlosti i njihovo ostvarenje. Orijaški parobrodi, čudesni tuneli, veličajni mostovi, škole i sveučilišta, bolnice, knjižnice, velegradovi i općila, udobnosti, umjetnine — to je sve ostvarenje onoga, o čemu je čovjek prijašnjih vremena samo snivao. Mnogi prigovaraju takvim ljudima, da su često odsutni duhom, da hodajući zemljom žive među zvijezdama.

Nu gdje bi bila današnja kultura, da nije bilo ljudi, koji su se zanosili za idealima? Mi bismo bez njih još danas putovali poštanskim kolima ili pješke, plovili jedrenjačama oceanom, a naša pisma raznosili bi, kao negda, konjanici.

»Nemoguće je« — tako govori čovjek bez maštanja. »Moguće je i izvedivo« — tako tvrdi čovjek čvrste volje i ustraje pored svih muka i oskudica, dok ne oživotvori svoje sanje, svoje izume, svoja otkrića i svoje misli za napredak čovječanstva.

Jedan od takovih ljudi bio je u svoje vrijeme Kolumbo. Svuda su mu se rugali i držali ga pustolovom. Djeca, kojima je bilo rečeno, da je lud, pokazivala bi prstom na čelo, kada je kraj njih prošao.

Ali on pored svega toga gledaše u duhu novi svijet s one strane mora i pošto je svladao na oko nesavladive zapreke, doživio je, da mu snovi postaše istinom. Njemu slični bijahu i oni, koji su četvrt stoljeća unapred vidjeli umjesto staroga, nesavršenoga tiskarstva — savršeni brzotisak, koji danas omogućuje izdavanje novina. Bez tih ljudi još bismo sada štampali rukom.

A kome imademo zahvaliti, da smo svladali prostor, te da se na milje daleko razgovaramo i utanačujemo trgovačke poslove? I opet ljudima bujne mašte.

Koliko bi običnih ljudi bez maštanja postiglo uspjehe Edisona, Bella i Marconija?

Naskroz praktični priznavaju, da je maštanje potrebito, ali samo za umjetnike, glazbenike, pjesnike, a u svijetu zbilje kažu, da je suvišno. Pa ipak svi prvaci čovječanstva i oni, koji su vodili riječ kod razvitka industrije i trgovine, bili su ljudi nadareni jakim proročkim maštanjem. Oni su čvrsto vjerovali, da je i ono moguće, što su drugi držali nemogućim.

Da nije bilo takovih ljudi, još bi danas amerikanski narod nastavao samo obale Atlanskoga ceana.

Najpraktičniji jesu oni, koji najoštrije prodiru u budućnost i predviđaju budući napredak, koji gledaju čovjeka budućnosti slobodna od svih veriga, spona i današnjih predrasuda.

Oni vide, što će slijediti, a ujedno predviđaju i snagu, koja je potrebna, da se to izvede. Javni nasadi, zbirke umjetnina, javne dobrotvorne uredbe ukrašene su poprsjem ili spomenicima, koje je svijet podigao ljudima, koji su daleko unaprijed predviđali bolje okolnosti i bolja vremena za čovječanstvo. Koliko li su prepatili takovi ljudi i žene! Često su dospjeli i u tamnice zbog svojih sanja, koje su svijetu donijele napredak.

I Isusu Kristu rugali su se neprijatelji kao sanjaru, pa ipak cijeli njegov život bijaše proročanstvo o budućem čovječanstvu i najvišoj čovječanskoj kulturi. On je gledao u nakaznim, nagrđenim, nesavršenim ljudima sliku i priliku Božju, koja je određena zato, da postane savršena kao što je savršen Otac nebeski.

Siromašni nadničar rudnika, Georg Stephenson, snivao je o nekome pomičnom stroju, koji je preobrazio svjetsku trgovinu. Dok je u rudniku za neznatnu odštetu radio, odijela i cipele za svoje drugove krpao, da namakne novac za pohadanje jedne večernje škole, a kraj toga uzdržavao svoga slijepoga oca — uvijek je oduševljenjem razmišljao o svom stroju. Ljudi su ga nazivali suludim. Neki govorahu, da će njegov stroj svojima iskrama sve kuće zapaliti. »Dim će zrak okužiti, kolari i kočijaši umrijeti će od glada«, proricahu drugi. A kako su tek napali njegovo oduševljenje narodni zastupnici u parlamentu! Jedan mu reče: »Imade li štogod luđega od tvrdnje, da bi se mogle sagraditi lokomotive, koje se kreću dva puta tako brzo kao konji? Pučanstvo bi Woolwicha sjelo prije na jednu raketu, nego što bi se predalo na milost i nemilost stroja tolike brzine!

Držim, da će parlamenat na svima prugama, ako uopće prizna stroj, dopustiti brzinu samo od osam ili devet milja (trinaest ili petnaest kilometara).

»Ludi sanjar« slušao je ove prigovore, ali nije popustio od svojih snova, već je za njih petnaest godina neumorno radio, dok mu se ne obistiniše.

4. kolovoza 1907. slavio je New-York stogodišnjicu ostvarenja Fultonova sna. Gomila radoznalih rugalaca stajala je istoga dana 1807. na obali Hudsona, da vidi nešto, što su nazvali najglupljom dosjetkom, koja se je ikada rodila u čovječjoj glavi, i da doživi kukavni neuspjeh »luđaka«, koji se ponudio, da će otpraviti parobrodom »Clermontom« stanoviti broj ljudi protiv struje do Albanya. Dotada jošte nitko nije čuo o tako pustolovnoj dosjetki, da bi se protiv struje Hudsona bez jedra voziti moglo.

Mnogi mišljahu, da je čovjek, koji je uložio sve svoje vrijeme i svoj novac za »Clermont«, lud, te da po pravu spada u ludnicu. Ali gle, »Clermont« plovio je u istinu bez jedra, tjeran parostrojem, protiv struje Hudsona. Danas smatraju Fultona dobrotvorom čovječanstva.

Što sve ima da zahvali svijet Morseu, koji je izumio prvi brzojav? Kada je izumitelj za svoj prvi pokus od Washingtona do Baltimora molio potporu od nekoliko hiljada dolara, bješe u parlamentu ismijan.

Iza njegovih razočaranja, koja bi zastrašila većinu drugih, bješe njegovim nastojanjem brzojavna pruga konačno dogotovljena.

Ironičkim smiješkom očekivahu tada neki članovi parlamenta prvu brzojavnu vijest, ne vjerujući, da će uopće prispjeti.

Jedan od prisutnih zapita izumitelja porugljivo, koliki je omot, u koji će biti zamotana žica. Nu kada je brzojav ipak prispio, pretvori se ruganje u divljenje.

San Cyrusa Fielda, da spoji dva kontinenta podmorskim kabelom, bio je predmetom rugla. Ali svatko znade na koli niskom stepenu bilo bi danas prekomorsko šiljanje vijesti bez toga sna.

Kada je William Murdoch koncem 18. stoljeća snivao o tome, da rasvijetli cijeli London plinom, koji bi se imao cijevima uvesti u kuće, tada ga porugljivo upita i sam kemičar Davy: »Hoćete li kupolu Pavlove crkve upotrijebiti za plinomjer?« Ali g. 1814., godinu dana prije nego što je Davy izumio sigurnosnu svjetiljku za rudnik, gorio je plin po londonskim ulicama. I Walter Scott, koji se također rugao misli, da bi se čitav grad »dimom« mogao rasvijetliti, doživi jošte, da su u njegov dvorac u Albotswillu uveli plin. Najučeniji su prirodnjaci izjavili, da je nemoguće udesiti svjetlo bez fitilja. Pa ipak bilo je to izvedeno.

Koliko žena nazvalo je Eliasa Howa luđakom, koji zanemaruje svoju obitelj snivajući o šivaćem stroju — a koliko milijuna žena blagosivlje danas taj stroj, koji je on izumio.

Veliki su mjetnici uvijek idealisti i imadu sne i priviđenja. Kipar sanjari, kada gotovu sliku gleda u kamenu prije, nego što je dljetom jedamput udario u nj. Slikar vidi platno pokriveno bojama i oblicima u potpunoj ljepoti prije nego što uzme kist u ruke. Svaka zgrada gotova je u maštи graditelja prije nego što je za nju postavljen i jedan kamen.

Što sve ne zahvaljujemo onima, koji maštaju o ljepoti te ukrašuju naše kuće i javne nasade!

Hiljade praktičnih ljudi, kada bi mogli, razdijelili bi sve zemljište parkova i sagradili po njemu trgovačke kuće.

Sve, što čovjek izvojuje, jest ostvarenje sna njegove mladosti, kojim poboljšava svoje okolnosti i povećava svoju moć. Današnji udobni i prekrasni željeznički prijekleti jesu oživotvoreni sni onih, koji su se nekada vozili poštanskim kolima.

Do nedavna bila su poput zrakoplova samo san kola, koja su se »sama od sebe« bez konja micala, a danas vidimo u duhu vrijeme, kada će automobil istisnuti sve konje i boriti se za opstanak sa zrakoplovom i zrakoplovcem. Tkogod se zanosi za idealima raspolaže posebnim božanskim darom.

Maštamo li o boljoj budućnosti, ne može nas ni jedna bol potištiti niti uništiti. Ni jedan lijek nije jači od pouzdanja, ni jedno sredstvo za krijepljenje snažnije od nade u bolju budućnost.

Pouzdanje u ostvarenje zamišljenih ideala jeste osobito značajno obilježje Amerikanaca. Unatoč siromaštva i zle kobi ostaje pun nade, prezire sudbinu, jer je čvrsto osvjedočen, da će svanuti bolji dani. Najsiromašnija amerikanska radnica sniva o lijepoj kući, u kojoj će stanovati.

Sposobnost uzdignuti se nad sve neprilike, poteškoće i protivštine do ljepote i sreće neprocijenjeno je blago. Bez ove bi sposobnosti pomanjkala mnogome srčanost i snaga upustiti se u životnu borbu.

Nu ta se sposobnost može i zlorabiti. Mnogi ljudi samo sanjare, te upotrijebe svu svoju snagu na gradnju zračnih kula, koje se nikada ne obistine. Tako žive u atmosferi neprirodnosti, dok neradom njihova želja za napretkom ne obamre.

Krasno je maštati, imadeš li zato volje i ustrajnosti da svoje snove obistiniš. Ali maštati bez naprezanja, željeti bez nastojanja, da ti želja postane istinom — to razara značaj. Samo maštanje u savezu sa čvrstom odlukom i napornim radom — jeste od vrijednosti.

Prema tome, u koliko naše sne pretvaramo u zbilju, raste naša snaga i naša sposobnost. Ostvarenje, naših ideala jeste izvor oduševljenja za nova poduzeća.

Dobro je maštati o mogućim stvarima, ali tada valja taj san i u istinu pretvoriti, kako je to John Harward učinio, kada je sa nekoliko stotina dolara osnovao »Harward College«.

Sličnim načinom osnovan je i »Yale College« početnim darom od nekoliko knjiga.

Svako dijete živi u svijetu sanja. Ono stvara sebi poseban svijet i igra se zračnim kulama kao istinom. Ono vidi pred sobom slike, a drži ih istinom, te se raduje zamišljenim stvarima, kojih nigdje u svijetu nema, no ipak imadu one najveći utjecaj na razvitak njegova kasnijega života.

Budi oduševljen za sve dobro i lijepo. Takovo oduševljenje jeste dar Božji, koji te čini većim, jačim i boljim, koji ti pomaže, da dođeš u nebo. Prema tome oduševljenju bit će i tvoj život, jer ono je proročanstvo svega, što bi ti mogao i morao biti.

Hoćemo li, da svoje oduševljenje pretvorimo u zbilju, moramo svoj život udesiti prema njemu.

Ono što činimo, samo je jadna zamjena za ono, što bismo imali i mogli činiti. Prosječan čovjek loša je slika onoga, što bi prema Božjoj odredbi trebao da bude. Svi smo stvoreni za nešto mnogo veće više i ljepše, negoli što smo u istinu i što nije u skladu sa uzvišenom osnovom, koju je Stvoritelj izradio za nas. Mi smo maleni, niski i neznatni prema slici i prilici Božjoj, koja u časovima oduševljenja zasvijetli u našemu duhu.

Ovo stvaralačko maštanje, ovo sanjarenje podići će jednom čovjeka do veće visine i dovest će ga do cilja, za koji je stvoren.

Nije samo jednom, već je jasno svima
U životu od nas, što postati ima.
Ne postasmo l' ono, zašto Bog nas stvori.
Uvijek samo nemir dušu našu mori.

6. Ispravno shvaćanje našega rada.

Nikada ne bi trebalo pitati čovjeka, da li ljubi svoje zvanje. Njegovo zadovoljno lice treba, da je na to odgovor i bez pitanja. Vedar duh, ponos, oduševljenje, revnost — živim su dokazom, da svoj posao rado vrši. Svaki neka ljubi svoj posao tako, da vršeći ga osjeća radost, a to nutarnje raspoloženje, da mu odsijeva iz cijeloga bića.

Za vrijednost čovjeka najbolje je mjerilo raspoloženje, kojim obavlja svoj posao. Ako ga vrši neprestano gundajući i uzdišući, kao rob tjeran udarcima biča, ako u njemu gleda samo ono, što je teško, ako oduševljenje i ljubav ne potamni sve niskosti rada i ne napuni ga zadovoljstvom, ne će se nikada moći podičiti pred svijetom ni najmanjim uspjehom svoga rada.

Tko se ogorčiti dade bremenom života, tko ne uviđa, da se pitanje uzdržavanja ne da riješiti jednim mahom, već da je za to čovjeku potrebno, sve teškim radom istrgnuti prirodi, tko ne uviđa, da je služiti svagdanji kruh veliki blagoslov i plemenita potreba — taj imade sasvim krivi pojam o životu i ne će nikada brati od svoga zvanja blagoslov i plaću, do koje bi inače mogao doći.

Mnogo je ljudi, koji dostatno ne cijene svoj rad. Oni ga smatraju neugodnom potrebom i neizbježivim trudom, da sebi osiguraju opstanak, umjesto, da u njemu vide velikoga uzgojitelja ljudi, visoku školu života za razvitak vrsnoga čovječanstva.

Oni ne osjećaju božansku ruku, kad ih potreba sili, da od onoga, čime su nadareni, razviju najbolje i to borbom sa protivštinama; da izobraze svoje sposobnosti i da svladaju neprijatelje svoje sreće.

Oni ne vide prokletstvo, koje počiva na novcu stečenu bez truda. Rad im se čini kao muka, kao zlo bez vrijednosti.

Oni ne shvaćaju, zašto Stvoritelj svijeta nije dao, da gotov kruh visi na drveću.

Oni ne uviđaju, koja snaga, koja plemenština, koja se muževnost razvija borbom, da postignemo, što postići želimo.

Kako je gadno gledati čovjeka, stvorena na sliku Božju, odredena, da glavu svoju ponosno diže, te kao kralj svijetom hoda, da bude veseo i sretan, te iz njega odsjeva samo snaga — kako taj čovjek kroz život gmiže, neprestano cići zbog svoga posla, dapače se i tuži, da uopće raditi valja.

Čovječjoj naravi je prirodeno prilagodivanje. Naš duh kadar je snaći se u različitim okolnostima. Svoj posao treba, ne samo da ljubimo, već da i odlučimo, vršiti ga kao gospodari, a ne kao robovi.

Odluči uložiti u svoj posao sebe samoga i cijelu vrijednost tvoga bića. Vršiš li ga duhom pobjednika, imati ćeš od njega svu korist, koju ti je obećao.

Shvati pravi smisao svoga posla i vrši ga kao Bogom određeni zadatak. Ako se i kadšto radi o stvarima, koje po sebi nemaju osobita značenja, ipak je velika razlika u tome, kojim ih se načinom prihvaćaš. One te prema tome uzvisuju ili ponizuju. Ako svoj posao vršiš gundajući i omalovažujući ga, ne ćeš moći ustrajati. Takav posao ponizuje cijelo tvoje biće i osvetit će ti se, kada to najmanje budeš očekivao. Neka drugi o njemu misli, kako hoće, ti se drži visokih mjerila i ideala.

Raspoloženje, kojim se čovjek prihvaća svoga rada od najvećega je upliva, ne samo na posljedice i vrijednost njegovu, već odlučuje i o njegovom djelovanju na samoga čovjeka.

Rad je dio onoga, tko ga vrši. Po njemu možeš prosuditi vrijednost onoga, tko ga je izveo.

Nitko ne može sačuvati samopoštovanja i samopouzdanja, ako svoj rad napola i bezbrižno radi. On ne može biti zadovoljan samim sobom, ako ne stvara najbolje što može, a najboljega ne može stvoriti, ako svoj rad smatra samo mukom i poteškoćom. Taj način rada smanjuje čovjeku vrijednost.

Može se dogoditi, da si okolnostima prinuđen morao preuzeti za tebe neugodan posao. U tome slučaju nastoj, vršiti ga tako, da postaneš nutarnjim načinom učesnikom toga rada i da po njemu nešto naučiš. Sve, što je potrebno, to je važno i od vrijednosti.

Ako pristaneš uz neugodnosti, koje ti se kod rada namiču, budi uvjeren, da će te ta neugodnost okružiti atmosferom, koja izazivlje neuspjeh. Uspjeh i sreću privući će rad, koji će biti poput magneta napunjen pozitivnom silom to jest oduševljenjem i radošću.

Tko još nije naučio otstraniti od svoga rada svaku poteškoću i niskost i prihvatiti se stvari svim srcem, taj nije naučio niti početke umjetnosti, koja upućuje, kako valja raditi sa uspjehom i biti sretan. I najobičniji se rad može oplemeniti nakanom, kojom ga obavljamo.

Većina ljudi misle, da obični posao ne vrijedi mnogo i da je samo umjetnik, glazbenik i književnik dostojan nositi naslov poletnoga čovjeka. Ali i u poljodjelstvu imade isto toliko veličine i dostojanstva, kao i u poslu državnika i književnika.

Imade ljudi, koji nigdje ne vide ljepote, jer nemaju smisla za ljepotu. Drugi pak vide u svemu ljepotu. Jednome se pričinja poljodjelstvo niskim, jednoličnim poslom, drugi vide u njemu dostojanstvo, te uživa u tome, da razumno obrađuje zemlju, te da se, tako rekuć, sa Stvoriteljem natječe u proizvađanju bogate žetve.

Bio ma kako neznatan tvoj rad, vrši ga poput umjetnika. Na taj način podići ćeš mu znatno vrijednost.

Način, kojim svoj posao vršiš, od znatnoga je upliva na razvitak tvoga značaja. Vršiš li ga bez volje smanjiti će se doskora i vrijednost tvoga značaja i tvojih ideala. Ako li se privikneš, da radiš što bolje i ne zadovoljiš se čimgod, tada ćeš postojano napredovati u muževnosti i jakosti značaja.

Postupaš li svojim poslom poput umjetnika, a ne poput zanatlije, pristupiš li poslu gorućom revnošću i odlukom, da ćeš u nj uložiti svoju najbolju snagu, tada ti nikada ne će pasti na um, da je tvoj posao neznatan. Sve ovisi o duhu, kojim posao vršimo.

Svaki posao, koji je potreban za dobro čovječanstva, visoke je vrijednosti, te prost od niskosti. Zato je i posao, koji najbolje vršiš, tek dosta dobar.

Samo onda, ako u posao uložimo svoju najbolju snagu, ako ga obavljamo rado, revno i sa oduševljenjem, možemo u nutrinji napredovati i sačuvati sebi samopoštovanje.

Ovo se pak gubi i mora se izgubiti, ako uvijek i svuda ne radimo onako, kako najbolje možemo. Taj gubitak ne može nam ništa na cijelome svijetu nadoknaditi prema riječima sv. pisma: »Što koristi čovjeku, ako cijeli svijet dobije, a dušu izgubi?«

Ima nješto, što je mnogo važnije od puke svakdanje zarade ili udobnoga poslovanja. To je uvjerenje, da smo pravo činili i da smo poslušali nutarnji glas, koji nas nuka, da što savršenije obavljamo posao — jednom riječju, da smo ljudi, košto treba.

Prihvati se svega, što činiš tihom ali čvrstom odlukom, da ćeš na svaki način i pod svaku cijenu raditi kao pravi čovjek.

Koli često vidimo, da ljudi obavljaju svoj posao bez prave svrhe i to samo polovično. Kod takovih se opaža, da odmah ostave posao, čim naiđu na zapreke. Oni rade taj posao samo tako dugo, dok su na to prinuždeni i dok ništa boljega ne znadu. Tako vršiti svoj posao i dužnosti svoga zvanja jest nemuževno i nedostojno.

Svaki treba, da pristupi k svome poslu kao veliki umjetnik k platnu, na kojemu misli razviti svoje remek-djelo. Kraj toga neka se čuva svakoga krivoga poteza, koji ne odgovara idealu njegova djela.

Sveta je stvar približiti se neizrađenom mramoru svoga života. Svaki krivi udarac razara sliku anđela, koji je sakriven u kamenu. Slika, koju izrađujemo jest izražaj naše nutrinje i prema tome lijepa ili gadna, božanska ili životinjska.

Mene se uvijek bolno dojima, kada gledam, gdje mlad čovjek pristupa k riješenju svoga životnoga zadatka bezbrižno kano, da mu nije inače do ničega stalo, samo da ga svrši i dobije za nj plaću. Takav mladić osjeća malo ili nimalo svetost i dostojanstvo svoga zvanja.

Svako zvanje krije u sebi mnogo više od obične zarade, kao što to već samo riječ »zvanje« pokazuje. Zvanje treba, da pripomogne što više razvitku nutarnjega čovjeka. Ono mora uzgojiti njegov značaj i biti za njega visokom školom, koja razvija sve darove i sposobnosti u lijepu i skladnu cjelinu. Kraj ovoga dostojanstva našega zvanja, novčana je zarada sporedna.

Tvoj rad je kip, koji izrađuješ. Svaki nalog, što ga vršiš, svako pismo, koje pišeš, svaki komad, koji prodaješ, svaka riječ, da svaka misao jeste dlijeto, koje čini kip savršenijim ili ga razara.

Raspoloženje, kojim vršimo svoje zvanje, duševni mir, koji nas kod toga ispunja, odlučno djeluje na naš cio život. Imademo li pak pred očima ideale, tada oplemenjujemo svaki rad i podajemo mu pravu vrijednost.

7. Odgovornost jača čovjeka.

Samo jedna torpiljarka sadržaje dosta koncentrirane snage, da raskomada cijelu ratnu ladu. Sraz sa takovom tjelesinom čini, da izbije na površinu potpuna njezina jakost. Isto tako je potrebna čovjeku neka odgovornost ili nužda, hoće li da upozna svoju vlastitu snagu i da ju iznese na svjetlo.

Poljski rad, cijepanje drva, strojenje koža, dvorenje mušterija, meksikanski put, razni trgovački poslovi — sve to nije probudilo orijaša u generalu Grantu. Možebiti bi se o njemu čulo samo u razmjerno uskom krugu, da nije za njega građanskim ratom kucnuo odlučan čas. Tada se je vidjelo, koli je golema eneržija počivala u njemu, ali kao torpiljarki tako je i njemu bio potreban veliki sraz, a taj je nastupio građanskim ratom.

U jednostavnijim se okolnostima ne bi možda cio život u njemu probudila snaga, koju je doista imao. Snaga većine današnjih torpiljarki dolazi na vidjelo samo zato, jer je rat.

Jednostavni rad: postavljanje željezničkih pruga, mjerenje tla, stajanje iza tezge, odvjetničko zvanje, da i članstvo u kongresu sjedinjenih država — sve to nije bilo dostatan pritisak, da dovede do izražaja sakupljenu snagu Abrahama Lincolna. Nu kada je odgovornost za cijeli narod postala njegovim životnim pitanjem, izbila je snaga toga čovjeka na površinu tako, da je postao najveći među svima za onda živućim amerikanskim velikanima. Samo građanski rat načinio ga je znamenitom povjesnom ličnošću. Opasnost naroda potakla je u njemu i posljednju mrvicu snage na djelovanje. Tako bje otkriveno blago sposobnosti i snage, koju ni on sâm bez toga vanjskoga poticaja ne bi u sebi slutio.

Uplivom ljudi, koji su čovječanstvo, pa bilo samo za jedan korak unapredili, većinom su razvili svoju snagu tek onda, kada su izgubili sve osim eneržije i kada su bili prisiljeni, da si sami pomognu. Tada su vojevali i izvojštili ono, što su preduzeli, te postigli svrhu. Svladavajući velike poteškoće postali su jaki. Snaga otpora, kojemu su se morali oduprijeti, odgovarala je njihovoj vlastitoj snazi.

Mnogi veliki trgovci postali su svijesni svoje snage tek onda, kada ih je kakova nesreća lišila svega i oduzela im svako uporište, kojim su se dotle mogli služiti. Sada tek postavili su se na vlastite noge. Naša najjača snaga leži sakrivena duboko u našemu biću, te ju često samo velika nužda može da probudi. Kada nestane svih veza, te se ne nadamo ni od kuda pomoći, tada otkrivamo našu skrovitu snagu. Koliki imadu da zahvale svoju sreću prividnoj nesreći. Oduzme li im se potpora, koju su dosada uživali, moraju se postaviti na vlastite noge i brinuti se sami za sebe.

Odgovornost je najveći razvijač snage: Gdje je odgovornost, tu raste snaga. Tko nema prave odgovornosti, tome se ne povećava skrovita snaga. To je jedan od razloga, zašto među ljudima, koji cijeloga života zauzimaju podčinjeno mjesto, imade tako malo snažnih i odlučnih. Drugi su za njih mislili, a oni su samo misli drugih izvodili. Niti su stajali na vlastitim nogâma, niti su radili na vlastitu ruku. Zato najbolja snaga, koja je bila u njima, nije došla na vidjelo.

Stvaralačka snaga, samostalno djelovanje iz vlastitih poriva, nezavisnost, samopouzdanje, — sve je ostalo u drijemu. Ove sposobnosti razviju se samo onda, ako se vježbaju dugotrajnom, jakom, vlastitom odgovornošću.

Varavo je mnijenje, da ono, česa ima u mladom čovjeku, mora svakako da ispliva na površinu. Može tako da bude, ali ne mora. To zavisi o tome, da li okolnosti eneržiju probude ili ne. Zacijelo imade u velikim trgovačkim kućama i takovih namještenika, koji bi lako isto tako, a možebiti i bolje rukovodili posao nego što to biva danas. Ali kako bi ovi ljudi, koji neprestano zauzimlju podređeno mjesto i obavljaju jednostavni posao, i pomisliti mogli, da su sposobni za samostalno vođenje tako ogromne radnje? Događa se, da se najčastoljubiviji i najsrčaniji između njih podignu sami od sebe i započnu vlastitom radnjom — ali iz toga ne slijedi, da su ovi sposobniji od drugih. Često su najveće sposobnosti spojene sa najvećom čednošću, dà koj put i pljašljivošću. Gdjekoji pak imadu posobnost i samopouzdanja, nu boje se odgovornosti, koju bi morali preuzeti brinući se za druge. Ali kada im se ta odgovornost bez vlastitoga učešća nametne — probudi se sva skrovita snaga u njima. Imadu li sposobnosti, da štogod poduzmu, tada će ta sposobnost zacijelo odgovornošću izići na vidik.

Tako čekaju stotine i hiljade mladića na zgodu, da se istaknu i da raskrile svoja krila i kada osvane čas odgovornosti, eto ih dorasle svakoj zadaći.

Vlasnici velikih tvrtki često su vrlo zabrinuti, kada umre koji od njihovih spretnih poslovođa. Oni se boje, da ih nitko ne će moći nadoknaditi. Nu često se događa, da drugi, koji je dosada zauzimao podređeno mjesto, poprime i obavlja poslove bolje od svoga preminuloga predšasnika. Množina se mladih ljudi može na taj način dovinuti uprave. Kada se velika odgovornost svali na njegova leđa, poraste njihova snaga, razviju se u njima sposobnosti, koje kod njih prije nitko očekivao ne bi. Ludo je tražiti takove ljude izvan kruga vlastitih namještenika samo zato, jer ovi jošte nisu pokazali potrebne sposobnosti. Kako bi do toga došli? Ta jošte nisu zauzimali odgovorno mjesto.

Gotovo sigurno možemo ustvrditi, da u svim našim velikim trgovačkim kućama radi mnogo, isto tako nadarenih mladih ljudi, kao što su njihovi poslovođe. Nema mjesta, na kojemu se sadanji vlasnik ne bi mogao nadoknaditi prema onoj: »Nitko nije nenadoknadiv«.

Kada, bilo kojim načinom, nestane velikoga državnika, često se misli, da ga nitko ne će moći zamijeniti. Ali od nekuda, otkuda najmanje očekujemo, iz zaboravljenoga kutića ili iz podređenoga mjesta, izide na površinu njegov nasljednik, koji potpuno odgovara potrebama vremena.

Hoćemo li se osvjedočiti, što se u kome krije, podajmo mu odgovorno mjesto. Ako uopće imade sposobnosti, to će se ove tom prilikom pokazati. Tek kada smo poput Robinzona sâmi na otoku, upućeni na vlastitu snagu, vlastiti duh, tek kada moramo otvoriti vlastitu riznicu, otkrivamo sve svoje blago. Niti jedan kapetan broda ne upozna svoje ljude prije, dok ih ne iskuša u opasnosti oluje.

Da su u svakome od nas sakrivene nepriznate sposobnosti vidi se odatle, što velika nužda ili opasnost izlučuje iz čovjeka izvanrednu snagu, koju od njega ne bi u običnim prilikama nitko očekivao.

Mladić, zaposlen kod dizala, nije možebiti ni u snu pomislio, da u sebi sakriva svojstva junaka. Kako bi se i pomisliti usudio, da bi mogao pomoći gospodi, koju danomice dizalom poslužuje? Tada se iznenada porodi u zgradi vatra, a mladić, na koga se nitko nije obazirao, pokaže se junakom. On svojim dizalom prodre kroz goruće spratove i spasi opasnošću vlastitoga života stotine ljudi, koji bi bez njegova junaštva bili izgubljeni.

Nekoj lađi na otvorenom moru prijeti opasnost. Tom zgodom, postane neki siromašni iseljenik junakom. On preuzme zapovijed u času opasnosti, kada su svi drugi izgubili glavu. Svojim mirom, uviđavnošću i odlučnošću spasi veliku množinu putnika. Kada se je u nekoj bolnici porodila vatra, pokaže se neka nježna, bolesna djevojka junakinjom razvivši orijašku snagu.

Kod takovih prilika proizvode se djela srčanosti i junaštva, koja često nije držao mogućim niti onaj, koji ih izvodi. Nitko ne zna, kakova se snaga u njemu krije, dok je neiskuša. Mnogi dođe do polovine svoga života, a tek onda u kakovoj velikoj nuždi, upozna svoju skrovitu snagu.

Ni sam nije znao, što sve može, dok to potreba nije otkrila.

Znadem za više slučajeva, gdje su se kćeri bogatih obitelji morale iznenadno postaviti na vlastite noge. Doonda niti su navikle raditi, niti su se spremile za bud koje zvanje, prema tome nisu ni slutile, kako se služi vlastiti kruh. Kad je nastala potreba, razviše svu snagu i sposobnosti. Snage je bilo u njima, ali ona je dosada drijemala, jer je nije probudila nikakva odgovornost.

Dospije li mladić nenadano do odgovorna mjesta, postaje za kratko vrijeme posve drugim čovjekom. On razvije sposobnosti, koje nitko u njemu slutio ne bi. Odgovornost učini ga ubrzo zrelim čovjekom. Isto opažamo i kod djevojaka, koje su odjedared prinuždene samostalno voditi radnju ili uzdržavati obitelj.

Mnogi ni ne misle, da bi štogod većega načiniti mogli, jer jošte nisu imali prilike upotrebiti svoje sposobnosti. Jednolično dugogodišnje ponavljanje istoga posla nije dakako moglo iz njih izmamiti ništa osobita.

Tek onda, kada se duševne sposobnosti razviju vježbom, možemo prosuditi, kolike su.

Poznajem mnogo mladih ljudi, koji imadu povjerenja u svakoga osim u sebe. O drugima nikada ne dvoje, da bi izvesti mogli ono, što su preduzeli, ali kada bi oni sami morali istupiti, postaju malodušni i kažu: »Molim, ne stavljajte me na čelo, drugi je za to sposobniji od mene«. Oni se plaše odgovornosti, jer im manjka samopouzdanje.

Jedini put, kojim našu snagu možemo razviti jest taj, da već u mladosti odlučimo ne propustiti ni jednu zgodu, koja nam to omogućuje.

Mi se ne smijemo plašiti ničega, što nam služi za vježbu naše snage, i što nam daje prilike, da stečemo iskustvo. I onda, kada nam to ne bi bilo ugodno, morali bismo se siliti. Ništa ne iznosi na svjetlo naše sposobnosti kao odgovornost. Zauzmi dakle odgovorno mjesto i gledaj, da dužnosti jošte bolje ispuniš, nego li svi tvoji predšasnici.

Imade mnogo ljudi, koji nikada ne dođu do spoznaje, što u sebi kriju, jer se boje svake odgovornosti. Oni ostaju uvijek zavisni o drugima; izvode tuđe misli, a na posljetku i umiru, a da nijesu učinili ono, što su mogli učiniti.

Što se mene tiče, držim, da je dužnost svakoga mladića, težiti, da bude nezavisan i da postane svoj vlastiti gospodar. Neka ne ostane

cijeli život u nedostojnoj zavisnosti, neka ne bude samo žbica u kolu, već kolo sâmo ili jošte bolje čitavi stroj. Rađe maleni slobodno krećući se stroj, nego li dio tuđega stroja.

Kada težimo za visokim idealima, gradimo na čvrstom i nepokolebivom temelju i predviđamo, da ćemo postati svoji gazde.

Već to svodi naša djela u stalno korito i jača našu snagu, zauzimali mi mjesto kakovo mu drago. Svakako postat ćemo jači, ako našu osobnu nezavisnost svakom prilikom očitujemo. Takovo očitovanje oslobađa nas osjećaja ropstva, koje je u savezu sa svakim zavisnim mjestom. Čovjek se ne može potpuno razviti, ako napusti borbu za nezavisnost ili nadu na samostalnu upravu.

Imade doduše ljudi, koji ne posjeduju sposobnost i snagu, da postanu prvi u svome zvanju. Osim toga mnogi se mladi ljudi imadu brinuti za druge, te nemaju odvažnosti postaviti se na vlastite noge i osnovati samostalnu radnju, koja iziskuje mnogo odgovornosti.

Ne obazirući se na ove pojedine slučajeve, imade dosta drugih slučajeva, u kojima čovjek samo zato ne postane nezavisan, jer se boji odgovornosti. Obično mu manjka snaga, da se odijeli od zajedničkoga stabla, a kraj toga se boji neuspjeha.

Drugi pak latili su se već rano određenoga posla i dospjeli do prilične plaće. I ako bi rado postali samostalni, ni ne kušaju toga, jer se u sebe ne uzdaju ili jer slijede savjet drugih, koji im kažu, da ostanu tamo, gdje jesu. Napokon se priviknu tako na svoj redoviti posao, da ga se nikako ne mogu osloboditi.

Mnogi se ljudi drže načela, da je bolji vrabac u ruci, nego li golub na krovu. Oni ne osjećaju u sebi ništa, što je slično smjelosti, a uzato ne teže ni najmanje za odgovornošću. Najmilije im je stalno namještenje, u kojem im se svake subote ili svakoga zadnjega u mjesecu isplaćuje pogođena plaća. To im je draže, nego li odgovornost i nesigurnost, koju svaki samostalni posao nosi sa sobom.

Čovjek može živjeti i na taj način, te biti korisnim članom ljudskoga društva. Nu hoće li što više snage izlučiti iz sebe, teži li za tim, da se ona potpuno razvije, tada se ne smije zadovoljiti time, da tko drugi za njega misli, a on samo, da tuđe misli izvodi.

Hoćeš li se što više razviti, hoćeš li piramidu tvoga bivstvovanja, kako Goethe kaže, što više podići, tada mora pomisao na tvoju nezavisnost biti tvojim ciljem. Ne u ropstvu ili zavisnosti, već samo u potpunoj slobodi, možemo postići svoju pravu svrhu. Ako je kavez i prostran i udoban, orlu je mjesto u prostome zraku, hoće li pokazati svu svoju snagu. Pravo veli pjesnik:

Oro gnijezdo vrh Timora vije,
Jer slobode u ravnici nije.

Ono, što smo uistinu t. j. naša nutrinja, ne pokazuje se na površini i u svakome zvanju, već po snazi, koja je sakrivena duboko u nama. Da probudimo ovu snagu k životu, to nam je svima moguće. Tko to ne čini, ogriješuje se o prirođenu plemenštinu — i to ne samo pogledom na sâmoga sebe već i na cijelo čovječanstvo.

Imaj samopouzdanja! Ne boj se vlastitih misli. Ima li štogod osobita u tebi, doći će na vidjelo, kada sâm na sebe upućen budeš.

Štogod radiš, sačuvaj duh muževne nezavisnosti. Pa ako i ne dođeš do samostalna posla, sačuvaj i u poslu za druge neku samostalnost.

8. Jasno određeni cilj.

Treba li, da se voda pretvori u paru, mora se zagrijati do stotinu stupnjeva. Devedeset stupnjeva nije dosta, a niti devedesetidevet — upravo stotinu mora biti. Voda treba, da vrije, hoće li proizvesti paru za tjeranje stroja ili gibanje željeznice. Voda, koja jošte ne vrije, mlaka je. Ta uopće ne tjera ništa.

Mnogo je ljudi, koji bi htjeli lokomotivu svoga života staviti u gibanje mlakom vodom ili vodom od devedesetidevet stupnjeva.

Pošto se stroj od ove topline ne kreće, ne mogu to, da shvate. Kada je tko u svome poslu mlak, isto je kao da je voda u stroju mlaka.

Sasvim je isključeno, da što velika proizvedeš, ako nisi cijelom dušom, cijelom svojom snagom kod posla.

Phillips Brooks običavao je opominjati svojim govorima mladiće, neka sve, što rade, rade svom snagom.

Nije dosta samo željeti — da postanemo što čestita, već treba svom svojom snagom boriti se za to. Željeti može i slabić, ali samo snažna volja, koja teži k jasno određenome cilju, dolazi do njega.

Od želje do izvršenja tako je daleko, kao od zemlje do neba. Želja sama jeste mlaka voda, koja stroj ne giblje. »Punom parom« treba, da nam je lozinka, hoćemo li započeto djelo privesti kraju.

Osim malenoga kruga znanaca nitko ne bi ništa znao o Rooseveltu, da je svoje poslove obavljao polovično i bio kod njih samo djelomice. Njegov napredak nam je jasan, kada znademo, da je u svoj posao uložio cijeloga sebe — sve svoje biće: svom svojom odlučnošću i enerzijom prihvaćao se posla.

Svaki snažni život treba da ide za jasno određenim ciljem, kojemu sve drugo služi. Treba da radi prema čvrstom načelu, koje sve obuhvaća i sve sili, da ga slijedi. Bez toga će voda naše enerzije ostati uvijek mlaka i ne će doći do vrelišta, a vlak našega života ne će nikada prispjeti do cilja.

Čovjek, koji ustrajno teži k određenom cilju, jest stvarajuća snaga. Nitko ne može bez unutarnje sabranosti svoje snage postati u pravom smislu izumitelj ili stvaralac. Svu svoju snagu upraviti jednome, jasno određenome cilju, to je sigurno jamstvo za uspjeh. Upraviti snagu jednome određenome cilju možemo samo onda, ako za nj osjećamo oduševljenje.

Mi treba da gledamo svoj život kao što veliki umjetnik gleda svoje remek-djelo: kao izraz najboljega, što u sebi krije, što promatra čednim ponosom i zadovoljstvom, koje nigdje drugdje ne osjeća. Pa ipak imade dosta ljudi, koji su uz svoje zvanje tako slabo i površno vezani, da ga lako napuštaju.

Poznajem mladiće, koji na oko vrše dužnosti svoga zvanja sasvim revno, nu oni su pripravni jednoga lijepoga dana promijeniti kolotečinu i započeti izvan svoga zvanja, bilo što mu drago. Oni neprestano razmišljaju o tome, da li zauzimaju pravo mjesto, gube kod prve zapreke srčanost, i kada čuju, da drugi u drugome zvanju imadu više sreće, pomisle odmah pokušati njime. Tkogod osjeća tako malo ljubavi k svome zvanju, da ga bez tuge lako promijeni, taj sigurno nije na pravome mjestu.

Ako si za svoje zvanje pozvan Bogom, ako te je On obdario za nj posebnim sposobnostima, tada je ono dio tebe sâmoga i ti ga ne možeš promijenit kao što ni tigar svoje šare ne može promijeniti. U tome slučaju nije zvanje nešto, od česa bi se odijeliti mogao. Svaka mozgovna stanica, svaki živac, svaka kap krvi pokazuje određenje za to zvanje.

Kadagod me koji mladić upita, bi li promijenio svoje zvanje, tada mi je jasno, da nije na mjestu, gdje ga Bog imati želi, inače bi njegovo zvanje, poput njegove ćudi, bilo dio njega sâmoga. Svaka stanica njegova tijela jeste otisak onoga, što imade da postane. On ne može nikako, da to promijeni.

Mnogima manjka moralna snaga, ustrajnost, čvrstoća značaja, da odstrane sve zapreke, koje su između njih i njihova cilja. Oni se zagrijevaju sad za ovo, sad za ono, što ne spada u njihov djelokrug. Njihova volja nije dosta jaka, da izvojuje put do cilja. Pritisak okolnosti udaljuje ih od njega i oni na silu rade posao, za koji nemaju niti veselja niti sposobnosti.

Ako je išto u svijetu vrijedno borbe, to je sloboda, koja nam dopušta, da idemo za svojim idealima. Samo ovim putem razvit će se sve, što je u nama. To je jedina mogućnost, da svedemo svoj život u potpunu cjelinu i izvedemo ono, što je određeno samo nama, za razliku od drugih. Ako to propustimo, bit će naš život promašen, pa ako inače i ispunimo dužnosti, koje nam naše okolnosti nalažu.

Silna snaga leži u čvrstoj, bezgraničnoj odluci, koja ruši sve zapreke i uklanja ih s puta. Tada se približujemo cilju bez obzira na daljinu puta, na veličinu žrtve, koju doprinijeti imademo.

Oduševljenje, kojim nas ispunja takova odluka, preobrazuje neodlučna, mlaka, inače za ništa uporabiva čovjeka tako, da izgleda kao da je na nj djelovala božanska snaga. To se je zaista i dogodilo. Sličnu čudnovatu promjenu proizvodi i ljubav na čovjeka.

Čim se porodi u čovjeku ova nova, snažna odluka, postaje drugim bićem i gleda sve u novoj svjetlosti. Dvojbe, bojažljivosti, ravnodušnosti, što ga je jošte jučer ustavljala, nestaje kao čarobijom. Sve je pročišćeno olujinom, koja ga je prožela.

Što mu se prije pričinjalo zamršeno i gadno, izgleda sada divno uređeno. Sva se njegova neupotrebljena snaga budi na novo djelovanje. Izgleda kao da si je tekuća voda prodrla put kroz močvaru: kaljuža se bistri, cvijeće počinje cvasti. Tamo, gdje su otrovnice širile okuženi zrak, širi se balzamski miris i čuje mili pjev veselih ptičica.

Kada se neki atom odijeli kemijskom silom od drugoga, vele kemici, da je in statu nascendi t. j. u zametku. U ovom stanju posjeduje najveću privlačivost. Ako se sada namjeri na drugi isto tako slobodni atom, združi se s njime većom snagom nego li prije.

Grčka mitologija priča, da je Atena, božica mudrosti nikla iz Zevsove glave oklopljena i odrasla. Isto tako i misli, kada su gotove i snabdjevene najvećom snagom, ne smiju da se zabace ili odgode. Time bi izgubile svoju snagu.

»Oduševljenje nije poput druge kakve stvari
Što se spremit može, da se ne pokvari,

veli Goethe. Čovjek, koji pretvara svoje misli u djelo, dok su prožete oduševljenjem i prvim nadahnućem, uradi najviše i najbolje.

Svaki dan rađaju se nove misli i odluke. Danas nam određuju pravac za danas, a ne za sutra, zato moramo nadahnuća današnjega dana, u koliko je iole moguće, danas izvesti. Kada se krepka misao pojavi u glavi književnika, on osjeti neodoljivu snagu, da se lati pera i da pribilježi slike i misli, koje ga prožimlju.

Gdjekad ga sitna zapreka, a možebiti samo udobnost uzdrži od pisanja. Još će neko vrijeme ostati misli živahne i svježe. Odgađa li pisanjem, misli će postati sve slabije i nejasnije, dok napokon ne iščeznu sasvim iz pameti.

To se ne događa bez razloga. Zašto se rađaju takove misli i slike velikom živahnošću? Da ih upotrebimo, dok su jošte svježe. Željezo se kuje, dok je vruće. Takove su misli kao mana u pustinji, koju su

morali Izraelci svaki dan svježu sakupljati. Kada su je htjeli spremiti, postala je bestečna i bez snage.

Kadagod energičnu odluku ne izvedemo, slabimo cijelo svoje biće. Kad bismo mogli zadržati časove svoga najvećega oduševljenja — postali bismo sjajna bića i mogli bismo izvoditi veličajne stvari.

Ali nažalost, mi dopuštamo, da se naše žarke odluke ohlade, naše najsjajnije misli potamne. Čekamo vrijeme, kada će izvođenje njihovo biti udobnije i tako često nestane svega.

Sami sebe varamo, kada si uobražavamo, da činimo pravo, stvarajući nove odluke, a da prije nismo stare izveli. Poznajem čovjeka, koji bi se vrlo uvrijedio, kada bi mu tkogod kazao, da u svome životu nije mnogo radio, niti mnogo postigao. Kraj svih lijepih darova, provodi svoj život mijenjajući svaki čas posao. Kod ni jednoga ne ostaje dugo. Kad ga vidim, oduševljen je i pun nade. Njegovo oduševljenje je iskreno i žarko, ali ga nažalost nestaje isto tako brzo, kao što se je pojavilo. Zato što uvijek gradi zračne kule i sniva o velikim stvarima, uvjeren je, da zaista radi. Nu on nikad ne ostaje niti tako dugo kod iste stvari, da bi je provesti mogao. Cijeli život prolazi mu tako, da uvijek o nečemu sjajnome oduševljeno sniva. Mnogo ima njemu sličnih ljudi, koji štošta počnu, a ništa ne dočnu.

Navika posao odlagati, jeste neprijateljica poduzeća isto tako kao i prevelika opreznost i pomanjkanje samopouzdanja.

Mnogo lakše obavlja se posao, dok još vatra oduševljenja gori. Inače se pomalo ohlađuje. Što je prije bila velika radost, odgađanjem postaje ogavno.

Tko gladuje i žeđa za znanjem, postaje učenjakom, za krijepošću svecem, za radom junakom i čovjekom, samo treba, da tome gladu i žeđi zadovolji.

Svaki veliki uspjeh, kojemu se divimo, jeste oživotvorenje vruće želje i goruće odluke.

S nama se događa, kao sa nebeskim tjelesima: snaga i brzina, kojom se približujemo našemu cilju u razmjerju je sa jakošću naših želja i naših odluka.

Jedan »bi rado« učiniti ovo ili ono. On »želi«, da to izvede. On »bi bio sretan«, kad bi mu to pošlo za rukom. Drugi znade, da će to za cijelo izvesti, ako ga Bog poživi i ako je to uopće u čovječjoj moći. On se ne tuži, da ga nitko ne podupire. On ne pripovijeda, da bi rado polazio visoku školu. On veli: »Potrebno je, da se spremim za život. Vjerujem u svoju budućnost. Zakleo sam se sâm sebi, da ću

to provesti i pustit ću svome poletu uzde. Ne ću, da se slabom spremom latim posla — i zato ću polaziti visoku školu.

Susretneš li mladoga čovjeka, koji se je odlučio, pa dogodilo se što mu drago, da će izvesti ono, što je preduzeo, možeš biti uvjeren, da je taj sazdan iz materije, iz koje se rađaju ljudi velikih uspjeha. Taj ne će odlagati ostvarenje svojih misli, dok ne izblijede. On ne će gubiti vrijeme, već će cijelu svoju eneržiju upotrebiti, da ih oživotvori. Ako je to iole moguće, on će doći k svome cilju.

9. Odobrava li tvoja savjest izbor tvoga zvanja?

U pismu, koje sam nedavno primio, našao sam slijedeće riječi: »U Vašemu sastavku od mjeseca veljače upamtio sam osobito ovu rečenicu: »Sastoji li se tvoj posao u tome, da varaš t. j. da prodaješ jeftinu, nevaljanu i pokvarenu robu, pokvarit ćeš se i sâm, te ne ćeš moći ostati dobar čovjek«. Nesreća je htjela, te sam prispio u takovu trgovinu. Ja mrzim na svoj posao i napustit ću ga, čim to budem mogao bez štete trećega«. Mladić, koj mi je to pisao zarađuje godišnje više od 40.000 maraka. On veli: »Od mene se zahtjeva, da izrabim lakovjernost siromaha, a upravo tima je najteže podnijeti, da budu prevareni«. Nadalje piše: »I ako mi je zaslužba neophodno nužna, ne radujem se ni najmanje svome poslu, te ne mogu osvjedočenjem i zadovoljstvom pisati o poduzeću, o kojemu ja najbolje znadem, da krije u sebi prevaru«.

Osim toga bojim se onoga, što Vi u svome sastavku navodite kao nužnu posljedicu takvoga posla. Čovjek niskim poslom, što ga vrši, polagano i sam sebi ponizuje.

Mrzim na licemjerstvo više nego li na išta u svijetu. Prema tome, kako mogu da ostanem kod svog posla, koji se osniva na tome poroku? Ne mogu, da ostanem dulje na mjestu, gdje najveće varalice zaslužuju najviše novaca«.

Ovaj čovjek posjeduje snagu, da se riješi nedostojne veze, koja ga veže. Nu kako je žalosno, kada snažan, obdaren, nadobudan mladić, koji bi mogao zauzimati visoko mjesto sebe i svoje prehanjuje poslom, koji njegova savjest ne odobrava, koji ruši njegove ideale, kvari njegovo biće, ugušuje u njemu sve, što je dobro i plemenito, te njega i njegove sve više udaljuje od plemenštine i dobrote.

Ti ljudi ispričavaju se često ovako: »Ja ne cijenim posao, koji vršim; znadem, da on na mene zlo djeluje; ne odobravam lukavštinu, koja mi je za nj potrebna; stidim se, da kažem mojim prijateljima, čime se bavim, te govorim o tome, što je manje moguće. Znadem,

da bi mi valjalo napustiti ovo zvanje — ali to je sve, što razumijem, jedino čime za pristojan život novac zaslužiti mogu. Ta navikao sam, da udobno živim, a k tome nemam toliko snage, da doprinesem žrtvu, te da promijenim način života«.

Nalaziš li se u sličnom položaju, neka ti ne bude utjehom obična misao: »Netko mora, da vrši taj posao, pa taj »netko« mogu biti i ja«. Drugi neka tako rade — to je njihova stvar i nije te za nju briga. Ti si određen za nešto boljega. Stvoritelj ti je to obećao. Uzdržiš li se neporočan i činiš li ono, zašto te je Bog nadario, tada si potpun čovjek, posjeduješ pravu plemenštinu srca i imat ćeš uspjeha.

Prestupiš li ovu zapovijed, tvoj je život bez vrijednosti. Ti ćeš možebiti zaslužiti mnogo novaca — ali u tome ne sastoji pravi uspjeh. Provlači li se »svemožni zlatnik« prljavim načinom kroz tvoj život, ako ti je zaslužba jedina svrha — tada je tvoj život promašen, pa služio ti novaca, koliko mu drago. Miriši li tvoj novac krvlju nedužnoga, ako je samo jedan komad stečen nedopuštenim načinom, ako ti je pripomogla pohlepa, škrtost i zavist, da dođeš do novca, ako si ga skupio na račun tuđega prava i dobra, a tvoji su vrijednosni papiri samo jednom mrljom oprljani— tada nemaš prava govoriti o uspjehu. Služiti novac prljavim načinom, to je nevaljan posao, pa nosio on kamata koliko mu drago.

Tisuće sigurnih znakova pokazuje, da te Svoritelj nije odredio za zlo, već za dobro. Činiš li pravo, bit će narav, zakon i znanost tebi u prilog — jer je svrha svijetu, da se u njemu čini dobro. Radiš li protivno tome, podići će se sve moći svijeta proti tebi.

Mnogim mladićima, koji me u takvim prilikama pitaju za savjet odgovaram: »Služiš li novac poslom, koji ti je ogavan, kod kojega ne sudjeluješ srcem, kojemu se ne možeš sasvim posvetiti, jer misliš, da ne odgovara pravu i dobru — promijeni odmah svoje zvanje. Mnogo ćeš više koristiti u zvanju, koje tvoja savjet odobrava. Ustručavaj se bezuvjetno, da se posvetiš poslu, koji te obeščašćuje, ma da bi njime i silan novac mogao zaslužiti. Na taj način će se postostručiti tvoja snaga za neokaljani uspjeh.

Ako iole možeš, da se otreseš sumnjiva namještenja, te se bez obzira na posljedice odlučiš za ono, što je pravo, napredovat ćeš neizrecivo. Jačanje tvoga samopoštovanja i tvoga samopouzdanja, što će bezuvjetno imati na tebe važan upliv, ispunit će te osjećajem pobjede.

Prije toga mislio si, da tobom ravnaju i da te podjarmljuju okolnosti. Nijedan čovjek ne treba, da se boji gubitka, ako neustrašivo, odlučno i snažno zastupa pravo.

Svaki nosi u sebi kompas, čija igla najvećom sigurnošću pokazuje pravo i istinu kao što magnetska igla pokazuje mornaru polarnu zvijezdu. Ne slijediš li taj pravac, lebdiš u neprestanoj opasnosti, da ćeš nasjesti na klisurama krivnje. Taj kompas je tvoja savjest. Ti si ga na poklon dobio, kada si zaplovio morem života. On je jedini vođ, koji te sigurno vodi u luku spasa.

Mornar bi se mogao opirati tome, da plovi pravcem kompasa. On bi mogao kompas nazvati glupošću i krenuti drugim putem, nu na taj način ne bi nikada prispio do luke.

Magnetsku iglu ne smiješ niti najmanje smetati u gibanju, jer će se otkrenuti od svoga naravnoga položaja. Tako i kompas tvoje savjesti ne smiješ škrtošću ili pohlepom odvratiti od prave staze. Kretanje igle ne smiješ ničim zadržati, već joj moraš ostaviti potpunu slobodu. Tko ju krene iz naravnoga položaja, tko se silom uvjerava, da osim zvijezde sjevernice — tvoje savjesti — imade i drugih zvijezda i drugih mjerila za pravicu, po kojima se ravnati možemo, taj vara sâm sebe i približuje se sigurnoj propasti.

Često susrećem mlade ljude, koji se stide priznati, kakav posao obavljaju, ne možebiti zato, što bi taj posao bio suviše jednostavan, već zato, što ga ne odobrava njihova savjest.

Vrlo nas ponizuje, vršimo li posao, kojemu se protivi naša savjest. Stoga se ne može čovjek, koji nije na pravom mjestu, razviti i napredovati već mora zakržljati.

Mnogi nastoje, da utišaju svoju savjest. Drže, da je bolje, da ostanu zasada u sumnjivom namještenju, jer će im ovo kasnije omogučiti, da izaberu čestit posao. Takovo mišljenje jest za savjest uspavljajuće sredstvo, koje slabi njezin glas, te ga doskora i sasvim ušutka.

Ne daj se zavaravati mišlju, da bi prljavim poslom mogao služiti čist novac ili da bi mogao zao posao pretvoriti u pošten i pravičan. Na taj način propali su mnogi. Imade poslova, koji su tako nepošteni, da ih niti značaj najvećega poštenjaka ne bi poštenim načiniti mogao. Ako je ono, što radiš zlo, nisi li siguran, dvojiš li o čestitosti svoga posla, napusti ga odmah, da ne bude prekasno.

Navikneš li se vršiti moralno zlo, prikazat će ti se ono s vremenom u boljem svijetlu. Imaš li kod toga mnogo koristi, korist će umiriti tvoje dvojbe, ali će i otupiti tvoj moralni sud. Mislit ćeš, da taj posao nije toliko zlo, jer nosi korist, koju kasnije možeš upotrijebiti za dobro. Osim toga svi znamo, što je navika. Vrlo je vjerojatno, da ćemo ponavljajući neko djelo, ponavljati ga tako dugo, dok ne postanemo robovi navike.

I tako će se obistiniti rečenica: »Što želim, ne radim, već radim, što ne želim«. Tvoja djela su za te isto, što je privlačivost za atome. Poznavajući ovu istinu piše Goethe:

»Naša djela ko i naše boli
Zaustavljaju nam žića tok«.

Ako si bio nesretan kod izbora svoga posla, ne ostani niti časak kod njega, čim opaziš, da ga ne odobrava tvoja savjest. Ne ispričavaj se krivim izgovorom. Ne djeluj nepoštenim načinom na mušterije, da se odluče za ono, što za njih nije dobro i što si sam kasnije moraš predbaciti.

Zašto, da svoju snagu i sposobnost rasiplješ poslom prezira vrijednim, dok imade na pretek poštenih i čestitih zvanja, u kojima možeš izvrsno upotrebiti svoje sposobnosti.

Ti kažeš, da je teško promijeniti posao. Istina, teško je, samo zbog poštenja polagano zasluživati novac, dok manje pošteni u kasu obogaćuje. Treba dapače i srčanosti, ne ćemo li svoje koljeno prignuti pred bogovima nesavjesne lukavštine, laži, prevare, dok mu se drugi mirno klanjaju! Naravno, da treba srčanosti u času, kada bi mala laž donijela veliku korist! Naravno, da treba snage, da se odbije mito, koje bi se obmamom prikriti dalo! Naravno, da treba snage, hoćemo li se uzdržati na visini poštenja, dok si drugi prilagođivanjem stvaraju priliku, da steknu imetak, do kojega se je dospjelo na štetu drugih! Naravno, da treba snage, da odlučimo, ne obogatiti se ni jednim prljavim zlatnikom, niti novcem stečenim znojem bližnjega ili takovim, čiji gubitak drugoga čini siromašnim, razoruje njegovu budućnost ili ga sprečava u daljnoj naobrazbi. Naravno, da treba snage, ako se bezuvjetno odlučimo za dobro — ali baš u tome sastoji značaj i muževnost. Upravo zato dana nam je snaga, da se odlučimo za dobro, a borimo proti zla bez obzira na posljedice.

Nosi, ako je od potrebe, izlizane haljine, zadovolji se jedamput dnevno jelom, stanuj u siromašnoj sobici — ali ne pristani nipošto na nepoštenje. Radi kao nadničar lopatom i sjekirom ili kao ugljenar — sve rađe, nego da popustiš u samopoštovanju, da otupiš za pravo i nepravo i da se lišiš svake istinite radosti života. Ona stoluje samo tamo, gdje smo si svijesni, da smo učinili sve, što smo mogli — i to za dobru stvar.

Ne izaberi posao, koji ti najviše nosi koristi ili slave, već odluči za posao, koji te čini čovjekom, koji te uzdiže na najviši stepen osobne plemenštine nazora. To vrijedi više od bogatstva i slave, više od svakoga zvanja i dobitka. »Jer što koristi čovjeku, ako sav svijet dobije, a dušu izgubi«.

10. Budi pouzdan!

Bez obzira na njegov rad, jeste najviše što se o čovjeku kazati može, da je bez ljage.

Zašto slava Lincolna biva sve veća, a njegov značaj sve znatniji? Jer nije podnosio ljage na svome glasu i nije nikada upotrebio svoju moć za zlo. Gdje se u povjesnici spominje čovjek, koji je samo svojim bogatstvom učinio toliko dobra i podigao na toli visoki stepen čovječanstvo kao ovaj amerikanski Zagorac?

On je neoboriv dokaz, da je značaj najveća snaga na svijetu. Svaki stekne upliva i snage u točnom razmjerju prema svojoj pouzdanosti. On se cijeni po tome, da li se može podmiriti bilo novcem, bilo uplivom, bilo moći, te daje li svoje ime ma zašto, što otvoreno ne bi mogao braniti. Žalosno je kod mnogih ljudi to, da se na njih, osim u poslovima njihovoga zvanja ne možemo osloniti. Oni su naobraženi, učeni, u svome zvanju iskusni, ali na njima ima nečega, što nije sasvim pouzdano.

Svijet, ako i treba liječnike, odvjetnike, propovijednike, trgovce, traži u prvome redu muževe, koji bez obzira na svoje zvanje i vještinu jesu ljudi i to pouzdani ljudi. Lukavih, mudrih i vještih ljudi imade sva sila, ali vrlo rijetko nađemo čovjeka sasvim besprikorna i bez ljage, koji se ni pod kojim uvjetom ne će, da udalji od prava.

Često vidimo nemirna bogataša, koji živi u strahu, da se bilo kakovom istragom ne bi ušlo u trag stvarima, koje bi škodile njegovu glasu. Kako strašno mora biti za onoga, koji je u javnosti ugledan, te zbog bogatstva i moći imade zavidnika i svi ga smatraju poštenim — a kraj toga si je svijestan, da nije ono, zašto ga drže.

Neprestano se boji, da bi se štogod dogoditi moglo, što bi mu skinulo krabulju s lica i pokazalo ga u pravome svijetlu.

Nasuprot, koli mirno živi čovjek, koga nikakva krivnja ne tereti. Takav ne treba ništa da sakriva, te živi slobodno i čisto, bez straha, da će se štogod otkriti, što bi ga moglo osramotiti. Pa da i sve izgubi,

ostaje mu neokaljan glas. On može slobodno da kaže poput kralja potučena u vojsci: »Sve sam izgubio osim časti«.

Primjer izvanredne čestitosti daje nam Amerikanac Roosevelt. Već za rana odlučio je, pod svaku cijenu, bez obzira na uspjeh, da ne će nikada staviti na kocku svoje pošteno ime i da će se sačuvati bezuvjetno čist i bez ljage. Njegovo častoljublje išlo je u prvome redu za tim, da ostane pouzdan i to najprije kao čovjek, a tek onda kao političar.

U početku njegova javnoga rada pružila mu se često prilika, da stekne velike svote, ako pristane uz lukave i bezobzirne političare. Bojeći se zamke, nije nikada pristao uz stranku, koja se je bavila političkom trgovinom. Radije se odrekao službe, ako nije bila sasvim poštena. Nikada nije prihvatio novac, koji je bio okaljan. Svi političari, kojih posao nije bio sasvim u redu, znali su, da mu se uzalud približuju. Prezirao je svaku vrst mita: obećanja, novce, upliv i visoki položaj. Njemu je bilo jasno, da zbog svojih načela, ne može postići mnogo od onoga, što želi i da će se na taj način umnožiti broj njegovih neprijatelja. Kraj svega toga je čvrsto odlučio, uvijek ostati tako čestit, da mu isti njegovi neprijatelji ne će moći uskratiti poštovanje, jer će morati priznati, da je pouzdan i pošten. On htjede kao Bismark »u bijelome kaputu« voditi politiku. Osim čistoće glasa, činilo mu se sve drugo ništetno i bez vrijednosti.

Takovih ljudi trebalo bi današnje doba: ljudi, koji se ne bore za sklonost ljudstva, kojima je zvijezdom vodilicom dužnost i istina, koji ravno idu svojim putem i ne dadu se ničim odvratiti od njega, pa sve kada bi i raj bio nagrada zamame.

Nitko jošte danas ne može izmjeriti vrijednost utjecaja toga muža, koji je pročistio cijelu amerikansku politiku i podigao narodni ideal Amerikanaca. Roosevelt je udahnuo mnogome državniku i političaru sasvim nove nazore. On mu je pokazao bolje i čišće puteve i ulio stid poradi njegovih stranputica. Za mnoge je stvorio nov ideal, pošto je pokazao, da je nesebična služba za domovinu kud i kamo plemenitija od osobnoga častoljublja ili proste sebičnosti.

Riječ »Amerikanski patriotizam« imade uzvišenije značenje, otkako je ovaj veliki Amerikanac u tome prednjačio primjerom.

Mnogi mlađi političari polaze danas čišćim putem, te su si postavili plemenitije ciljeve, otkada su osjetili njegov upliv. Otkada su vidjeli ovoga čovjeka, kako se na svome mjestu nepokolebivo zauzima za građansko poštenje i muževnost, postali su čišći i pošteniji ljubitelji domovine.

Otpočne li mlad čovjek svoj život sa odlukom, da će mu značaj biti glavnicom i da će se sav posvetiti dužnosti, koje se laća, tada ne će pogriješiti — ako i prividno ne steče slave niti novca.

Samo čovjek neokaljana značaja može provesti velika djela.

Jošte do sada ništa na svijetu nije moglo nadoknaditi poštenje. Mnogi su pokušali, da nađu takovu naknadu. Tamnice pričaju o njihovim uspjesima.

Nitko ne može sačuvati pravo samopouzdanje, tko zauzima sumnjivo mjesto i radi pod krinkom pravde. Nutarnji će mu glas neprestano govoriti: »Ti si varalica, jer nisi ono, zašto se izdaješ«. Kada su Lincolnu ponudili, da kao odvjetnik zastupa neku nepravednu stvar, kazao je: »To ja ne bih mogao, sve kada bih i htio. Doklegod bih pred sudom govorio, mislio bih u sebi: »Lincoln, ti lažeš, lažeš, a čini mi se, da bih se mogao i tako daleko zaboraviti, te bih to i glasno izustio«.

Današnji mladići ne cijene značaj toliko, koliko bi morali. Oni misle, da će više napredovati lukavštinom, uplivom i bud kakovom prevarom, nego li odlučnim poštenjem. A zašto onda plaćaju tolike trgovine ogromne svote samo zato, da smiju raditi pod imenom trgovaca, koji su u svijetu poznati sa značaja tako jakoga kao što su stijene Gibraltara?

Ime vrijedi samo tako dugo, dok je bez ljage. Ako ga je štogod zaista okaljalo, tada je izgubljena sva njegova vrijednost.

Nema ničega na svijetu, što bi moglo nadoknaditi značaj. Gotovo sigurno može se ustvrditi, da bez obzira na pravdu i nepravdu, nije ništa tako probitačno kao neokaljan glas i besprikoran značaj.

Unatoč nepoštenja, koje se često otkriva, unatoč lopova, koji se raskrinkaju, da, rek bi, upravo zato je danas poštenje od velikoga značenja. Nikada nije bila pouzdanost od tolike vrijednosti kao sada — što više, njena cijena danomice raste.

Bilo je vrijeme, kada je najlukaviji dobivao najveću plaću. Danas se mjeri drugim mjerilom: što je tko pošteniji i pouzdaniji, više se cijeni i plaća.

Sasvim je razumljivo, da se pouzdajemo u čovjeka, koji imade značaja. Mi se divimo onome, u koga se pouzdati možemo. Mirni smo tek onda, kada nađemo istinu i poštenje. Pa da se inače i s takovim ljudima ne slažemo, mi im se ipak divimo.

Pokojni Karlo Schwarz imao je mnogo protivnika. On je često mijenjao svoje političke nazore, ali njegovi najveći protivnici priznavali su, da je to činio iz uvjerenja i da se podnipošto nije udaljio od svojih načela. Nikome nije bilo moguće igrati se njegovim osvjedočenjem. Ako je bilo od potrebe, ostao je sâm kod svojega mijenja, pa da je i cijeli svijet bio protivan. Njegovo stranačko mijenjanje nije moglo uzdrmati poštovanja za njegovo osvjedočenje. Premda je pobjegao iz nekoga njemačkoga zatvora u Ameriku, poštivao ga je

car Vilim I. u toliko, da ga je pozvao, neka se vrati u Njemačku, primio ga i kod carskoga ručka iskazao mu najveće časti.

Ideal, što ga nosimo u srcu upravlja našim životom. Koli uzvišeni primjer podaju nam ljudi, koji su u stanju žrtvovati novac svojim idealima.

Svaki se pravi uspjeh postiže istinom i pravednošću, poštenjem i pouzdanjem, a koliko se tko od toga udaljuje, toliko se udaljuje od pravoga ideala.

Naravno, da se i na taj način nešto postići dade. Može se zaslužiti novac, ali je li to uspjeh? I tat dolazi do novaca, pa ipak to ne nazivljemo uspjehom. Gotovo je isto doći do novaca dugim prstima ili varanjem u trgovini. Ovo posljednje je jošte gore, jer varati znači ujedno lagati i krasti.

Često dobivam listove slijedećega sadržaja: »Imadem lijepa beriva, a ipak nisam zadovoljan, jer ne mogu, da utišam glas, koji mi govori: »Ono, što radiš, jeste zlo!«

Moj odgovor u takvom slučaju glasi uvijek: »Istupi! Ne ostani, gdje si. Tvojim sposobnostima i tvome značaju škodi, da vršiš posao, koji ne odobrava tvoja savjest. Kaži tvome poslodavcu, da ti nije moguće, najbolje, što imaš, tvoje poštenje i tvoju muževnost — žrtvovati za nečist posao. Već samo zahtjevanje, da to činiš, jest uvrijeda.

Odluči prije svega, da budeš pouzdan. Ne budi samo odvjetnik, liječnik, trgovac, knjigovođa, član sabora ili bogataš, već budi u prvom redu čovjek. Živi, da će se i o tebi u spomen-slavu moći kazati:

»Jednom riječju: bio je čovjek na svom mjestu«.

11. Jesi li sretan? Ako nisi — zašto nisi?

U najnovije vrijeme moglo se je opaziti, da sâm novac ne čini čovjeka sretnim, i da imetak ne vrijedi mnogo, ako u pozadini ne stoji čitav čovjek. To dokazuju ne baš utješljivi primjeri otkriveni Röntgenovim zracima javnoga mnijenja. Mnogi muževi, koji su zauzimali odgovorno mjesto, počinili su samoubijstvo, drugi su umrli od žalosti i stida, jer su osramotili sebe i svoje, a neki su opet pretrpjeli najgore muke, jer su se bojali, da se njihove stramputice ne otkriju.

Jošte prije malo vremena mislilo se zacijelo, da ti ljudi posjeduju ono, što čovjeka čini sretnim t. j. mnogo novaca. Oni su živjeli u kneževskim stanovima, okruženi najvećim sjajem — nu u prvome času, kada je nastupila protivna struja, odletjela je njihova takozvana »sreća«, kao da imade krila.

Ti su se ljudi osjećali sigurnima, kao da su u čvrstoj utvrdi i držali su, da im nikakva nesreća ne može nahuditi. Ali jedan jedini čas bio je dostatan, da sruši zidine utvrde, njihova dobroga glasa nestane i oni se strovališe iz redova »gornjih deset tisuća« među ljude, koji nisu »ništa« i sa njihovim dobrim glasom nestane i njihove »sreće«.

Prava sreća nije tako prevrtljiv gost. Da su imali nju, tada im ne bi mogao naškoditi nikakav strah, nikakva vatra, niti olujina. Prava sreća ne ostavlja čovjeka za kratak čas poput leptira, koji brzo odlijeće sa cvijeta, što ga je posjetio. Ona ne sastoji niti u bogatstvu, niti u novcu: ona jeste dio osobnosti i značaja.

Ona sastoji u tome, da promatramo život obzirom na pravo i pravednost. Tko to ne čini, taj ne može biti sretan, pa raspolagao on i najvećim imetkom. Većini, koji su u životu zlo prošli, bio je uzrok to, što su promatrali život sa krivoga stanovišta.

Glavna podloga čovječjega života jeste poštenje i pravednost. To je odredio sâm Bog. Protivi li se čovjek tome, tada ne može biti sretan. Nutarnje biće sreće jeste poštenje i iskrenost. Tko želi imati sreću za

drûga, mora biti čist, iskren i pošten. Čim se od toga udalji, ostavlja ga drug.

Kako je žalosno gledati ljude, koji gramze za novcem. Oni uzalud nastoje, samo po novcu doći do radosti i sreće. Malo ih je, koji uviđaju, da prava sreća, stoluje samo u nutrinji čovjeka. Ako je ne nose u srcu, zaludu je traže po cijelome svijetu. Sreća je stanje duše, koje sastoji u tome, da čovjek načelno teži za pravom. Tko to ne uviđa, ili misli postići je drugim načinom, taj se kruto vara.

Sve zlo u svijetu dolazi odatle, što ljudi ne uviđaju, da samo onaj može biti sretan, koji je u skladu sa plemenitijim dijelom samoga sebe i da onaj mora biti nesretan, koji se ravna po svojim nižim osjećajima.

Samo ono, što je dobro u njemu, može ga usrećiti. Zato se prava sreća ničim nečistim ili niskim ne može kupiti, jer između sreće i takovih stvari nema nikakve veze.

Poznavanje sreće počiva na tako sigurnim mislima kao i matematika, a pitanje sreće može se isto tako sigurno riješiti kao i matematički zadatak. Tko matematički zadatak želi riješiti, taj se mora ravnati po pravilima matematike, pa kad bi se i cijeli svijet tome protivio. Dakako, da imade ljudi, koji misle, da se sreća i drugim načinom postići dade. Njihova nesreća, nemir i nezadovoljstvo pokazuju dostatno, da svoj zadatak nisu pravo shvatili.

Poznato nam je, da nas u životu neprestano prati tihi pratilac, bolji dio samih nas, govori nam iz dubine našega bića i odobrava svako naše dobro djelo, a kori svako zlo. Ljudi su svih vremena pokušavali podmititi toga upornoga pratioca, potkupiti njegovu privolu, ušutkati ga griješnim užitkom, pijanstvom ili drugim opojnim sredstvima — ali sve uzalud. Nastojali su prezreti njegove opomene i izbjeći njegovom neugodnom predbacivanju, kada su počinili zlo. Ni to nije ništa koristilo. Taj nepodmitljiv, nepristran glas javlja se uvijek, te odobrava ili odsuđuje naše čine.

U ničemu se ne dadu ljudi toliko zavarati, koliko kada se radi o sreći. Samo se jednim putem dolazi do sreće. Slušaj zapovijedi svoje savjesti! Mi smo stvoreni za pravo i pravednost i tako dugo, dok povređujemo ovaj zakon našega bića, ne možemo biti sretni. Mislimo li samo na to, kako ćemo, bilo pod koju cijenu, postati bogati, ne možemo biti sretni, jer sreću tražimo krivim putem. Mi razaramo sklad u našoj nutrinji i postižemo upravo protivno onome, što tražimo.

Nemoguće je biti u skladu sa boljim dijelom našega bića, a kraj toga ostati sebični i pohlepni. To je isto, kao kada bi netko hotio skladnu glazbu proizvesti neskladnim glazbalima. Hoćemo li biti

sretni, moramo biti u skladu s onim, što je u nama dobro. Drugoga puta k sreći nema.

Mnogo zla proizvela je i pomisao, da u zvanju, općenju s drugima ili zabavljajući se možemo činiti zlo, ako se od vremena do vremena molimo Bogu i od Njega isprosimo oproštenje. Najgore pak kod toga jest, ako grijeh ne popravimo ili ga se sasvim ne odrekuemo.

Druga je pogrješka, ako držimo, da se do sreće može doći nekim osobitim, neobičnim putem. To ne stoji. Sama se narav protivi zastranjivanju od jednostavna života. Zadovoljstvo se ne može izazvati umjetnim načinom, ono mora biti jednostavno i naravno, te vezano na običan život.

Prava sreća je tako jednostavna, da je većina ljudi niti ne opaža. Mnogi si utvaraju, da je za nju potrebno nešto osobita primjerice veliki imetak ili izvanredan uspjeh. Gledamo li dobro, vidjet ćemo, da po sebi najjednostavnije, najtišo i najskromnije stvari čine čovjeka sretnim.

Naša je zadaća, da svaki dan ispunimo tolikim svijetlim zrakama čistoga života i poletnih misli, da nam za niskost i nezadovoljstvo ne ostane vremena.

Dobrota, koja se pokazuje u prijaznim riječima, dobrim djelima, učtivost, ispunjenje dužnosti, nesebičnost, radost u poslu, prijateljstvo, ljubav, nagruće — sve su to jednostavne stvari, koje kriju u sebi sreću.

Velika lječilišta, glasovite kupelji pune su bogatih ljudi. Liječnici su ih poslali onamo, da se otresu djelovanja svoga pretjeranoga, nenaravnoga života. Oni su se htjeli na silu zabaviti, pa su na taj način štetovali. Ta nije moguće, da čovjek može kod gozbe, koja traje dva i po sata i sastoji od trinaest jela i sedam vrsti vina ostati zdrav i čitav.

Takozvane zabave bogatih ljudi slične su dúgi, koja se od nas tim više udaljuje, što više mislimo, da joj se približujemo. Časoviti užitak jeste sasvim životinjske naravi i ostavlja za sobom samo nezadovoljstvo i razočaranje.

Svaki čestit čovjek radi i želi da nešto bude u svijetu, dok besposleni povređuje temeljno načelo svoga bića.

Govorio sam s mnogim bogatim besposlicama. Oni sami priznavaju, da nije pravo, što ne rade — ali njihovo bogatstvo i uvjerenje, da ne moraju raditi, razmazilo ih je i oduzelo im svaku volju za rad. Odgovori li tkogod na pitanje, zašto ne radi: »Nije mi od potrebe«, onda se taj drži načela, koje je dovelo više mladih ljudi do najgorih opačina. Narav se protivi besposlici. Rad je zakon svakoga bića, on je milost, koja štiti čovjeka, da se ne izrodi. Ne umišljaj si, da je bespo-

slenome moguće, da bude sretan. Sreća i rad su blizanci, koji se ne dadu rastaviti.

Čovjek, koji živi bez posla, ne može biti sretan, kao što ni sat ne može biti, kako bi trebao da bude, ako ne ide. Najveća je sreća za čovjeka, da revno vrši ono, za što je određen. To je za njega isto, što je za sat, kada ide. Ne služe li svojoj svrsi, jedno je i drugo bez vrijednosti.

Čovjek je stvoren, da radi. Samo na taj način može napredovati. Bez rada je prava sreća nemoguća. Najugodnije je čustvo zadovoljstvo, koje osjećamo, kad napredujemo i kad smo si svijesni, da se sve više usavršujemo. Tko to ne osjeća, taj ne zna, što je sreća.

Imade ljudi, koji su stekli milijune, pa ipak nisu sretni. Često čujemo, gdje se o nekome kaže: »Sada imade novaca, ali ih ne može, da uživa«. Čovjek se vrlo vara, kad misli, da je najbolje sprovesti svoje najljepše godine u sticanju imetka, pa ako uza to i zanemari svoju obitelj, svoje prijatelje, svoju daljnju naobrazbu i sve, što daje životu vrijednost. Na taj način izumire kod njega sposobnost, da bude sretan. Hoćemo li, da se radujemo svemu, što je lijepo, dobro i istinito, moramo to i njegovati. Inače bi nam se moglo dogoditi kao Darwinu, koji je u sredini svoga neobično djelotvornog života kazao o sebi, da nije sposoban uživati u djelima Shakespearea, a ni u lijepoj glazbi.

Dobro je, ako smo sposobni služiti svakdanji kruh, dapače i steći imetak, ali kraj toga treba da se osjećamo sretnima. Sasvim je krivo mišljenje, da moramo poput robova uvijek raditi, a odmarati se samo rijetko kada. Svaki dan treba da bude dan rada i odmora, dan radosti i sreće. To će biti ako znademo pravo misliti i pravo živjeti.

Čudnovato je, da tako malo ljudi misli na to, da nam je dužnost biti sretnima. Mnogo je važnije, kako ćemo si život urediti, nego li, na koj način ćemo kruh zasluživati.

Vrijedno je znati, kako se uživaju male radosti, koje nam život danomice pruža. Mnogi ljudi toga ne znadu, jer ne žive u sadašnjosti, već se neprestano brinu za budućnost. Oni govore: »Kasnije ćemo uživati, kada budemo slobodniji i kad budemo imali više novaca. Malo ih je, koji mogu kazati: »Sada živim onako, kako sam želio«.

Pa ipak svi bi trebali tako da činimo prema Goetheovim riječima: »Uživajte vazda u sadašnjosti«.

Iz svakdanjega života treba da umijemo crpsti sreću. To bi svakako »morali« da znademo, jer biti sretni, to nam je dužnost. Nitko ne može pružiti svijetu svoje najbolje djelovanje, ako mu duševno raspoloženje nije takovo, kakovo bi trebalo da bude. Biti sretan, to je temeljna zapovijed našega bivstvovanja. Tko je sretan, pokazuje

da je zdrav, sposoban i da je u njemu sve skladno. Nije li tako, znak je bolesti, znak je, da imade nešto, što nije u redu. Mnogo je toga u čovječjoj duši i tijelu, što pokazuje, da smo stvoreni za sreću, da je to naše pravo i zdravo stanje, a protivno tome, da je štetno i nezdravo.

Sebični bogataš nikada ne može naći sreće. Ta gorka istina jest posljedica njegova načina života. On opaža, da se sklonost novcem ne može kupiti i da mu srce gladuje i ako je okružen najvećim raskošjem. Za novce se mnogo štošta dade kupiti, samo ne srce. Koliko imade žena u kneževskim palačama, koje bi rado žrtvovale sve za ljubav dobra i vrijedna pa makar i siromašna muža.

Sreća ponajviše zavisi o onome, što mislimo i radimo. Matematik bi kazao, da je sreća posljedica našega rada i mišljenja, a nipošto vanjskih okolnosti. Kolibica, u kojoj je stanovao Thoreau, stajala je samo stotinu i dvadeset maraka, pa ipak je on bio sretan, jer je bio bogat duhom.

Kao što sjemenje stričkovo ne može uroditi žitom, tako ni sebičnost ni pohlepa ne mogu nikoga usrećiti, jer uvijek misle na vlastitu korist. Sijemo li pomoć, dobrotu i nesebičnost, tada ćemo žeti sreću. Prava sreća i sebičnost ne idu uporedo.

Zadovoljstvo, radost, sklonost — ni jedan od tih udova sreće — ne može stolovati u kući sebičnoga. I onaj čovjek, koji znade, da je besposlen trut u radinoj košnici života, ne može biti sretan, jer ne vrši svoj posao u svijetu. Takav uvijek samo troši, a ništa ne daje.

Duh iskvaren razuzdanošću neosjetiljiv je za sreću.

Jedini put k sreći je čist, pošten, koristan i radin život. Druga ni jedna moć svijeta ne može čovjeka učiniti sretnim.

Pošten i revan rad, odluka da činimo ono i onako, što i kako najbolje znademo, ozbiljna volja, da sijemo cvijeće, a ne stričke, da druge ljude učinimo sretnima — to su sredstva, koja vode k sreći.

Nitko ne može biti sretan, ako prezire svoj rad, ako je osvetljiv, ljubomoran, zavidan i pun mržnje. Nema li čisto srce i čistu savjest, ne može ga usrećiti ni novac, ni ikakvo uživanje.

I opet kaže Goethe, što nam je potrebno, da budemo sretni:

»Poletne misli i čisto srce, to treba da sebi isprosimo od Boga«.

12. Osebujnost.

Ni jedan čovjek nije u životu postigao osobit uspjeh time, što je kušao, da bude sasvim onakav kao tko drugi pa i onda, ako je taj drugi postigao najveći uspjeh. Uspjeh se ne može, a po gotovo ne sa uspjehom nasljedovati.

Što se više udaljujemo sami od sebe i oponašamo druge, tim ćemo teže uspjeti. Snagu možeš dobiti samo iz nutrinje, a nipošto izvana. Zato ostani uvijek vjeran sâm sebi i slušaj glas, koji ti govori u tvojoj nutrinji.

Svaki se posao dade obaviti na različit način. Svijet voli neprestano nešto nova, dakle i ljude, koji obavljaju poslove novim načinom. Ne misli, da se svijet ne će na tebe obazirati zbog tvoje mladosti, pa da i osobitim načinom obavljaš svoj posao. Tko podaje svijetu nešto novo i vrijedno, toga svijet rado slijedi. Čovjek jake osobnosti,, koji se ne plaši misliti svojom glavom i ići svojim putem, brzo nađe priznanja. Ničim ne može čovjek svratiti pozornost toliko na sebe kao osebujnošću; novim načinom, kojim vrši posao.

Idi svojim putem, živi svojim načinom, inače ne ćeš nikada djelovati na svijet. Osebujnost privlači pozornost. Svijet se divi onome, koji ima srčanosti nadmašiti svojom glavom druge, drugima prednjačiti i na vlastite se noge postaviti. Dà, osebujnost se nije jošte nikada toliko cijenila kao danas. Čovjek vlastitih i osebujnih misli jest stvaralački dio udruženja. Takvoga čovjeka svi traže, a za običnoga, svakdanjega malo tko pita.

Svijet je pun ljudi, koji hrle za drugima, oslanjaju se na druge, voze se utrvenim putem i dopuštaju, da drugi za njih misle. Nu velika je potraga za ljudima osobite snage, koji napuštaju izgaženi put i otkrivaju nove staze. Traže se liječnici, odvjetnici, učitelji, koji rade novim načinom, propovjednici, koji govore od srca k srcu, a ne onakovi, koji ponavljaju riječi starinskih propovjednika. Svijet voli propovjednike, koji svoje propovijedi crpe iz života, a ne iz starih knjiga.

Od hiljadu ljudi, koji vjerno vrše ono, što im se kaže, jedan je, koji može zapovijedati, od hiljadu, koji umiju slušati, jedan je koji znade voditi. Rijetko ćemo naći mladića, koji se usuđuje samostalno djelovati i raditi svoj posao na svoj način.

Štogod radiš, ne radi sasvim onako, kako su radili drugi, ne oponašaj nikoga; već pokušaj, da udariš novim, osebujnim putem. Pokaži, da se ne kaniš u svem ravnati po tvojim predšasnicima, već da hoćeš biti osebujan — originalan.

Radiš li mnogo ili malo, velike ili male stvari — radi ih na svoj način. Osebujnost je snaga i život — oponašanje slabost i smrt. Rasti i napredovati možeš samo osebujnošću, a nipošto oponašanjem.

Ništa ne ubija tako stvaralačku sposobnost, koje ima u svakome čovjeku, kao kada oponaša svoje predšasnike i radi sve običnim, starim načinom.

Poznavao sam mladiće, koji su se prestali razvijati i zaostali za drugima, čim su naslijedili radnju svoga oca, u kojoj je sve išlo starim putem. Otac je to želio, a drugčije nije ni dopustio. Uslijed toga su izgubili svu volju za osebujno mišljenje.

Mnoge stare trgovačke kuće zaostaju za novima, jer se služe starim strojevima i starim načinom knjigovodstva, dok bi im obnova ovih uredaba bila od velike koristi. Tako pomalo propadaju, dok njihovi mlađi drugovi, koji možebiti potječu iz istih starih kuća, uvodeći u svoje radnje nove olakšice, savremeno napreduju i imadu uspjeha.

Osebujnost je najbolja reklama. U jednoj se bostonskoj trgovini neprestano nastoji, da se novotarijama privuku mušterije. Među ostalim običava se, kad se u toj trgovini mijenja novac, vraćati za stari, izlizani posve novi donesen iz banke ili iz kovnice. To nije skopčano niti sa velikim troškom, niti trudom, pa ipak se tim mudrim načinom privlače mušterije. Osobito gospođe i djeca pohađaju rado ovu trgovinu. Bez obzira na to, da se starim novcem lako prenose bolesti, raduje svakoga, kad dobije samo novi novac. To je tek jedna od mnogih osebujnosti ove trgovine.

Većina ljudi ide najradije u dućane, snabdjevene novom robom i novim uređajima. Takve trgovine imadu najbolje kupce, a radi toga mogu najbolje plaćati svoje namještenike.

Uza sve to ne smijemo si uobraziti, da je »sve« novo i osebujno od vrijednosti i da vodi k uspjehu. Imade ljudi, koji se uvijek povode za novotarijama, pa ipak ništa osobita i trajna ne proizvedu. Samo stvaralačka osebujnost privlači.

Najpametnije je što čovjek može načiniti — ne govoreći o utjecaju, što taj postupak imade za njegov značaj — da uloži što više osebujnosti i savršenosti u svoj rad i da si preduzme istaknuti se u

*

svakome poslu. Čini li tako, nije mu potreban niti veliki imetak, niti mnogi oglasi, da otvori vlastiti posao.

Mnogi se ljudi boje započeti nešto na osobit način, jer se drže lozinke: »Što je bilo dobro za moga djeda i moga oca, bit će dobro i za mene«. Oni, ako ne imadu za sve, što čine predšasnika, ne započinju ništa. Nove se misli ili novi izumi ne rađaju u njihovoj glavi. Oni drže, da ono, što njima prvima padne na pamet, sigurno nije dobro, jer bi se inače već i tko drugi sjetio na to. Oni procjenjuju stvari po njihovoj starini. Takvi su ljudi najveća zapreka napretku, a imade ih posvuda. Dokaz su za to trgovine sa staromodnim izlozima i starinskim knjigovodstvom. Poput nekih tkanina, koje ne propuštaju vodu, i ti ljudi nisu pristupačni napretku.

Neki opet misle, da je za njih nesreća, što se razlikuju od drugih. Pa ipak ni sâm Stvoritelj nije stvorio dva sasvim jednaka stvora, a kamoli dva u svemu jednaka čovjeka.

Narav mijenja oblik svaki put, kad stvara što nova. Velikan se uvijek ističe među množinom svojom osobnošću i osebujnošću. Razlikovanje od rugih nije slabost, već nasuprot znak jakosti i zacijelo probitačno, ako nije od neugodnoga dojma.

Mi volimo izrazitu osobnost, kao što volimo nepravilnu pećinu, koja se nad nama uzdiže u visinu. Nipošto je ne bi htjeli vidjeti izglađenu i pravilnu. Isto tako nas privlače ljudi, koji se razlikuju od drugih, koji nam se čine neobični i osobiti, koji svoje misli izvode srčano i bez bojazni.

U njima poštujemo snagu. Hoćemo li štogod izvesti novim načinom, to nam je neophodno nužna neustrašivost i srčanost. Ta su svojstva obilježje osobita duha. Oni pak, koji oponašaju, uvijek su bojažljivi i malodušni.

Ne boj se osebujnosti! Ne budi samo jednostavna brojka u mnoštvu ljudi! Ne oponašaj usvemu svoga djeda ili oca! Narav je svakoga obdarila posebnim darovima i dopitala mu posebni zadatak.

Svaki je čovjek dakle dužan, da riješi svoj žadatak svojim načinom.

Pavao de Lagarde kaže: »Svaki je čovjek jedinica svoje vrsti, jer je produkt posebnoga procesa. Svaki je novi dodatak čovječjemu rodu i svome narodu:

»Svaki neka bira svog junaka
I za njime neka put si krči na Olimp!«

Ali niti takovoga junaka, kojega si sâm izabrao, ne oponašaj u svemu. Onima, koji oponašaju, svijet se ne divi, već ih nazivlje slabićima bez osobnosti.

Mnogo se govori o opasnosti, koja nastaje, kad jedan čovjek stekne premoć u bilo kojem udruženju. Misli se, da je najbolje, da je sva uprava u rukama odbora. A zar u svakome udruženju i u svakom odboru nije ipak jedan, koji upravlja i rukovodi cijelu stvar?

Već sama pomisao, da druge ne oponašaš, izvor je jakosti i samopouzdanja. Kada se ljudi uvjere o tvojoj osebujnosti, porast će tvoj ugled.

Kolika svježina izvire iz čovjeka, koji ne potsjeća na druge, koji ne treba štaka, da se upire, koji vlastitim svijetlom sja i vlastitom snagom odsjeva.

Čemu oponašati druge? Imadeš li snage, da zastupaš sâm sebe u svijetu, to je najviše, što možeš učiniti. Sve kada bi i hotio, ne možeš biti nego onaj, koji jesi. Inače bi postao nenaravan i smiješan, te bi izgubio svoju snagu.

Prava se jakost sastoji u osobnosti i osebujnosti. Ne kaže badava pjesnik:

Najveća sreća zemske djece
Jeste samo osobnost.

13. Na koj način gubimo svoj novac?

Neki znameniti newyorški odvjetnik tvrdi, da od stotinu ljudi, koji naslijede ili steknu svoj imetak njih ga devedesetidevet opet izgubi.

Kako često vidimo u bogatoj Americi, zemlji neiscrpljivoga blaga i beskrajnih mogućnosti, gdje bi svaki mogao živjeti kao knez, ljude, Bogom određene za velika djela, koji ne žive bolje od seljaka u Evropi, samo zato, jer ne znadu gospodariti.

Koliko tisuća imade izvrsnih i poštenih ljudi, koji su teško radili i doprinijeli velike žrtve, da prištede štogod za budućnost, a ipak nisu ništa stekli, nemaju svoga doma, niti nade, da bi do njega mogli doći, pa ni najmanju svoticu za slučaj bolesti, nužde ili starosti.

Jedva se može vjerovati, da mlad, snažan čovjek, koji je trudom svojih ruku zaslužio novac, gubi taj novac lakoumno. To se događa, jer ga nesigurno ulaže ili šalje nepoznatim ljudima, koje mu je preporučio kakav lukav, besavjestan čovjek.

Nekom se sigurnošću može ustvrditi, da mnogi steknu veliki imetak samo po neznanju i nepraktičnosti stanovitih slojeva ljudstva. Mnogi drže, da je malenkost, prevariti ljude, koji ne umiju čuvati i štititi svoj novac. Oni žive o neznanju svojih bližnjih, te su uvjereni, da će im jedan dobro sastavljen oglas primamiti teško zasluženi novac bezazlenih, lakovjernih ljudi.

Imade mnogo ljudi, koji su nekoć posjedovali krasan imetak, ali jer su ga igubili na laki način, rade danas kao pomoćnici ili poslovođe u tuđim trgovinama. Sada, kad i sudbina drugih zavisi o njima, nemaju više mladenačke smjelosti i ne usuđuju se samostalno nešto započeti, već ostaju u podređenoj službi, gdje im nezasićeno častoljublje zadaje gorke boli.

Imade i izumitelja, koji su mnogo godina trpjeli siromaštvo i odrekli se svega, samo zato, da svijetu podadu nešto osobita i da ga unaprijede, pa ipak danas moraju gledati, kako su ih drugi lišili plodova njihova rada, jer nisu znali, kako da sačuvaju novac.

Koliki su ljudi unesrećeni često i rođacima i prijateljima, jer nisu razumjeli sklopiti pismeni ugovor, utanačiti i utvrditi trgovačke poslove, već su se oslonili samo na »učtivost«.

I najpošteniji čovjek može štogod zaboraviti. Gdje nema ništa pismenoga, tamo nastaje često nesporazum. Posao pismeno urediti, to stoji malo truda i novaca, a najzgodnije je za to vrijeme, kada su svi složni. Tako se izbjegne mnogoj parnici, gorkosti i svađi.

Mnogi ljudi, osobito prijatelji i rođaci nisu pametni, kada misle, da dvojimo o njihovu poštenju, jer posao želimo pismeno utanačiti. Ta ne radi se ovdje o povjerenju već o poslu — o trgovačkom poslu, koji bezuvjetno treba pismeno obaviti, da u slučaju smrti ili kojem drugom nepredviđenom slučaju ne nastane nesporazum ili svađa. Razumni ljudi shvate takav postupak sasvim drugačije, njihovo poštovanje prema tebi poraste, jer vide, da i u poslovima postupaš brižno i oprezno.

Mnoga djevojka, koja je ostala sâma zbog očeve smrti ili druge nesreće, bila je u neprilici, kad je vidjela, kako je nesposobna, da preuzme posao iza oca ili da se opskrbi. Kolike gospođe ostaju iza muževljeve smrti sáme u velikoj trgovini. Pa pošto ne umiju njome upravljati moraju posao povjeriti odvjetniku ili čak nepoštenom poslovođi, koji dobro znade, da je ona, ma da se i radi o važnim stvarima, kao nezrelo dijete sasvim u njegovim rukama.

Trgovački je dar tako rijedak kao i matematički dar. Mnogo imade dječaka i djevojčica, koji su ostavili školu natrpani znanjem, pa ipak sasvim nesposobni, da se osiguraju proti podmuklosti onih, koji žive o prevari.

Nitko ne bi smio dobiti svjedodžbu osposobnicu, ako i u praktičnom poslovanju ne posjeduje temeljito znanje. Roditelji, koji puštaju djecu u svijet bez toga osposobljenja, ogriješuju se teško.

Slušao sam, kako se jedna djevojka upravo hvastala time, da ne razumije ništa o novčanim poslovima, da nema pojma o vrijednosti novca, ali da to niti ne želi znati, jer joj je upravo mrsko govoriti o tim stvarima. Takovih djevojaka imade mnogo; one drže, da se te stvari tiču samo njihovih otaca i braće.

Na hiljade djevojaka stupa u svijet sa školskom naobrazbom, a ne znadu ni kako treba da napišu namiru, a kamoli račune ili trgovački ugovor.

Jedna je od ovakovih gospođa donijela jednom ček u banku. Vratili su joj ga, da ispuni maličje.

Ona napiše ovako: »Radim s ovom bankom mnogo godina i držim, da će sve biti u redu. Franciska Müller«. — Neka druga gospođa iz najboljih newyorških krugova, kojoj su kazali, da doneseni

ček potpiše, začudi se i zapita: »Zar se to i potpisati mora? Uh, kakve neprilike zadavaju ove banke«.

To se čini smiješno — pa ipak mnogi, koji se tome smiju, ne razumiju o tim poslovima više. Među pogrješke mnogih gospođa spada i to, da štošta običavaju potpisivati prije nego li pročitaju.

Često se nasjeda i time, što se daje neograničena punomoć odvjetniku ili poslovođi. Ljudi, nevješti trgovačkim poslovima, naročito gospođe, ni ne pojme, da na taj način predaju tuđem čovjeku pravo, da radi kao da je sâm vlasnik, osim toga dobiva time ovaj opasnu moć nad njima samima. Samo onda bi se to smjelo dogoditi kad bismo bili potpuno uvjereni, da je taj čovjek potpuno pošten a k tomu posvema vješt u trgovačkim poslovima.

Gospođe često isplaćuju i velike svote, a da za to ne traže potvrde, pogotovo prijateljima i znancima. A zašto, da ne traže namiru?

Svaka vlada zacijelo vjeruje svojim činovnicima, pa ipak i najviši činovnik kao i zadnji namještenik mora da preda za svoju plaću namiru.

Kada bi svako dijete u trgovačkim poslovima bilo podučavano, tada bi po pravu tisuće varalica ostalo bez kruha. Trgovačke škole, koje podučavaju u takvim stvarima, spasile su već mnoge ljude od siromaštva i propasti.

Upravo među naobraženima i učenjacima mnogi su sasvim nevješti u tim poslovima.

Poznajem svećenike, novinare, pjesnike, liječnike, učitelje i slične ovima, koji su takvim neznanjem došli u nepriliku. Većina njih ne zna niti najjednostavnijih trgovačkih računa. Oni ne znadu uvijek točno, koliko novaca imadu, a jošte manje poznaju tiskanice, koje im šalje banka. Upravo danas, kad znatan dio našega blagostanja zavisi o ovim suhoparnim poslovima, vrlo je važno, da ih razumijemo, ako i ne spadaju k našemu zvanju. Lako ćemo nastradati, ako budemo živjeli tako, kao da se to nas ništa ne tiče.

Mnogo je lakše zaslužiti novac nego li ga uštediti i dobro ga uložiti.

Ako već iskusni muževi imadu u tome poteškoća, kako će onda biti onima, koji nikako ne razumiju te poslove ili misle, da je ispod njihove časti biti u tome upućen.

14. O poznavanju ljudi.

Aleksandar Veliki poslije zauzeća Perzije teško oboli. Jedan mu od njegovih vojskovođa pošalje pismo, kojim mu javlja, da ga njegov tjelesni liječnik kani otrovati. Aleksandar pročita pismo i stavi ga pod jastuk. Kad je liječnik došao, i pripravio lijek, reče mu Aleksandar, neka pristupi bliže k njegovu krevetu.

Zatim mu preda pismo, nasloni se na lakat i stane promatrati liječnika. On mu svojim pogledom prodiraše u dušu, nu ne opazi na njemu ni najmanji znak straha ili krivnje. Stoga posegne za lijekom i ispije ga bez riječi. Kada ga je liječnik zapitao, kako je to nakon primljenoga pisma mogao učiniti, reče Aleksandar: »Jer vidim, da si pošten čovjek«. Aleksandar je tom zgodom dokazao, da poznaje ljude i da znade čitati iz srca okoline kao iz otvorene knjige.

Za svakoga čovjeka, koji je na čelu nekoga poduzeća, najvažnija je od svih vještina, da znade pravo prosuditi ljude i njihove sposobnosti, te ih staviti na takovo mjesto, gdje će svu svoju snagu moći upotrebiti. Vlastite pak nedostatke vješto će nadoknaditi radom drugih.

Andrew Carnegie je odredio, da se na njegovu grobnu ploču stavi slijedeći napis: »Ovdje počiva čovjek, koji je znao skupiti oko sebe ljude, mudrije od sebe«.

Mnogi ne mogu da pojme, kako su Carnegie i njemu slični ljudi mogli provesti tako ogromna poduzeća. Ova je tajna otkrivena, čim znademo, da su se okružili ljudima, koji su znali, kako treba ispuniti određene im dužnosti.

Veliki je poduzetnik Marshall Field neprestano proučavao svoje namještenike. Njegovome oštrom oku nije ništa izmaklo.

U raznim zgodama, dok namještenici nisu na to ni najmanje mislili, znao bi ih pozorno promatrati. U poznavanju, procjenjivanju i namještanju ljudi na zgodno mjesto bio je upravo ženijalan. Proučavao

je njihov hod, njihov napredak u trgovini i upoznavao ih svakom prilikom sve točnije.

Često bi koga odredio za koji posao, ma da su to njegovi savjetnici držali pogrješnim. Kasnije se je pokazalo, da je malone uvijek pogodio pravo, jer je znao svijet bolje razlikovati od njih. Nije mnogo mario za ono, što bi mu govorili ljudi, koji su tražili kod njega namještenje. On je sâm odmah pogodio njihovu vrijednost, jer je prodirao u njihovu nutrinju.

Njegov poslovođa ostavi jednoga dana nenadano svoje mjesto. Hotio je, da sâm za sebe otvori posao. Bez promišljanja pozove Field u svoju sobu jednoga namještenika, kojega je već odavno potajno promatrao i saopći mu, da će od sada on biti glavni poslovođa.

Sâm otputuje slijedećega dana u Evropu čvrsto uvjeren, da je dobro izabrao. Novoga poslovođu nije trebao tek proučavati, znao je, da se na njega može osloniti. I nije se prevario.

Svi ljudi, koji su nešto osobita postigli, okružili su se u svojoj mudrosti ljudima, koji su njihove nedostatke popunili time, jer su znali ono, što oni nisu mogli znati. Tako su sjedinjenim silama lako napredovali.

Mnogi rade upravo protivno. Oni se okruže ljudima, koji imadu s njima iste nedostatke. Time sebi osiguraju neuspjeh. Malo je ljudi, koji poznaju svoje slabe strane. Tko u tome nije na čistu, taj će uvijek pogriješiti kod izbora svojih radnika.

Mnogi, za koga se mislilo, da će dobro rukovoditi velik posao, nije ispunio očekivanja, jer nije poznavao ljude. Bio je doduše temeljito podučen i oštrouman, ali nije umio prodrijeti u nutrinju ljudi, procijeniti i staviti ih na pravo mjesto.

Primjer nam zato daje predsjednik Grant. Stvoren za generala i vojskovođu, osjetio je sâm, kad je došao u Bijelu kuću, da nije na pravome mjestu i da ovdje ne može izrabiti svoje velike darove i snagu.

Suviše zavisan o svojim savjetnicima, nije kao predsjednik ispunio obećanja, koje je probudio kao general. Da je znao izabrati za vladu ljude prema njihovim darovima, kao što je to umio za vojsku, bio bi postao znamenit predsjednik. Nu pošto sâm nije bio za novo znanje dosta nadaren, morao se je suviše osloniti na savjet svojih, u posao neupućenih prijatelja.

Kada koji mladić želi, da postane samostalan, neka se dobro ispita, da li je sposoban procijeniti ljude prema njihovoj vrijednosti. Neka se što više vježba u poznavanju ljudi, njihovih sposobnosti i razloga njihova djelovanja, neka ih promatra u malim i velikim stvarima, neka nastoji, da im čita iz srca kao iz knjige.

Više otkriva čovječje biće nehotična radnja i držanje, nego li promišljeni, dugi razgovor. Oko ne može lagati, ono govori istinu u svim jezicima i tvrdi često protivno onome, što usta zbore. Oči izdaju, kad jezik kani prevariti. Jezik kazuje stanovite uloge čovjeka, dok ga njegove nehotične radnje pokazuju u pravome svijetlu.

Mnogi poslovođe velikih trgovina rade kao robovi, a ipak ne napreduju prema svome trudu i to samo zato, jer ne umiju izabrati sebi zgodne suradnike.

Imade ljudi, koji nisu sposobni držati u redu i prometu veliku trgovinu. Sve, što znadu, jest, da besprikorno vrše svoj posao. Od veće bi im koristi bilo, da poznaju ljude, da ih umiju prosuditi, da se ne dadu zavaravati lijepim riječima ili prividnom vještinom. Tada ne bi namjestili čovjeka sa teoretičnim znanjem tamo, gdje bi praktičan čovjek postigao mnogo više, ne bi namjestili čovjeka fina, nježna i osjetljiva tamo, kuda bi spadao čovjek čvrst, jak i jedar, koji se ne plaši hladnih trgovačkih poslova.

Nepoznavanje ljudi dovodi čovjeka često u najneugodniji položaj. Dobroćudni se dadu lako zablještiti, te ludim poduzećima izgube svoj novac. Ne poznavajući ljude ne vide pod poštenom krabuljom ugursuza. Oni ne umiju razlikovati vuka u ovčjoj koži. Pravo je poznavanje ljudi, nenaplativa zaštita protiv prevare i zasljepljivanja.

Razumljivo je, da lakovjeran čovjek ne može druge progledati i dade se brzo prevariti. Lukavi poduzetnici i oni ljudi, koji sami lako varaju, većinom izvrsno poznavaju ljude. Odmah prepoznaju bezazlena profesora, učenjaka, svećenika i umjetnika, koji mnogo ne razumije od posla. Takove je ljude lako predobiti i prevariti. Oni su obično žrtva prevejanosti ili boljega poznavanja ljudi.

Posebna je sreća sposobnost, ljude na prvi mah progledati. Za odvjetnika je to isto tako važno kao i poznavanje zakona, a za liječnika kao poznavanje ljekova.

Čovjek, koji ljude brzo i pravo prosuđuje, prolazi u svakom zvanju bolje od onoga, koji nema toga dara.

Nekima je taj dar, rek bi, prirođen. Oni odmah progledaju čovjeka, prosude ga, kako treba i smjesta procijene, koliko vrijedi.

Tko ima ovu sposobnost, tomu nije od važnosti, što mu govorimo, kad kod njega tražimo namještenje. On vidi sâm, koliko vrijedimo. Nutarnjost ljudi, s kojima govori, za njega je otvorena knjiga. Za druge ostaje zapečaćena i zato nisu u stanju nikoga rukovoditi.

Ova se sposobnost može i steći te jačati vježbom. Za tu vježbu ne manjka nikada prilike. Osobito veliki gradovi, gdje čovjek uvijek susreće nove ljude, dobra su škola, da postanemo u tome umjetnici.

Lice, oči, držanje, kretnje, hod, to su sve tajni znaci, iz kojih možemo čitati značaj ljudi.

Često čovjek jednim pogledom izdaje nutrinju srca i tajne koje inače nikada ne bi izrekao.

Tko se vježba u promatranju, može u tome postići veliku vještinu i izvrsno se sačuvati od varalica, koji ga hoće predobiti za nešto, što bi mu škodilo. I iskreno prijateljstvo može razlikovati od neiskrenosti, te tako izbjeći mnogoj neugodnosti.

Zbog nepoznavanja ljudi stigla je mnoge nesreća i siromaštvo.

Znadeš li razlikovati iskrenost od neiskrenosti, brzo ćeš procijeniti vrijednost čovjeka, razlučiti pravo od opsjene. To će i u životu poslužiti više, nego li sve školsko znanje bez te vještine. Tvoj uspjeh u životu i tvoje dobro često puta zavisi samo o tome, da li dostatno poznaješ ljude.

15. Je li dužan svijet, da te uzdržaje?

Neki petgodišnji dječak bje uhvaćen u Clevelandu, jer je ukrao osam dolara. Kad su ga pred sudom upitali, zašto je krao, odgovori: »Jer je svijet dužan, da me uzdržaje«. Ove je riječi čuo po svoj prilici od odraslih.

Kad je vojska Ljudevita XIV. bila potučena, usklikne kralj: »Zar je Bog zaboravio, što sam sve za njega učinio?« Imade mnogo ljudi, koji misle, da su im Bog i ljudi mnogo dužni, i da ih svijet mora uzdržavati, a da oni za uzdarje ništa ne čine.

Nedavno čuo sam jednu djevojku, gdje kaže, da ona svijetu ništa ne duguje, jer je postavljena na taj svijet, a da ni upitana nije, pristaje li na to ili ne. Zato će od svijeta izbiti koristi što više, a u ime toga uraditi što manje, jer se ni prema prošlosti ne osjeća dužnicom.

Ali moja poštovana besposlena prijateljice, jesi li razmislila, što svijetu duguješ već zato, jer u njemu smiješ živjeti? Jesi li mislila na to, da sav napredak čovječanstva, od početka do današnjega dana, služi tebi na korist, i da ti žanješ plod onoga, što su milijuni radinih, požrtvovnih i onih, koji trpe sijali za tebe.

Usuđuješ li se ovim milijunima, koji su za tebe uredili svijet, kazati u lice, da želiš uživati plod njihova mučnoga nastojanja i sve dobro, ali da za to ništa ne kaniš raditi?

Tko svaki dan ne osjeća zahvalnost, što u današnjem naprednom vijeku smije živjeti, tko ne osjeća, da imade isplatiti veliki dug onoj prošlosti, koja je prije njega živjela, borila se i trpjela, taj nema srca. On je trut, lopov, koji o tuđoj muci želi živjeti.

Prošlost je dio tvoga života. Svaki čas uživaš plod prošlosti. Misli, kako su nebrojene hiljade morale položiti život svoj, da izvojuju udobnost, korist i slobodu, kojoj se ti bez muke raduješ. Misli na rijeke krvi, koje su tekle; na hiljade, koji su poginuli u tamnicama. To je bila plaća za slobodu misli i riječi, kojom se ti danas okorišćuješ.

Samotan i nevoljan život mnogih bio je otkup za znanost, koja rasvjetljuje puteve tvoje. A što je s onim bezbrojem ljudi, koji i danas moraju raditi, da ti pribave odijelo, jelo, namještaj, inozemne plodove i tkanine, kojima sebi ugađaš i resiš dom svoj?

Jesi li promislio, kada na trgu kupuješ naranču za malen novac, koliko je stajalo truda, dok je do tebe došla, koliko je ljudi bilo zaposleno kod njene berbe i prevoza preko mora?

Predoči sebi nepriliku svih onih, koji vele, da svijetu ništa nijesu dužni, kad bi morali pribaviti sami sve one dobre i lijepe stvari, bez kojih sada već ne mogu ni živjeti!

Olovka, papir, periš, naočale, cipele, odijelo — pa i najjednostavnije i najpotrebnije! Koliko posla sakrivaju sve te stvari, koje bez razmišljanja upotrebljavamo! Koliko je truda stajala željeznica ili parobrod, kojim putuješ, a koliko se čovječjih života moralo žrtvovati, da ovo putovanje bude što savršenije i ugodnije?

Za svaki je tvoj korak moralo mnogo hiljada ljudi tek utrti put. A ti se usuđuješ tvrditi, da svijetu ništa ne duguješ?

Jesi li o tome razmišljao, moj besposleni prijatelju, da imade stvari, koje se za novac ne mogu kupiti? Ne umišljaj sebi, da ćeš štogod badava dobiti. To bi bilo proti svakom pravilu. Ti moraš svoj dug osobno platiti, nitko to za tebe učiniti ne može. Na svemu, što je tvoj otac ili netko drugi vlastitim radom stekao, stoji napisano: »Nenasljedivo«.

Hoćeš li što skupocjeno imati, to moraš kupiti. Zato duguješ svijetu stanovitu svotu. Kada si došao na svijet, otvoren je za tebe račun, na kojem bje napisano: »N. N. duguje prošlosti sav posao, koji je prije njegova poroda načinjen; sav trud i žrtve onih, koji su otkupili njegovu slobodu; sve izume, koji mu zaslađuju život i uštеđuju teški rad i gorko iskustvo njegovih preda.

Tko si ti besposlenjače? Ti zahtjevaš, da te svijet badava uzdržaje, a nisi zaslužio ni odijelo, koje nosiš, ni krov, koji je nad tvojom glavom? Zašto da deset hiljada ljudi radi u znoju lica svoga samo zato, da ti uživaš sve lijepo i dobro, što ti danas život pruža?

Ti tvrdiš, da te je svijet dužan uzdržavati? A što bi bilo iz tebe, koji ni prstom maknuo nisi, da štogod uradiš, kad bi najedared čuo glas s neba: »Tko ne radi, neka ni ne jede«, ili kad ti ne bi preostalo drugo do izbora između glada i posla?

Čovjek, koji samo uzima, što mu treba iz velikoga skladišta svijeta, a ustručava se da za uzdarje štogod uradi, lopov je i neprijatelj svakoga ljudskoga napretka.

Mnogo se govori o tome, da darivanje bez razlike unapređuje

siromaštvo. A koliko je veće zlo ostaviti čitav imetak mladim ljudima, koji ne znaju, da za ono, što su primili, valja također nešto raditi.

Kako može značajnim mužem postati mladić, kojemu je poznato, da će sa dvadeset i prvom godinom naslijediti imetak i kojemu se danomice ponavlja, da mu je otac bogat, pa valjda ne će biti tako lud da radi. Glavno je, da sebi život što ljepše udesi.

Ne samo, da je okrutno, već je upravo zločin ostaviti imetak mladiću, a da mu se nije učvrstio značaj, podala izvrsna naobrazba, iskustvo i mudrost.

U svijetu je sve uređeno tako, da nitko ne može na silu biti sretan. Sreća se ne može ni naći ni kupiti, ona samo prati uspjeh, ako je čovjek dobar i dobro čini. Smatra li tko sreću neposrednim ciljem svoje težnje, nemoguće je, da bude sretan. I besposlen život ne može nikoga usrećiti, a udoban i raskošan upravo iscjeđuje i upropašćuje čovjeka.

Stvaralačka se snaga razvija samo onda, kad čovjek ozbiljno nastoji, da radom svoj položaj poboljša.

Bogatstvo ili trud roditelja ne može na svijetlo iznijeti skrovite sposobnosti, koje će sina učiniti snažnim čovjekom. Taj zadatak mora on sâm riješiti, a nitko drugi umjesto njega.

Lijenost vuče za sobom, prema zapovijedi Božjoj, najteže kazne: slabost, razor, uništenje. Za svaku sposobnost, kao i za svaki ud tijela, vrijedi neumoljiv zakon: rad ili izopačenje.

Besposlen čovjek propada kao i stroj, koji se ne upotrebljava. Oboje se samo sobom uništuje.

Cijela četa neprijatelja vreba, da napadne biće, koje ne radi. Čim duh prestane raditi, nazaduje. Nema moći, koja bi besposlen mozak mogla sačuvati od propasti ili besposlena čovjeka uzdržati jakim.

Svaki treba da slijedi zakon naravi, koji je utisnut u njegovo biće. Neprestan trajan rad, koji vodi stanovitom cilju, te se vrši revnošću, oduševljenjem i ljubavlju — jedino je sredstvo, koje čovjeka može sačuvati od ništavila i sramote.

Neizbježiv zakon za svako živo biće jest rad — njemu ne može nitko izmaknuti.

Doći će vrijeme, koje će žigosati svakoga zdravog čovjeka, koji se usuđuje zahtijevati od svijeta sve dobro, a da za uzdarje ništa ne daje — ništa ne radi. Takova će čovjeka nazvati svijet strašilom.

Mladić, koji sebi umišlja, da može od muke drugih živjeti, a pored svega toga postići ideal ljudstva, taj se zaludu bori proti svoga Stvoritelja.

To je po zakonima prirode sasvim nemoguće. Pokušaj taj veliki zamršeni, živi stroj zaustaviti ili ga upotrebiti u drugu svrhu, nego

što je stvoren, što je od prilike isto što i od radnoga stroja načiniti zabavni stroj, pa ćeš vidjeti, kako će se cijela narav tome usprotiviti.

Jedna od najgorih pogrješaka današnje amerikanske civilizacije jest utjecaj bogatih besposlenih ljudi — ljudskih trutova — koji se ustručavaju da rade, a ipak iziskuju najbolje od svega, što drugi ljudi izume ili izrade.

Često sam čuo, kako bogati ocevi pripovijedaju, da ih je nužda učinila uviđavnima, razvila u njima značaj, stvaralačku snagu i sposobnost za zaradu. Ti isti ocevi ostavljaju svojim sinovima imetak, koji nema druge svrhe, već da im otme eneržiju, revnost, oduševljenje, koje samo tamo uspijeva, gdje se vrši čestit i ozbiljan rad.

Ni jednome bogatom čovjeku nije dopušteno, da svoje nasljednike poštedi od svakoga posla. Sama narav stvari, vječni zakoni svijeta onemogućuju, da sin ili kćerka naslijede bez napora od oca snažnu muževnost i ustrajnost, koju je on stekao u borbi za napredak.

Tvoji nasljednici treba, da otplate prošlosti dug, i to oni sami lično. Ovdje ne vrijedi nikakav zastupnik. Vlastiti napor jedini je uvjet, pod kojim se dijete može razviti i bezuvjetna plaća, koju mu je platiti za muževnost svoju. Znajte, vi bogati ocevi, da imade stvari, koje ne možete u ime svoje djece obaviti.

Kad bi koji prirodnjak istražio lubanje odraslih, besposlenih sinova bogataša, našao bi mnoge sasvim zaostale i zakržljale, posve različite od lubanja snažnih muževa.

U najviše slučajeva našao bi vrlo razvitu sebičnost, a darove originalnosti, izuma i svih onih svojstava, koja su potrebna u borbi života, našao bi zakržljala. Kad bi poredio lubanje odraslih besposlenih sinova s lubanjama njihovih radinih otaca, pokazale bi prve tolike nedostatke, da bi se lako posumnjalo u njihovo krvno rodbinstvo.

Razlika bi bila tako ogromna, kao što je razlika u drvetu orijaškoga osamljenoga hrasta i mekane spužvaste stabljike, koja se nije nikada borila protiv nepogoda, jer ju je štitilo susjedno drveće.

Koli nerazumni su ovi ocevi! Oni ne uviđaju, kako je okrutno, kad vlastitoj djeci oduzimlju mogućnost, da se razviju do krepkih ljudi. Zašto im ostavljaju toliki imetak, koji ugušuje svaki nagon vlastitome radu?

Tko želi postati krepak muž treba, da utre sâm svoj put, da odbaci štake, te se postavi na vlastite noge, misli svojom glavom, i bori se, da razvije svoje sposobnosti, osobito dar izuma, stvaralačku i iznalaznu snagu. Samo na taj način postaje jak, snažan i ustrajan.

Velika vojska vremenokradica, fino odjevenih ništica, sa mekanim rukama i praznom glavom, koji ništa ne znadu već sa »glupim

ženama govoriti o glupim stvarima« — živi su svjedoci, da u svijetu ne može nitko ništa badava dobiti.

Nisi li voljan vršiti ozbiljan posao i kupiti tvoju muževnost potpunom cijenom, tada ćeš biti samo na oko čovjek. Naravno, nitko ne može spriječiti, da ako hoćeš provodiš kao sin bogataša, besposlen život — ali znaj, da plaća besposlenosti ne će izostati. Na tvom će čelu biti utisnut žig slabosti, kao plod nerada, a zbog besposlice, koju si izabrao, jesi i ostaješ ništica.

16. Sreća i slučaj.

»Sreća vodi čamac i bez kormila u luku«. Neka se govori koliko mu drago, da »sreće« ili »slučaja« nema, ipak se ne da tajiti, da se izvanredni slučajevi mogu zbivati. Moramo dopustiti, da bi mnogi život sasvim drugačije protekao, kada se ne bi dogodile stvari, koje ne stoje ni u čijoj moći: nepredviđeni slučajevi, koje nitko nije izazvao i na koje nitko nije mislio. Dobro se mjesto ne dobiva uvijek vlastitom zaslugom ili kao nagrada za trud. Kakovgod prosjak ili pralja naslijede nenadano imetak iza smrti rođaka, za kojega do sada nisu ni znali, ili po neka se siromašna djevojka dovine sjaja i visoka položaja samo zato, jer se udala za bogata čovjeka.

Svaki učenik znade, kako je za njega dobro, ako je u pravo vrijeme na pravome mjestu, ma da je to često puki slučaj. Mnogi dolazi do više časti samo zato, jer je njegova predšasnika udarila kap, stigla nesreća ili jer je promaknut. Koli često postane neko poslovođa velike trgovine samo zato, jer je rođak posjednika, a opće je poznato, da bi mnogi drugi namještenik na tome mjestu bolje odgovarao.

Kraj svih tih činjenica nitko nije tako lud, te drži, da je čovjek samo igračka slučaja i da je svaki uspjeh puka sreća ili sudbina! Ne, Bog ne plaća srećom i ne igra se ljudima. Prispodobimo li ovo nekoliko slučajeva, u kojima čovjek svoj imetak ili mjesto zahvaljuje sreći, s drugima gdje čovjek ima teškom borbom uspjeh izvojštiti vidjet ćemo, da su ono prvo izuzeci, dok u pravilu odlučuju o sudbini čovjeka, značaj i rad, a nipošto slučaj ili sreća.

Što se je uopće u svijetu slučajno dogodilo? Je li slučajno izumljen brzojav ili telefon? Jesu li slučajem sagrađeni parobrodi, postavljen sidrenjak, podignute visoke škole i bolnice? Je li slučaj prosušio bregove, razapeo mostove i istisnuo zemlji plodove? Kakovu ulogu igra slučaj u životu Washingtona i Lincolna, Granta ili Garfielda — Goethea, Schillera, Bismarka i Moltkea?

Je li slučaj pomogao Edisonu, Marconiu, Weberu ili Hertzu kod njihovih izuma? Zar su se slučajno razvile velike, amerikanske trgovačke kuće? Je li slučaj bio u pomoći Kruppu ili Borsigu? Dakako, da se mnogi, jer nema uspjeha, ispričava zlom srećom ili sudbinom. Nu slučaj, koji dijeli sreću u prvome je redu tvoja vlastita volja, a uspjeh tvoj ne zavisi o slučaju, već o tebi.

Uvijek ćeš pobijediti, ako te prati srčanost, vještina i čvrsta odluka. Do tebe stoji, da sreću privučeš k sebi.

Sve zavisi o tome, kako upotrebljuješ priliku, izrabljuješ mogućnost i nadopunjaš slabije sposobnosti većom spretnošću. Jesi li ikada čuo, da je zdrav i krepak mladić bez posla čekao, da mu uspjeh dođe samo sretnim slučajem? Tko se lih na sreću oslanja, taj je suviše lijen, da se temeljito spremi za uspjeh. On gleda, da ne plati za nj potpunu cijenu, već misli, da će ga postići, plati li samo napojnicu.

Ne spominjem se, da je tkogod što valjana učinio, dok nije iz svoga riječnika izbrisao: »sretan slučaj« ili »nesreća«.

Malo se riječi tako zlorabe kao riječ »sreća«. »Nisam imao sreće«, to je obična isprika besposlenoga.

Vrata su napretka za tebe, mladiću, možebiti samo zato zatvorena, jer si ih sam zabravio pomanjkanjem naobrazbe, plemenitog častoljublja, enerzije i čvrste odluke.

Ne čekaj, da ti sreća otvori vrata, jer će doći jači i mudriji, da ih otvori smjelom i spretnom rukom. Sreća je kao morska plima: jaki vesla uz nju, ako ga nosi prema luci, a protiv nje, ako ga od nje udaljuje.

Jedna od nesretnih utvara, koje niču u glavi mladića, je ta, da će ga neka neznana moć na tajinstveni način, bez napora dovesti do mjesta, gdje će udobno živjeti. Ne znam ni za koga, koji je ovo nestalno svijetlo slijedio, a da nije pao u nesreću. Sreća uopće ne ide poput nestalnoga svijetla pred nama, već nas slijedi t. j. ona slijedi našu uviđavnost, spretnost, nastojanje i naš ozbiljan rad.

Kad promatraš utrkivanje, uvjeren si, da će najbrži konj prvi stići do cilja. Kad bi zaostali konj oplakivao svoju nesreću i kazao, da je brzi konj došao do cilja samo zato, jer je imao sreće, ti bi ga ismijao. — Vidiš li, da drugi u svome radu bolje uspijeva od tebe, kaži: »To nije bez razloga; a taj razlog ja moram pronaći«.

Ne uspavljuj svoju savjest i svoje plemenito častoljublje praznim riječima »sreća« ili »nesreća«.

Napoleon je običavao govoriti: »Bog je uvijek sa jačim«. Svakako. On je uvijek s onima, koji su najbolje spremni i naobraženi, budni, spretni i odlučni. I hrvatska poslovica kaže: »Pomozi si sâm, pa

ću ti i ja pomoći«. Promatramo li život ljudi, za koje se kaže, da imadu sreće, vidjet ćemo, da je uzrok njihovu uspjehu u prošlosti i da još danas crpu svoju snagu iz borbe života.

Opazit ćemo, da je »sretniji« onaj, koji oštrije misli, bistrije prosuđuje i mudrije radi.

Život nije lutrija. Bog nas nije stvorio zato, da budemo žrtva slijepoga slučaja ili robovi okolnosti. I za naš život vrijede riječi:

»Svaki je svoje sreće kovač«.

17. Okaljani uspjeh.

Predsjednik Nikola Murray Buttler nedavno je kazao: Danas se amerikanski narod zlo podučava u praktičnoj ćudorednosti. Ozbiljnim se glasom govori o razlici između pravoga značaja i javnoga mijenja.

U najnovije smo vrijeme opazili više puta, da se dobro ime uglednih ljudi kod točnijega ispitivanja raspline kao snijeg na suncu. Jednom riječju: »Udarci, koji danas pogađaju amerikanski narod, posljedica su pomanjkanja ćudorednih načela«.

Vjera u čovječju dobrotu Amerikanaca nije za vrijeme cijele njegove povjesnice bila tako uzdrmana kao godine 1908. Tada bje otkriveno, na kako su ružan način ljudi visokoga položaja prisvojili sebi novac bezazlenih pa jošte k tome najoduševljenijih svojih štovatelja.

Röntgenovima je zrakama raskrinkala tada štampa ljude, koji su dugo vrijedili kao poštenjaci bez ljage i kao primjer najčestitije muževnosti.

Gadne mrlje prostote, koje su se pokazale, nije mogla isprati ni morska voda poput krvi, kojom su bile okaljane ruke Lady Macbeths-ove.

Imade dragulja, kojima neznatna pjega silno smanjuje vrijednost. Većinom je ta tako malena, da se samo kroz povećalo vidi — pa ako se i zbilja ustanovi, tada nastaje pitanje, da li kamen uopće što vrijedi.

Tako se dogodilo i s ljudskim draguljima, koji su bili držani za najčišće diamante, te zasljepljivali društveni i novčani svijet. Kada su povećalom službene istrage pregledani, tada su na njima otkrivene ne male, već velike i gadne ljage.

Neki vijećnik Sjedinjenih država, dakle čovjek najviših krugova, bio je nedavno osuđen na tamnicu, jer je podupirao velike prevare. Drugi neki vijećnik bijaše nekolicinom zastupnika optužen radi trgo-

vanja s uplivnim mjestima. Članovi su kongresa bili pred sudom radi prevare kod kupovanja zemljišta, a časnici radi pronevjerenja službenih novaca. Otkriće podmičivanja poštanskih ureda i razvikani »manjak u statistici pamuka« pokazali su, da su se i podčinovnici dali potplatiti od tvorničara i dioničara.

Sramotno je, kad ljudi, koji stoje na čelu poduzeća pronevjere njima povjereni novac. Oni ne samo, da su od krvavo zasluženoga novca siromaha uzimali za sebe dvo i trostruko toliku plaću kao što je plaća predsjednika Sjedinjenih država, već su isplaćivali i svojim rođacima ogromne svote — i to sve od novca ljudi, koji su se za nj mnogo godina mučili i radili samo, da svojima što bolje osiguraju budućnost.

Dosada nije u Americi bilo nikada otkriveno tako sramotno poslovanje. Nikada nije bio narod tako nemilosrdno prevaren od ljudi, u kojima je gledao viša bića, kojima se je divio i kojima je bezuvjetno vjerovao. Ne — nikada nisu ljudi visokoga položaja krali tako otvoreno i u tolikoj mjeri.

Neki su od ovih varalica bili jošte prije godinu dana pozdravljeni najvećom radošću, gdjegod su se pokazali. Slijedile su ih svuda čete ljudi, koji su im se divili. Jošte prije nekoliko mjeseci vidio sam, kod dočeka u Bijelu kuću, jednoga osobito rado viđenog. Svatko ga je htio vidjeti i činilo se, da ga štuju poput predsjednika. Smatralo se osobitom čašću, kad mu je tko bio predstavljen. Danas se taj isti ne bi usudio pokazati u javnosti od straha, da ga ne pogrde.

Veliko je poniženje za ljude, koji su četvrt stoljeća uživali dobar glas, da su protjerani iz službe, za koju su, radi velikoga upliva i dobroga glasa kao članovi i upravitelji bili traženi.

Od kakove je vrijednosti život za onoga, koji je izgubio najplemenitije i najbolje — povjerenje i poštovanje svojih bližnjih? Taj se gubitak ne da nadoknaditi nikakovim novcem.

Čovjek, koji ne poznaje ništa vrijednijega i višega od novca, to nije čovjek. Taj nije u sebi nadvladao niži nagon. Ako je darovit, te ako je svoj imetak stekao na nepošten način, vrijedan je najvećega prezira. Kad ga gledamo, uvijek nam lebdi pred očima ogromna razlika između onoga, što je učinio i onoga, što bi bio mogao učiniti.

Pa ma što bio — da li stječeš novac li ne, da li si bogat ili siromašan — svijet od tebe traži u prvome redu, da si čovjek. Sve dobiva vrijednost tek po čovjeku. Zato je bez vrijednosti svaki uspjeh, koji nije **neokaljan.**

Samo do čovjeka stoji, da taj temelj svoje vrijednosti, pravu muževnost, dobro sačuva. To mu nitko, osim njega sámoga, ne može oduzeti.

Ni jedan neprijatelj ne može tu tvrđavu predobiti, ako mu sâm ne preda ključeve. Kleveta ili gubitak imetka ne prodiru u ovo svetište.

Svaki bilo, da u javnosti zauzima položaj ili ne, neka se tako vlada, da mu lice i pojava odaje nepodmitljivost.

U njemu kao da je nešto sveta, te i najslabiji pokušaj, da bude potplaćen, smatra neoprostivom uvredom.

Bilo to, dao Bog, uspjeh dosadanjih neugodnih otkrića!

Ljudi, koji su izgubili dobar glas tako brzo kao što se snijeg na suncu gubi, ne bijahu nikada pravi ljudi. U temeljima je njihova značaja bilo nereda i zato je sav uspjeh potresom javne uzbune propao.

Danas vide, da sva lukavost, sva darovitost, te na oko otmena pojava, ne može nadomjestiti pravu muževnost i osobnu neporočnost.

U svijetu imade dosta ljudi, koji bi rado i svoj posljednji novčić dali, kad bi mogli opet kupiti svoj dobar glas i izbrisati u javnosti uspomenu na svoje nečiste poslove, te kada bi mogli iznova početi živjeti i raditi. Nu nema svote, kojom bi dobro ime mogli kupiti. To je više vrijedno od zlata i dragulja.

A koliki, koji danas zauzimlju visoka mjesta, žive u neprestanom strahu, da bi se i kod njih mogla otkriti istina, koju toli pomno sakrivaju. Kakovim osjećanjem mora stupati čovjek po tankom pokrovcu vulkana, koji svaki čas prijeti, da će se otvoriti i da će ga progutati.

Imade nešto što se nikakvim novcem, ni čim drugim ne dade potkupiti, a to je privola srca i savjesti na zao čin ili nečisti posao. Što više svaki te kucaj srca sjeća uvijek toga nepoštenja, prevare i krađe. Svaku radost pomutit će pelin, a ono, što si uradio zla, prikazat će ti se kod svake gozbe kao sablast.

Čini mi se, da mnogi od nedavno raskrinkanih imadu zle sne u noći, kad im se ukažu dusi onih siromaha, koje su strovalili u propast. Koli nevoljko su se morali osjećati, kad su njima povjerenim novcem udovica i sirota plaćali svoje raskošne gozbe!

Kako žalosno su morali izgledati ti bogataši, inače velika gospoda, kod sudbenih rasprava, kad su svu vještinu i lukavost upotrijebili, da se izvuku iz nepriilike, da ne kažu potpunu istinu, te da njihove spletke i tajne osnove ne izađu na vidjelo.

Svaki neka svoj posao obavlja tako, da ništa ne treba sakrivati ili se bojati svjetla istine. Svaki neka živi tako, da svoju glavu može ponosno dignuti i svakome otvoreno pogledati u oči, a ako je od potrebe, i svakoga izazvati.

Neki čovjek dođe tik pred izbor Rooseveltu i reče mu, da je nađeno jedno od njegovih pisama, kojega sadržaj bi mogao nepovoljno

djelovati na javnost, ali sa nešto mudrosti mogao bi ukloniti opasni dio pisma. Roosevelt mu odgovori: »Ja nisam nikada pisao pismo, za koje bi se trebao bojati, da se objelodani. Mojim je protivnicima slobodno štampati svako moje pismo«. Koliki bi muževi u javnoj službi isto mogli kazati?

Ako ništa drugo to bi čovjek visokoga položaja morao cijeniti poštovanje mladeži, koja u njega gleda kao u junaka i svoj ideal.

Nemojmo se čuditi, ako ti mladi ljudi, videći, da ih je ideal tako kruto prevario i pao, i sami izgube vjeru u dobro? Nemojmo se čuditi, ako prezru mučan, starinski način, kojim se teško, ali pošteno dolazi do novca. Kako da ga poštuju, kad lukavci, koji su do nedavna bili mali namještenici, za malo mjeseci steknu znatan imetak, voze se u skupim kočijama, stanuju u najfinijim kućama i priređuju raskošne zabave? Kako da ih ne zarazi takav duh i da ne kušaju na isti način postići sreću?

Vi ugledni zločinci! Sve kad biste mogli dočekati starost Metuzalema i cijeli ostatak života upotrijebiti samo zato, da činite dobro, pa i sav vaš novac dati u dobrotvorne svrhe — nikada ne biste mogli popraviti štetu, koju ste učinili razorivši ideale tisuća mladih ljudi, koji su u vas gledali kao u svoj uzor. Ako oni pođu zlim putem, vi ste odgovorni za to. Dosada su držali, da je poštenje, iskrenost i neporočnost razlog vašemu uspjehu, a sada su došli do uvjerenja, da ste ga postigli kao ugursuzi krabuljom poštenjaka, lukavim nepoštenjem i vještim varanjem. Vi ste odgovorni, ako je uzdrmano njihovo pouzdanje u čovječanstvo i pokvaren njihov značaj.

Nu vas, mladići, molim, ne gubite vjere radi te nekolicine lopova! Vjerujte meni: broj je poštenjaka pretežniji nego li onaj lopova. Neka vas strašni primjeri, koje ste nedavno doživjeli, još više učvrste u odluci, da ćete svoj život udesiti prema pravilima prava i pravednosti. Muževnost u vama neka odlučuje u svemu. Vi možete težiti i za bogatstvom ali tako, da vam ime ostane neokaljano. Svaki filir, koji drukčije zaradite zločin je i oduzima bogatstvu cijelu vrijednost. Žalosno je, kad čovjek, koji imade sve sposobnosti, da poštenim načinom postane bogat, upotrijebi te sposobnosti za to, da se nepoštenjem dočepa bogatstva. Time sâm sebi izriče osudu i kalja ruglom i sramotom sebe i svoje.

Glas pravde treba, da je tako jak, pa radili mi što mu drago, da nadjača glas napasti.

Častoljublje je dvojako. Jedan želi postati bogat, a drugi želi svoj život udesiti lijepo. Prvi upotrijebi sve sposobnosti za to, da nagomila imetak i to nazivlje uspjehom, drugi ih upotrijebi za to, da postane dobar. Često svijet to ne cijeni osobito, ali tko dublje gleda,

taj vidi pravi uspjeh. Za neokaljano ime nije nijedna cijena prevelika. Najveća usluga, koju svijetu možeš učiniti, najviše što možeš postići, najviši uspjeh i slava jest, ako se držiš riječi pjesnika:

Plemenit, sinko, budi,
Milostiv, blage ćudi,
Jer samo po dobroti
I duševnoj krasoti
Razlikovat ćeš ljude
Od stvorova svih tude.

——■■——

18. Borba sa siromaštvom.

Andrew Carnegie je jednom rekao: »Tko je tako nesretan, te se je rodio kao sin bogataša, taj je nalik konju, koji za utrke mora težak teret nositi.

Veći dio sinova bogatih ljudi ne može odoljeti napasti, koje su obična posljedica bogatstva i zato mnogi zapanu u nedostojan život. Mlad se pregalac, koji nema novaca, ne treba toga bojati. Vi pak, siromašni mladići pazite, da vas ne prestignu oni, koji imaju još manje od vas, a čiji roditelji im ni najslabije naobrazbe ne mogu pružiti.

Pazite, da vas ne prestigne dječak, koji je prisiljen, da odmah iz pučke škole ode u posao, a počinje svoje zvanje čišćenjem soba u trgovini.

Vrlo je lako, da će neustrašivi »tamni konj« pokupiti sav dobitak i svu slavu u utrci života«.

Borba sa siromaštvom bila je od vajkada najveći uzgojitelj ljudstva i uzročnik snage. Kad bi svaki čovjek bio rođen sa srebrenom žlicom u ustima, te lišen svakoga rada, još i danas bi bio svijet u početku razvitka. Kad bi se svaki rodio kao bogataš, još bi i danas sve bilo zavito u tami neznanja.

Neiscrpiva bi vrela napretka naše zemlje bila nerazvita, zlato bi ležalo još neiskopano u zemlji, a u mjesto velikih gradova gledali bi kamenje i prašinu. Sav napredak imademo da zahvalimo na prvome mjestu neprestanoj borbi ljudi sa oskudicom i siromaštvom. Naše je biće tako udešeno, da se najviše naprežemo i najbolje radimo onda, kad se borimo za nešto, za čim cijelo naše srce teži. Veći dio ljudi ne može da upotrijebi svu svoju snagu, ako ih na to ne tjera prijeka nužda. Neprestano nastojanje, da poboljšamo naše prilike, unapredilo je čovječanstvo i iznijelo na vidjelo najbolju stranu značaja. Imademo svu silu dokaza, da ljudi, koji su se rodili u bogatstvu,

nijesu ni do česa u svijetu došli, a niti su napredovali oni, koje je nužda prisilila, da rade.

Pogled u povjesnicu Amerike pokazuje, da su mnogi glasoviti muževi započeli svoj rad kao siromašni mladići: Benjamin Franklin, Alexander Hamilton, Abraham Lincoln, Ulysses Grant, Yames Garfield. To su imena samo nekih znamenitih ljudi prošlosti, koji su se podigli iz najžalosnijih okolnosti i gorkoga siromaštva do visine, na kojoj im se svijet divi. Isto tako su amerikanski najbolji ljudi, ljudi najvećih uspjeha, proizašli iz škole nužde. Veliki trgovci, upravitelji željezničkih poduzeća, rektori i učitelji visokih škola, izumitelji, prirodnjaci, tvorničari, državnici. Malone ovi svi bili su od nužde gonjeni k napretku. Mladić, koji je uzrastao i uzgojen u krilu raskošnosti, koji je sa svih strana bio podupiran, koji nikada nije bio prisiljen, da sâm služi svoj kruh, koji je od mladosti bio razmažen, u tome će se rijetko kada ili nikada razviti prava jakost značaja. On naliči slabome drvcu, vazda zaštićenome od drugoga drveća. Nikada ne može postići jakost hrasta, koji se je usred oluje i vjetra borio za opstanak.

Snaga se razvija ondje, gdje treba drugu snagu svladati. Orijaš je jak, jer se morao boriti sa hiljadu neprijatelja. Tko nije nikada prisiljen, da se bori, taj ne može postati jak. Tko živi bez borbe, umire prije, nego što se razvije do potpuna muža.

Jakost se značaja postiže samo u borbi s protivštinama. Život je velika gimnastička dvorana. Tko na stolici sjedi i samo gleda, kako se drugi vježbaju, u njega se ne razviju ni mišice, ni ustrajnost. Kad bi otac dopustio, da mu sin sjedi, a on bi za njega izvodio vježbe, ne bi time ni najmanje pomagao sinu, da ojača. Sin ostaje slabić, dok ne odluči jačati sâm svoju snagu.

Mnogi se očevi muče za sinove, dok ovi sjede u naslonjaču. Je li tada čudo, da njihovi sinovi ne napreduju u jakosti i da se u borbi života pokažu slabima? Koliki se muževi ponose time, što su vlastitim trudom stekli muževnost!

Oni smatraju najvećom srećom, da su se od početka morali sami za sebe brinuti i tako bili prisiljeni, da razviju svu svoju snagu. Čudnovato je, da većinom baš ovi svom silom nastoje, da im djeca istim ljekovitim iskustvom ne postignu uspjeh. Oni im za rana pribavljaju zlatne štake. Tako im kasnije to teži postaje hod. Dok se brinu, da im zaštede svaku borbu, lišavaju ih najjačega poriva za razvijanje snage.

Kada su nekoga glasovitoga umjetnika upitali, hoće li njegov učenik postati velik slikar, odgovorio je: »Ne će, jer imade sto hiljada maraka dohotka«. Taj je umjetnik znao, o čem zavisi napredak.

Koliki su mladi ljudi došli kao naseljenici u Ameriku, bez naobrazbe, bez prijatelja i novaca, pa su ipak postali bogati i ugledni ljudi. Time su postidjeli hiljade drugih mladića — urođenika, koji su uživali sve prednosti: bogatstvo, naobrazbu, otmena poznanstva, pa ipak o njima nikada nitko nije ništa čuo.

Ja sigurno nisam oduševljen za siromaštvo kao konačno stanje. To bi bilo zlo. Siromaštvo je blagoslov samo kao sredstvo za razvitak. Samo po sebi nevoljno, ali ako se nastoji, da se suzbije, a ovo suzbijanje jeste pošteno i savjesno, tada se može smatrati najboljim razvijačem snage. Ono je poput gimnastičke sprave, kojom se čovjek jača.

Tek kad smo svladali siromaštvo, postaje nam jasno, da je ono, što dobivamo u toj borbi, jošte bolje od onoga, što smo htjeli dobiti. Mi smo htjeli doći samo do novca i bogatstva, a uza to smo postigli i snagu.

Crover Cleveland, koji je započeo svoj posao kao namještenik sa 250 maraka godišnje plaće, govori o tome, kako siromaštvo razvija snagu, pa kaže: »Nema nikakva razvijanja duševnih sila i nikakvih pobuda za obrazovanje prave muževnosti, koje bi bile tako uspješne kao valjano upravljano častoljublje u svezi sa spasonosnom silom siromaštva«.

Učenik, koji se najviše bori za svoju naobrazbu, taj se i najviše okorišćuje. Tko svoj zadatak samo pogleda, pak ga već znade, taj za cijelo nema toliko koristi od učenja, kao onaj, koji teže uči. Isto tako nikada ne napreduje onaj đak visokih škola, koji sve, što mu je potrebno dobiva od kuće, kao onaj, koji se mora sam za sve brinuti. Ovaj posljednji treba, da se sam uzdržaje ili da napusti školu.

Što bi bilo od obična mladića, kad ne bi bio prisiljen da radi, kad se ne bi morao naprezati za ono, što mu je potrebno? Zar bi se htio mučiti, kada bi imao sve, što mu treba?

Jedva bi se jedan od deset hiljada u životu dragovoljno borio samo zato, da svoj značaj ojača i da postane vrstan muž. Lebdi li mu pred očima, da će samo na taj način postići ono, što želi, i što on i njegovi trebaju, tada će rado da se bori.

Vijećnik J. P. Dolliver, koji je sam počeo kao siromašan mladić kaže: »Ja ne žalim djecu siromaha, njima to nije od potrebe; već djecu bogataša, koja to trebaju«.

Dadeš li mladiću sto hiljada dolara, da se spremi za zvanje, on se uopće ne će latiti nikakva posla. Ja sam zato, da se dvije stvari, novac i dječak, što više rastave. Za dječaka će to biti mnogo bolje. U kolibi, u kojoj se rodio Abraham Lincoln, nije uzrastao kralj, ali nešto, što je vrednije od kralja — potpun čovjek.

Mladić, koji znade, da će naslijediti imetak, reći će: »Zašto da tako rano ustajem i radim? Dobit ću i bez toga dosta novaca. To mi nije od potrebe. Govoreći to okrenut će se u krevetu i dalje spavati. A mladić, koji sam o sebi zavisi, koga tjera nužda, taj skače iz kreveta i ide na posao, jer znade, da mu ne preostaje ništa osim borbe.

Narav je uredila mudro, odredivši, da čovjek ono, što treba većim dijelom dobiva borbom. Na taj način borba usput rodi napredak čovječanstva i razvitak značaja.

Narav plaća ogromnu svotu zato, da čovjek postane mužem. Vijerna svojoj odluci vodi ona dijete najstrožom školom i uzgaja ga mnogo godina u učilištu nužde. Što čovjek kraj toga dobiva u novcu ili što mu time vanjske prilike postaju bolje, to je za nju nuzgredno. Njoj je glavno, da uzgoji čovjeka. Ona se ne brine za drugo, van da upotrijebi sve, što će njena gojenika učiniti p o t p u n i m č o v j e k o m.

Jelka Rivelić

Izgovor tuđih riječi.

Andrew Carnegie = Andriu Karnedži.
Benjamin = Bendžamin.
Buttler = Battler.
Chatauqua Istituts = Cetuaka Institius.
Collis Huntington = Kolis Hantington.
Clermont = Klermont.
Davis Deakon = Devis Dikon.
Field = Füld.
Fulton = Feltn.
Grant = Grent.
Grover Cleveland = Gruver Klivland.
George Peabody = Džordž Pibodi.
Harvard = Haruard.
George Stephenson = Džordž Štivensn.
Hudson = Hedsn.
Humphry Davy = Hamfre Devi.
Henry Clay = Henri Kle.
Hamilton = Hemilton.
Jackson = Džaksn.
John Harvard = Džon Haruard.
John = Džon.
Lincoln = Linkoln.
Murray = Mare.
Massachusetts = Masačacet.
Horace = Hores.
Phillips Brooks = Filip Bruks.
Princeton = Prinston.
Ruskin = Raskin.
Roosevelt = Ruzvelt.
Ullysses Grant = Alises Grent.
Woolwich = Vulić.
Wesley = Vezle.
Webster = Uebster.
West Point = Vest Poent.
Wiliam Murdoch = Uiljam Mardoh.
Yale College = Jel Koledž.